

EVALUATIE WET VEILIGHEID OP SCHOOL

Eindrapportage

Froukje Wartenbergh-Cras
Joyce Bendig-Jacobs
Indra van der Valk

MOOZ in samenwerking met ECORYS

juli 2021

INHOUDSOPGAVE

MANAGEMENTSAMENVATTING	5
1 INLEIDING	8
1.1 Achtergrond	8
1.2 Onderzoeksvragen	10
1.3 Leeswijzer	12
2 ONDERZOEKSOPZET	13
2.1 Inleiding	13
2.2 Onderzoeksopzet	13
2.3 Respons enquête	15
2.4 COVID-19 en het onderzoek	17
3 VEILIGHEIDTRENDS IN BEELD	18
3.1 Inleiding	18
3.2 Ontwikkeling veiligheidsbeleving leerlingen	18
3.2.1 Algemene veiligheid	18
3.2.2 Vormen van onveiligheid	20
3.2.3 Pesten in het primair onderwijs	22
3.2.4 Pesten in het voortgezet onderwijs	25
3.2.5 Drugs, wapens en alcohol op de middelbare school	31
3.2.6 Afspraken op school	33
3.2.7 Veiligheidsbeleid	34
3.3 Ontwikkeling veiligheidsbeleving onderwijspersoneel	35
3.3.1 Conflicten	35
3.3.2 Ongewenst gedrag	39
3.3.3 Intimidatie	41
3.3.4 Lichamelijk geweld	43
3.3.5 Pesten	45
3.3.6 Discriminatie	46
3.3.7 Gewenste maatregelen	48
3.4 Samenvatting	50
4 VINDBARE VEILIGHEID: EEN WEBINVENTARISATIE	51
4.1 Inleiding	51
4.2 Vindbaarheid informatie	51
4.3 Inhoud veiligheidsbeleid	53
4.4 Monitoring	54
4.5 Samenvatting	55
5 VEILIGHEIDSBELEID TEN AANZIEN VAN LEERLINGEN	57
5.1 Inleiding	57
5.2 Veiligheidsbeleid	57
5.3 Veiligheidsplan	60
5.4 Monitoring veiligheid: frequentie	62
5.5 Toezicht op de monitoring	64
5.6 Evaluatie en naleving veiligheidsbeleid	67
5.7 Wet voldoende voor het waarborgen van sociale veiligheid	69
5.8 Schoolportret: Sociale veiligheid in de praktijk	71
5.9 Samenvatting	72

6	VEILIGHEIDSBELEID TEN AANZIEN VAN ONDERWIJSPERSONEEL	74
6.1	Inleiding	74
6.2	Veiligheidsbeleid onderwijspersoneel	74
6.3	Monitoring veiligheid	77
6.4	Incidentenregistratie en meldbereidheid	81
6.5	Mogelijke uitbreiding wet	83
6.6	Samenvatting	91
7	CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN	93
7.1	Conclusie	93
7.2	Aanbevelingen	96
BIJLAGE A	VERSLAGEN REFLECTIEPANELS	99

MANAGEMENTSAMENVATTING

Een veilige school zorgt voor een omgeving waarin leerlingen optimaal kunnen leren. In augustus 2015 is de wet Veiligheid op school in werking getreden, die scholen een zorgplicht oplegt op drie aspecten. Scholen zijn verplicht (1) een sociaal veiligheidsplan op te stellen en uit te voeren, (2) de veiligheidsbeleving van leerlingen te monitoren en (3) een aantal taken binnen het onderwijsteam te beleggen (in elk geval een aanspreekpunt voor ouders en leerlingen om pesten te melden en een coördinator voor het pestbeleid). Met de inwerkingtreding van de wet is aan de kamer toegezegd dat de wet na vijf jaar geëvalueerd wordt. Van die evaluatie doet dit rapport verslag. Naast het evalueren van de wet, kregen de onderzoekers ook een verkennende opdracht mee om te onderzoeken in hoeverre het wenselijk is de wet expliciet uit te breiden naar onderwijspersoneel.

Onderzoeksopzet

Gedurende de evaluatie brak er een pandemie uit. Scholen gingen dicht, onderwijs veranderde, scholen werkten keihard om hun leerlingen zo goed mogelijk les te blijven geven en niet uit het oog te verliezen. De pandemie had ook z'n weerslag op de evaluatie: veel van de geplande schoolbezoeken konden niet worden uitgevoerd en het uitzetten van de vragenlijsten liep vertraging op. Toch is er ook veel wel gelukt. Voor de evaluatie is gebruik gemaakt van een mix van in totaal zes onderzoeksmethoden. In de start van het onderzoek is een aantal oriënterende interviews gehouden, waarin input en achtergronden zijn verzameld voor de evaluatie. Simultaan is gestart met een webinventarisatie waarin de onderzoekers vanuit het oogpunt van ouders op zoek zijn gegaan naar informatie op schoolwebsites. Om iets te kunnen zeggen over de effecten van de wet op de veiligheidsbeleving van leerlingen en over de veiligheidsbeleving van onderwijspersoneel, is gebruik gemaakt van bestaande data: er zijn secundaire analyses uitgevoerd op de Monitor Sociale Veiligheid in po en vo en van de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden. Om zicht te krijgen op de wijze van implementatie en te kunnen vaststellen wat er omtrent het veiligheidsbeleid goed gaat en beter kan, zijn vragenlijsten afgenomen bij bestuurders, schooldirecteuren en onderwijspersoneel. Een meer integraal beeld van hoe het in een school werkt, is opgedaan tijdens een (digitaal) schoolbezoek. Tot slot is een aantal groepsgesprekken gehouden: twee gesprekken met in totaal 24 leerlingen en twee reflectiepanels waarin verschillende stakeholders met elkaar gereflecteerd hebben op de uitkomsten en input is geleverd voor de aanbevelingen. Het onderzoek heeft grotendeels plaatsgevonden in 2020, de laatste reflectiepanels vonden plaats in het begin van 2021.

Resultaten op hoofdlijnen

Voldoen aan de wet >> De wet Veiligheid op school heeft ervoor gezorgd dat veiligheid bij alle scholen op het netvlies is komen te staan. Vrijwel alle scholen hebben veiligheidsbeleid geformuleerd. Sommige scholen zijn nog wel zoekende naar de vertaling naar de praktijk: beleid dat er is, voldoet aan de gestelde eisen, vragenlijsten worden doorgaans (maar nog niet overal: po: 95%, vo: 75%) jaarlijks afgenomen (en door de meerderheid van scholen eveneens doorgegeven aan de onderwijsinspectie: po: 80% en vo: 84% in schooljaar 2018/2019), aanspreekpunten zijn aangewezen, maar een echte cultuuromslag lukt niet overal. Er is ruimte voor verbetering wat betreft het systematisch evalueren van het beleid en het meer betrekken van bijvoorbeeld leerlingen en onderwijspersoneel bij het formuleren en evalueren ervan. De vindbaarheid van informatie voor ouders en leerlingen omtrent veiligheid en veiligheidsbeleid kan beter. Ook de jaarlijkse monitoring kan een opfrisbeurt gebruiken: meetinstrumenten die er zijn, zijn vaak te globaal of niet toegespitst op de leerlingen die het instrument moeten invullen. Ook wordt er veelal voor gekozen een deel van de leerlingen te bevragen, waardoor niet het hele beeld verkregen wordt.

Het effect van de wet op de veiligheidsbeleving van leerlingen >> Het percentage leerlingen dat zich (zeer) veilig voelt op school was ook voor de invoering van de wet al relatief hoog en blijft nagenoeg stabiel in de jaren na de invoering. In het voortgezet onderwijs doet zich wel een sterke daling voor in het aantal leerlingen dat gepest wordt. Desgevraagd ziet men de wet niet als verantwoordelijk voor een veiliger schoolklimaat, wel helpt het om het onderwerp op scholen waar dit niet vanzelfsprekend het geval is, op de agenda te krijgen.

En het onderwijspersoneel? >> Voor onderwijspersoneel zijn de zaken rondom hun veiligheid geregeld in de Arbeidsomstandighedenwet (en bijbehorende arbocatalogi) en de cao's in po en vo. Veel van wat in de wet Veiligheid op school voor leerlingen is vastgelegd, is daarin voor onderwijspersoneel geregeld, met uitzondering van het verplicht jaarlijks monitoren van de veiligheidsbeleving. Personeel zelf geeft aan in de meeste gevallen niet te weten wat er precies voor hen is geregeld. In vergelijking met andere sectoren wijkt de veiligheid van onderwijspersoneel weinig af. Twee uitzonderingen: lichamelijk geweld en pesten door 'klanten' komt in onderwijs (en zorg) vaker voor dan in andere bedrijfstakken. Ondanks dat meer dan de helft van het onderwijspersoneel aangeeft dat ze graag een integrale wet voor de veiligheid van zowel leerlingen als onderwijspersoneel zouden willen, blijkt er bij doorpraten met name behoefte aan meer voorlichting over wat er precies voor onderwijspersoneel geregeld is en implementatie van maatregelen in de arbocatalogi. Waar de wet daarmee mogelijk niet veranderd hoeft te worden, is er wel behoefte aan het integraal benaderen van veiligheid: veiligheid van leerlingen bestaat niet zonder veiligheid van onderwijspersoneel en omgekeerd.

Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van het onderzoek formuleren we de volgende aanbevelingen:

- » Verbeter de vindbaarheid van informatie en deel het meer actief. Verplicht scholen hun veiligheidsbeleid op de schoolwebsite te delen.
- » Betrek leerlingen bij het formuleren en evalueren van het veiligheidsbeleid.
- » Verbeter de monitoring qua instrumenten (niet te 'plat'), qua 'steekproef' (liever alle leerlingen de kans geven ieder jaar hun ervaringen te delen) en qua verbeteracties waar de monitoring toe moet leiden (inzichtelijkere terugkoppeling naar scholen, meer scholing in het juist interpreteren en analyseren van de resultaten).

- » Verplicht niet alleen dat er beleid is, maar verplicht ook de periodieke evaluatie ervan.
- » Stimuleer en initieer de gesprekken in de scholen: geef scholen handvatten op het beleid van het papier in de dagelijkse praktijk te krijgen (bijv. als het gaat om het interpreteren van monitorresultaten en het verwerken in beleid).
- » Overweeg ook bij onderwijspersoneel jaarlijks de veiligheidsbeleving te meten om zo vinger aan de pols te houden waar het goed gaat en beter kan. Daarmee wordt veiligheid ook automatisch makkelijker een bespreekpunt.
- » Maak duidelijk door indien haalbaar kruisverwijzingen binnen de wetteksten en communicatie over veiligheid dat veiligheid van leerlingen en onderwijspersoneel integraal met elkaar verbonden is, ook als ze niet in één wet verweven zijn.
- » Help scholen bij de volgende stap: een cultuuromslag naar een school waarin men intrinsiek gemotiveerd is om met veiligheid van leerlingen en onderwijspersoneel aan de slag te gaan.
- » Goed veiligheidsbeleid op school start met een goed gesprek over de ervaren agressie, het gezamenlijk vaststellen van de normen voor agressie en ongewenst gedrag tegen zowel leerlingen als docenten en het naleven daarvan.

1 INLEIDING

1.1 Achtergrond

Leerlingen moeten met plezier naar school kunnen gaan en hebben het recht zich er veilig te voelen, zodat zij in staat zijn om naar hun beste vermogen te presteren. Ook docenten hebben recht op een veilige werkomgeving. Veilig werken en veilig leren gaan hand in hand en dragen bij aan de kwaliteit van onderwijs. Veiligheid op school is daarom een belangrijk thema. Een veilige omgeving voor scholieren en onderwijspersoneel houdt in dat er een prettige sfeer op school is, dat incidenten zoals ongepast gedrag, intimidatie, diefstal, agressie en pesten worden voorkomen en dat er adequaat gehandeld wordt in het geval zich onverhoopt toch een incident voordoet.

Sinds augustus 2015 is de wet Veiligheid op school (Stb. 238) in werking getreden waarin de zorgplicht van de school centraal staat. Van scholen (po en vo, inclusief speciaal onderwijs) wordt verwacht dat ze alles doen wat nodig is om leerlingen een veilige omgeving te bieden. Onder veiligheid wordt in de wet de sociale, psychische en fysieke veiligheid van leerlingen verstaan. In de wet (artikel 4c voor po) staat dat scholen:

- 1) een sociaal veiligheidsbeleid moeten opstellen én uitvoeren;
- 2) de beleving van veiligheid en het welzijn van hun leerlingen jaarlijks moeten volgen: de bedoeling hiervan is dat er altijd een actueel en representatief beeld is van de situatie op school;
- 3) taken binnen het onderwijsteam moeten beleggen: er moet een vast aanspreekpunt zijn bij wie leerlingen en ouders pesten kunnen melden en iemand moet het pestbeleid op school coördineren (dit kan dezelfde persoon zijn, maar dat hoeft niet).

Tijdens de behandeling van het wetsvoorstel Wijziging van enige onderwijswetten in verband met het invoeren van de verplichting voor scholen zorg te dragen voor de sociale veiligheid op school (34130) was een van de gestelde vragen of het wetsvoorstel het pesten op school voldoende zou aanpakken. Daarop aanhakend is de vraag geuit of de wet tot een veiliger onderwijs leidt. Immers, zo stelt men, zijn schoolbesturen vanaf 1 januari 2006 verplicht om een schoolveiligheidsplan op te stellen, een klachtenregeling vast te stellen, een vertrouwenspersoon aan te stellen en informatie daarover op te nemen in de schoolgids.

Om een actief en doeltreffend veiligheidsbeleid te voeren dienen scholen volgens de wet Veiligheid op school de sociale veiligheid van leerlingen te monitoren (zie ook bovenstaand punt 2). De Memorie van Toelichting bij de wet zegt hierover: 'Een school kan pas goed beleid ten aanzien van sociale veiligheid voeren als zij inzicht heeft in de feitelijke en ervaren veiligheid en het welbevinden van de leerlingen. Op basis van monitoring die een representatief en actueel beeld geeft van de sociale veiligheid van de leerlingen, krijgen scholen inzicht in de daadwerkelijke sociale veiligheid op de school (Kamerstukken II, 34130, nr. 3).'

In september 2014 hebben de PO-Raad en de VO-raad, vooruitlopend op de wet Veiligheid op school, een actieplan sociale veiligheid op school gepresenteerd om zo scholen te ondersteunen een aanpak te ontwikkelen die de sociale veiligheid op scholen verbetert en pesten effectief bestrijdt. Aandachtspunten van het plan zijn gericht op een schoolbrede aanpak, opstellen van duidelijke normen en waarden, zorgdragen voor pedagogisch vakmanschap en helpen bij zoeken naar bij de visie en context passende interventies. Samen met onder meer School en Veiligheid is ingezet op het opstellen van een database met bewezen effectieve interventies voor het realiseren van een sociaal veilige schoolomgeving, het houden van regionale bijeenkomsten en landelijke conferenties en het uitbrengen van een digitale handreiking pesten. School en Veiligheid draagt daarnaast samen met de sectorraden zorg voor verdere professionalisering van vertrouwenspersonen waarbij aandacht is voor de onderzochte werkzame aspecten van anti-pestaanpakken, de schoolbrede aanpak en professionalisering van leraren.

Vanaf augustus 2016 handhaaft de Inspectie van het Onderwijs (IvO) de nieuwe wettelijke eisen en controleert of scholen jaarlijks de veiligheidsbeleving van hun leerlingen monitoren (gevoel van veiligheid, ervaren onveiligheid en welbevinden) en of de school maatregelen neemt ter verbetering. Tevens controleert de IvO of er op scholen een vast aanspreekpunt is voor pesten. Landelijk wordt sociale veiligheid al sinds 2006 (in vo) en 2010 (in po) gemonitord. Het ministerie van OCW laat elke twee jaar het veiligheidsgevoel van leerlingen en personeel in kaart brengen met behulp van de 'Monitor sociale veiligheid in en rond scholen'. Deze monitor wordt uitgevoerd in het (speciaal) basisonderwijs en (speciaal) voortgezet onderwijs.

Scholen zijn niet alleen verplicht om te zorgen voor een veilige leeromgeving, ook zijn zij vanuit de arbowetgeving en de cao-afspraken verplicht een actief en expliciet beleid te voeren met betrekking tot de veiligheid van personeel. Zo staat er in de Arbeidsomstandighedenwet (artikel 3, lid 2):

“De werkgever voert, binnen het algemeen arbeidsomstandighedenbeleid, een beleid gericht op voorkoming en indien dat niet mogelijk is beperking van psychosociale arbeidsbelasting.”

En (lid 4):

“De werkgever toetst het arbeidsomstandighedenbeleid regelmatig aan de ervaringen die daarmee zijn opgedaan en past de maatregelen aan zo dikwijls als de daarmee opgedane ervaring daartoe aanleiding geeft.”

Onder psychosociale arbeidsbelasting wordt hier verstaan: de factoren die, met inbegrip van seksuele intimidatie, agressie en geweld, pesten en werkdruk, direct of indirect stress in de arbeidssituatie teweegbrengen.

In de CAO PO 2018-2019 (en in de CAO PO 2019-2020) is het bevorderen van de veiligheid van de werknemers een van de doelstellingen. In artikel 11.7 van deze cao is afgesproken dat iedere school een veiligheidsplan heeft, gericht op onder meer het voorkomen en beperken van de arbeidsrisico's ten gevolge van agressie en geweld op school. Daarnaast is in artikel 11.5 opgenomen dat de school "in overleg met de PGMR het beleid vaststelt dat gericht is op het realiseren van een gezonde en veilige leer- en werkomgeving binnen de instelling, bedoeld voor alle geledingen". Onderdeel van dit beleid is het maken van afspraken over het bewerkstellingen van sociale en fysieke veiligheid. Afgesproken is dat dit beleid jaarlijks wordt geëvalueerd. In de CAO VO 2018-2019 (en in de CAO VO 2020) is een identiek artikel (18.7) opgenomen waarin school een veiligheidsbeleid opstelt en dit beleid jaarlijks evalueert.

In de wet Veiligheid op school is opgenomen dat vijf jaar na de inwerkingtreding van de wijzigingen van 4 juni 2015 ten aanzien van veiligheid aan de Staten-Generaal een verslag wordt toegezonden over de doeltreffendheid en effecten van de desbetreffende artikelen, in de praktijk.

Vanuit de Tweede Kamer kwam bij het Algemeen Overleg over Veiligheid in het onderwijs (van 27 april 2019) de vraag of de wet Veiligheid op school zich naast de veiligheid van leerlingen ook op de veiligheid van het personeel zou moeten richten. De reactie van toenmalig Minister Slob hierop was als volgt: "Vinden we dat de sociale veiligheid van docenten, ook wettelijk geborgd, op dit moment voldoende geregeld is? Of vinden we, misschien gebaseerd op situaties die we hebben meegemaakt of verzoeken die vanuit sociale partners komen, dat we daar andere afwegingen in moeten maken? Wat mij betreft kan dat worden meegenomen bij de evaluatie. Ik ben dus bereid om u toe te zeggen om het op die manier op te pakken."

In opdracht van het ministerie van OCW hebben MOOZ en Ecorys de evaluatie van de wet Veiligheid op school uitgevoerd en daarbij ook gekeken naar de mate van borging van de sociale veiligheid van onderwijspersoneel. Dit rapport doet daarvan verslag.

1.2 Onderzoeksvragen

De volgende onderzoeksvragen staan centraal in voorliggend onderzoek:

1. Zorgt de wet voor een schoolklimaat/omgeving waarin leerlingen in het po en vo zich sociaal veilig voelen of zijn?
 - a. Is men tevreden over het gevoerde beleid (uitwerking in de school)? Wat mist men nog?
 - b. Hoe heeft het gevoel van veiligheid en het pesten op scholen in het funderend onderwijs zich ontwikkeld na invoering van de wet, gebaseerd op gegevens van de landelijke monitor Sociale Veiligheid?
 - c. Ervaren scholen dit verschil als een gevolg van de invoering van de wet of zien zij alternatieve verklaringen?
2. Wordt de wet door po- en vo-scholen geïmplementeerd en op welke wijze gebeurt dit?
 - a. Hebben scholen inderdaad een veiligheidsbeleid uitgewerkt?
 - b. Op welke wijze is dit veiligheidsplan tot stand gekomen? Is er bijvoorbeeld gebruik gemaakt van een voorbeeldplan van Stichting School & Veiligheid?
 - c. Op welke wijze wordt dit veiligheidsplan met betrokkenen (personeel, ouders, leerlingen) gedeeld? Bijvoorbeeld via een APP, gepubliceerd op schoolwebsite, opgenomen in nieuwsbrief;
 - d. Welke onderwerpen bevat het veiligheidsplan?

- e. Hanteren scholen een pestprotocol?
 - f. Zijn er in gezamenlijkheid (directie, personeel, mr) interne (gedrags)afspraken opgesteld en zijn deze opgenomen in het veiligheidsbeleid?
 - g. Wordt er aangaande het veiligheidsbeleid samengewerkt met externe organisaties, zoals politie, gemeente, bureau Jeugdzorg?
 - h. Is het veiligheidsbeleid opgenomen in de beleidscyclus, m.a.w. wordt het veiligheidsbeleid regelmatig (jaarlijks, tweejaarlijks, etc.) geëvalueerd en waar nodig aangepast?
 - i. Zijn de taken zoals genoemd in de wet (coördinatie beleid en aanspreekpunt pesten) belegd?
 - j. Weten leerlingen/ouders de met deze taken belaste personen te vinden?
 - k. Weten leerlingen waar ze terecht kunnen als zij ondersteuning nodig hebben? Naar wie stappen zij in de praktijk toe als ze worden gepest?
 - l. Monitoren de scholen inderdaad jaarlijks de veiligheid (beleving, feitelijk) en het welzijn van de leerlingen?
 - m. Gebruiken zij instrumenten van de makers waarmee de Inspectie van het Onderwijs (hierna: inspectie) afspraken over het aanleveren van gegevens heeft gemaakt (zie de lijst op de website van de inspectie)?
 - n. Leveren de scholen de gegevens inderdaad jaarlijks aan bij de inspectie?
 - o. Wat valt er op te maken uit de gegevens die worden aangeleverd bij de inspectie? Wat is het beeld wat de uiteenlopende instrumenten, gebruikt door scholen, geven?
 - p. Worden scholen daadwerkelijk aangesproken op dit thema door de inspectie? Zo ja, op welke wijze(n) gebeurt dit en wat is de uitwerking hiervan?
3. Genereren de gemaakte afspraken in cao en arbowetgeving voldoende aandacht voor de veiligheidsbeleving van personeel?
- a. Hoe is het nu wettelijk geregeld t.a.v. de veiligheid van het onderwijspersoneel in het funderend onderwijs (eventuele 'witte vlekken')?
 - b. Besteden scholen (in de ogen van het onderwijspersoneel) 'voldoende' aandacht aan de veiligheid van het personeel? Is deze aandacht naar mening van het onderwijspersoneel evenredig aan de aandacht die wordt besteed aan de veiligheid van leerlingen?
 - c. Hebben scholen het veiligheidsbeleid voor beide doelgroepen (leerlingen en personeel) integraal/in relatie tot elkaar uitgewerkt?
 - d. Vindt monitoring van de veiligheid van het personeel in de scholen plaats?
 - e. In welke vorm en met welke frequentie vindt dit nu plaats?
 - f. Geeft deze monitoring voldoende zicht op de veiligheidsbeleving van het personeel?
 - g. Is het zinvol (ook gezien de toename van de administratieve lasten) om de veiligheid van het personeel eveneens jaarlijks te monitoren, al dan niet parallel aan de leerlingen?
 - h. Indien op dit punt de wet aangepast zou worden: hoe zou dat binnen het bestaande juridische kader vorm kunnen krijgen?

1.3 Leeswijzer

We beginnen het rapport met de beschrijving van de onderzoeksopzet. In het hoofdstuk daarna (hoofdstuk 3) beschrijven we op basis van bestaande onderzoeken trends in veiligheid: van zowel leerlingen als onderwijspersoneel. Hoofdstuk 4 bevat de uitkomsten van de webinventarisatie waarin we als een soort mystery-shoppers op zoek zijn gegaan naar informatie over veiligheid op de website van scholen. Hoofdstuk 5 en 6 doen verslag van de informatie die we in de evaluatie verzameld hebben ten aanzien van de implementatie van respectievelijk het veiligheidsbeleid omtrent leerlingen en onderwijspersoneel. Hoofdstuk 7 doet verslag van de uitkomsten van de reflectiepanels waarin we de uitkomsten van de evaluatie hebben voorgelegd aan een aantal stakeholders en met hen nagedacht hebben voor mogelijke aanpassingen in wet en schoolpraktijk. In het afsluitende hoofdstuk 8 wordt samenvattend antwoord gegeven op de onderzoeksvragen en aanbevelingen op een rij gezet.

2 ONDERZOEKSOPZET

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk bespreken we de onderzoeksopzet waarbij we allereerst ingaan op de verschillende onderzoeksmethoden die zijn gehanteerd om een antwoord te geven op de onderzoeksvragen en op welke doelgroep deze methoden gericht waren. Vervolgens wordt besproken hoeveel respondenten per methode zijn meegenomen in de analyses en welke rol COVID-19 heeft gespeeld.

2.2 Onderzoeksopzet

Voor de uitvoering van het onderzoek is gebruik gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden: oriënterende interviews, webinventarisatie, analyse van bestaande data, online enquête en een reflectiepanel. Daarnaast was bedoeld om bij meerdere scholen een schoolbezoek af te leggen en in deze fase ook (onder andere) de stem van de leerlingen mee te nemen in het onderzoek. Uiteindelijk is vanwege het opkomen van COVID-19 dit laatste ten dele gelukt. Er is bij één school een schoolbezoek uitgevoerd en is gesproken met twee leerlingenpanels.

Oriënterende interviews

Allereerst zijn bij de start van het onderzoek zes oriënterend interviews gehouden met verschillende stakeholders (Inspectie van het Onderwijs, Inspectie SZW, LAKS, Onderwijsbonden en Stichting School & Veiligheid). Het doel van deze oriënterende interviews was enerzijds om input te krijgen voor de enquêtes en anderzijds om eerste concrete informatie op te halen om te benutten bij de beantwoording van de onderzoeksvragen. Dat laatste is met name het geval geweest bij het gesprek met de Inspectie van het Onderwijs (bijv. met betrekking tot het daadwerkelijk aanleveren van de gegevens door scholen en de mate waarin de inspectie scholen aanspreekt op dit thema en de uitwerking die dat heeft).

Webinventarisatie

Gelijktijdig met de oriënterende interviews is gestart met een brede inventarisatie van websites (incl. onderliggende documenten) van scholen. Hierbij is aan de hand van een aantal indicatoren gekeken op welke wijze de veiligheid van leerlingen en personeel een plek heeft gekregen op de website, de schoolgids en het schoolplan. Er zijn van 240 scholen (vestigingsniveau) websites geïnventariseerd. Bij de selectie van scholen is rekening gehouden met leerlingaantal op vestigingsniveau, stedelijkheid, speciaal/regulier onderwijs en (voor vo) type scholengemeenschap.

Analyse bestaande data

Om zicht te krijgen op het effect van de wet, hebben we beschikbaar materiaal benut om de ontwikkeling in de afgelopen jaren (vanaf één jaar voor invoering van de wet) te schetsen. We hebben hiervoor drie bronnen gebruikt: de Monitor Sociale Veiligheid, de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden (NEA) en gegevens verzameld door de Inspectie van het Onderwijs.

Op basis van de *Monitor Sociale Veiligheid* zijn een aantal trends (vanaf 2014) in kerncijfers rondom veiligheid en welbevinden van zowel leerlingen als onderwijspersoneel in en rond school op een rij gezet. Kern van deze analyse is in hoeverre de veiligheidsbeleving veranderd is na invoering van de wet. Hoewel de laatste meting van de Monitor Sociale Veiligheid gepland stond voor schooljaar 2019-2020, is deze vanwege COVID-19 en de lock-down die in het voorjaar van 2020 heeft plaatsgevonden uitgesteld tot 2020-2021. De laatste beschikbare data in deze monitor gaan tot en met 2017-2018.

In de *Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden (NEA)* wordt onder werknemers in Nederland (waaronder ook onderwijspersoneel) informatie verzameld over onder andere de werkomstandigheden en sociale veiligheid op het werk. Op basis van het beschikbare materiaal hebben we een beeld geschetst van de sociale veiligheid in het onderwijs en zijn we nagegaan hoe dit zich verhoudt tot de situatie in andere sectoren. Waar mogelijk, hebben we op basis van de NEA-gegevens de ontwikkeling in de periode 2014-2018 in kaart gebracht, uitsplitst naar sector (po, vo).

Om zicht te krijgen op de mate waarin scholen erin slagen veiligheid in beleid te verankeren, de veiligheid van leerlingen (feitelijk, beleving en algemeen welzijn) te monitoren en de gebruikte instrumenten zijn ten slotte gegevens opgevraagd bij de Inspectie van het Onderwijs.

Enquêtes

Omdat niet alle gegevens van scholen zijn terug te vinden in de databestanden, met name als het gaat om het in kaart brengen van processen (wie was betrokken bij de gemaakte afspraken en worden deze in gezamenlijkheid periodiek bijgesteld, maar ook vragen naar of wat er nu gedaan wordt als voldoende wordt beschouwd en goed verloopt), zijn aanvullend drie online vragenlijsten uitgezet: eentje voor bestuurders, een voor schooldirectieleden en een voor onderwijspersoneel.

Schoolbezoeken

Ter verrijking van de analyse van zowel bestaande data als nieuw verzamelde enquêtegegevens was het de bedoeling dat een aantal schoolbezoeken zouden worden uitgevoerd. De schoolbezoeken hadden als doel om een meer gedetailleerd inzicht te geven over de ervaren veiligheid binnen een beperkt aantal casussen. De bedoeling was om binnen een aantal scholen interviews af te nemen met schoolleiding, coördinator veiligheidsbeleid, aanspreekpunt pesten/ vertrouwenspersoon, docenten, leerlingen en ouders. Helaas heeft het fysiek bezoeken van de scholen door COVID-19 geen doorgang kunnen vinden en ook het virtueel bezoeken van scholen bleek in deze periode te hoog gegrepen. Uiteindelijk heeft één online schoolbezoek in het vo plaats kunnen vinden. Om ook de mening van vo-leerlingen mee te kunnen nemen hebben we twee gesprekken gevoerd met in totaal 28 leerlingen.

Reflectiepanel

De belangrijkste uitkomsten van het onderzoek zijn besproken met twee reflectiepanels: de ene gericht op de evaluatie van de wet Veiligheid op school met betrekking tot leerlingen, de ander reflecterend op de bevindingen en wensen omtrent veiligheid van onderwijspersoneel. In beide panels is getoetst of de uitkomsten herkenbaar zijn en breed gedragen worden, dan wel op punten nog nuancering behoeven. Ook is met de diverse betrokken partijen om tafel na gedacht over eventuele bijstellingen van de wet en zijn gezamenlijk aanbevelingen besproken.

2.3 Respons enquête

De online vragenlijsten konden van half september tot half oktober 2020 worden ingevuld. Hiervoor zijn alle scholen en besturen in het funderend onderwijs rechtstreeks benaderd. Aan de schoolleiding is gevraagd om de link naar de enquête ook te verspreiden onder hun personeel. Daarnaast is het onderzoek aangekondigd via de nieuwsbrief en de website van de PO-Raad en de VO-raad. In totaal hebben 2.643 respondenten de vragenlijst geopend. Hiervan hebben er 80 aangegeven dat zij geen toestemming geven om hun antwoorden te gebruiken in het rapport en zij zijn vervolgens direct naar het einde van de vragenlijst geleid. Van de overige respondenten (2.563) zijn de antwoorden op basis van invulsnelheid (sneller dan 3 minuten) of onderwijssector (onbekend) opgeschoond. Dit leverde een netto respons op van 1.840 enquêtes. In onderstaande tabel is de netto respons uitgesplitst naar sector en functie. De respons onder bestuurders is relatief laag, zeker in het speciaal onderwijs. Het is belangrijk om bij het interpreteren van de resultaten van deze groep enige voorzichtigheid te betrachten.

Tabel 2.1 Netto respons, naar sector en functie

	Bestuur	Directie	OP/OOP	Totaal
Bao	74	784	292	1.150
Sbao	29	77	67	173
Vo	43	116	246	405
Vso	6	28	78	112
Totaal	152	1.005	683	1.840

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst

De verdeling over de sectoren komt in grote lijnen overeen met de verdeling die we zien wanneer we dit vergelijken met de verdeling in de populatie scholen in primair en voortgezet onderwijs (Tabel 2.2).

Tabel 2.2 Verdeling respons (schoolleiders en OOP samen) naar sector, in vergelijking met verdeling in populatie

	Respons		Populatie (scholen)	
	n	%	N	%
Bao	1.150	63	6.310	72
Sbao	173	9	386	4
Vo	405	22	1.613	18
Vso	112	6	483	6
Totaal	1.150		6.310	

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst en DUO.

Wanneer we nog iets dieper inzoomen en de respons vergelijken met de verdeling naar de schoolkenmerken grootte (leerlingaantal) en mate van stedelijkheid, dan is te zien dat we ook daarmee met de respons een goede vertegenwoordiging hebben als we dat vergelijken met de verdeling in de populatie van Nederlandse scholen in het primair onderwijs (Tabel 2.3).

Tabel 2.3 Verdeling respons (schoolleiders en OOP samen) naar schoolkenmerken, in vergelijking met verdeling in populatie (primair onderwijs)

	Respons		Populatie (scholen)	
	n	%	N	%
Schoolgrootte				
Klein	477	36	2.494	35
Middel	555	42	3.021	42
Groot	294	22	1.599	22
Stedelijkheid				
Zeer sterk stedelijk	279	21	1.329	19
Sterk stedelijk	362	27	1.993	28
Matig stedelijk	224	17	1.131	16
Weinig stedelijk	317	24	1.920	27
Niet stedelijk	121	9	806	11
Onbekend	23	2		
Totaal	1.326		7.179	

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst en DUO.

In het voortgezet onderwijs is er een lichte oververtegenwoordiging van grote scholen en zijn er in verhouding net iets minder middelgrote scholen (Tabel 2.4). De verdeling naar mate van stedelijkheid komt wel overeen.

Tabel 2.4 Verdeling respons (schoolleiders en OOP samen) naar schoolkenmerken, in vergelijking met verdeling in populatie (voortgezet onderwijs)

	Respons		Populatie (scholen)	
	n	%	N	%
Schoolgrootte				
Klein	75	21	425	26
Middel	119	33	653	41
Groot	168	46	364	23
Stedelijkheid				
Zeer sterk stedelijk	75	21	438	27
Sterk stedelijk	111	31	578	36
Matig stedelijk	47	13	236	15
Weinig stedelijk	67	19	280	17
Niet stedelijk	41	11	81	5
Onbekend	21	6		
Totaal	362		1.613	

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst en DUO.

We kunnen concluderen dat we op basis van de verdeling in de respons en in elk geval de aantallen schoolleiders en ander onderwijspersoneel (en in iets mindere mate vanuit de optiek van bestuurders) een representatief beeld geven.

2.4 COVID-19 en het onderzoek

Het onderzoek is gestart voordat COVID-19 in Nederland los barstte. Hoewel COVID-19 en de impact van het virus op de veiligheidsbeleving van zowel leerlingen als het onderwijspersoneel geen onderdeel uitmaakte van het onderzoek, heeft COVID-19 wel invloed gehad op het onderzoek. Voor de veiligheidsbeleving van leerlingen was enerzijds gepland om de resultaten van de laatste meting van de Monitor Sociale Veiligheid (schooljaar 2019-2020) op te nemen in dit rapport en anderzijds mee te nemen in de schoolbezoeken. De Monitor Sociale Veiligheid is zoals eerder aangegeven met een jaar uitgesteld en ook zijn de geplande schoolbezoeken op één na niet doorgedaan. De resultaten afkomstig uit de Monitor Sociale Veiligheid betreffen dan ook de veiligheidsbeleving vóór COVID-19. Daarnaast waren de vragenlijsten al opgesteld en uitgezet voordat duidelijk werd dat COVID-19 langer dan één schooljaar in de samenleving rond zou dwalen. Hoewel de invloed van COVID-19 geen thema was in de hierboven beschreven onderzoeksmethoden, zijn spontaan door de respondenten (met name onderwijspersoneel) wel zorgen geuit over de wijze waarop in school met de COVID-19-maatregelen wordt omgegaan. We lezen bijvoorbeeld:

“Geen afstand tot elkaar, geen voorzieningen om afstand te houden aan de docent, slecht afgesproken regels, niet duidelijk aangegeven routes.”

“Wij werken groepsdoorbroken. Dit zou nu niet mogen naar mijn mening. Te veel geloof en te veel verschillende leerlingen die met elkaar in aanraking komen.”

“Er wordt geprobeerd de leerlingen veilig te houden. Leerlingen houden geen afstand. Niet van elkaar of docenten. Het is schijnveiligheid.”

Het juist in kaart brengen van COVID-specifieke aandachtspunten omtrent de veiligheid op school, viel zoals reeds gezegd niet binnen de scope van deze evaluatie. We zijn ons er wel van bewust dat dit voor veel scholen echter sterk wel het gevoel van veiligheid beïnvloedt en wellicht ervoor zorgt dat veiligheid meer dan ooit wel besproken wordt op school, al is ook het andere uiterste denkbaar in die zin dat er juist minder aandacht aan wordt besteed. Daarover zijn op basis van deze evaluatie geen uitspraken te doen.

3 VEILIGHEIDTRENDS IN BEELD

3.1 Inleiding

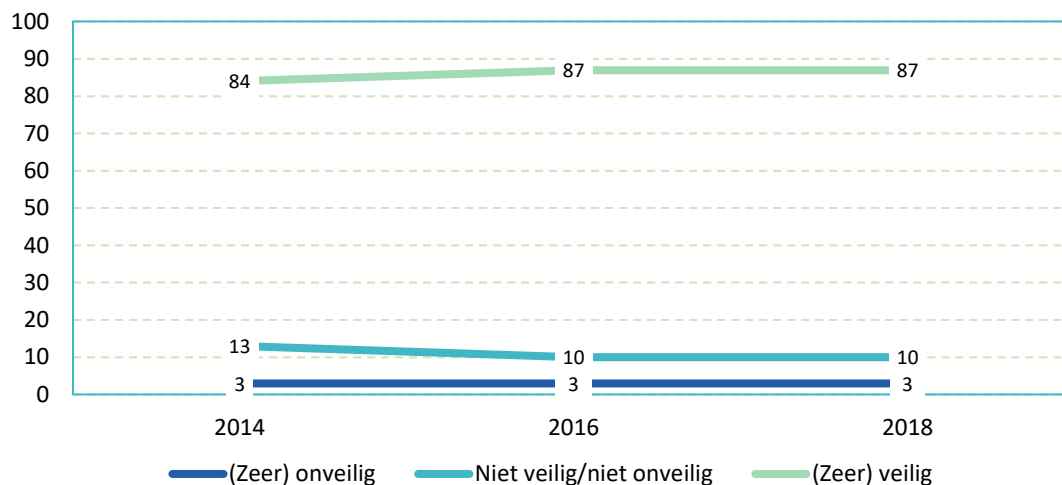
In dit hoofdstuk wordt op basis van twee bestaande databestanden de veiligheidsbeleving van zowel leerlingen als onderwijspersoneel in kaart gebracht. De veiligheidsbeleving van leerlingen wordt gemeten in de Monitor Sociale Veiligheid. Voor het in kaart brengen van de ontwikkelingen van de veiligheidsbeleving van onderwijspersoneel (ook in vergelijking met andere sectoren) hebben we gebruik gemaakt van de gegevens van de Nationale Enquête Arbeidsmarktomstandigheden en de Monitor Sociale Veiligheid.

3.2 Ontwikkeling veiligheidsbeleving leerlingen

3.2.1 Algemene veiligheid

Leerlingen in het primair onderwijs voelen zich in meerderheid veilig op school: bijna 90 procent voelt zich zelfs (zeer) veilig (Figuur 3.1). Toch is er nog altijd drie procent die zich (zeer) onveilig voelt. Dat percentage is al jaren stabiel en niet veranderd sinds de invoering van de wet.

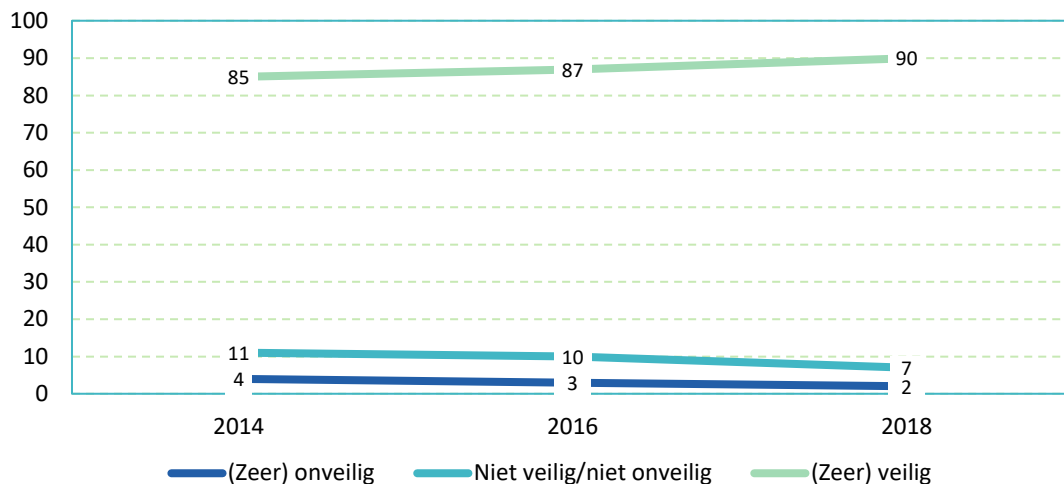
Figuur 3.1 Algeheel gevoel van veiligheid leerlingen in het primair onderwijs, naar jaar (%)

Bron: Monitor Sociale Veiligheid, vragenlijst leerlingen; n(2014)=4.804; n(2016)=12.939; n(2018)=9.092.

In het voortgezet onderwijs is wel een voorzichtig stijgende lijn te zien: het aantal scholieren dat zich (zeer) veilig voelt neemt toe en het aantal dat zich (zeer) onveilig voelt neemt voorzichtig af (Figuur 3.2).

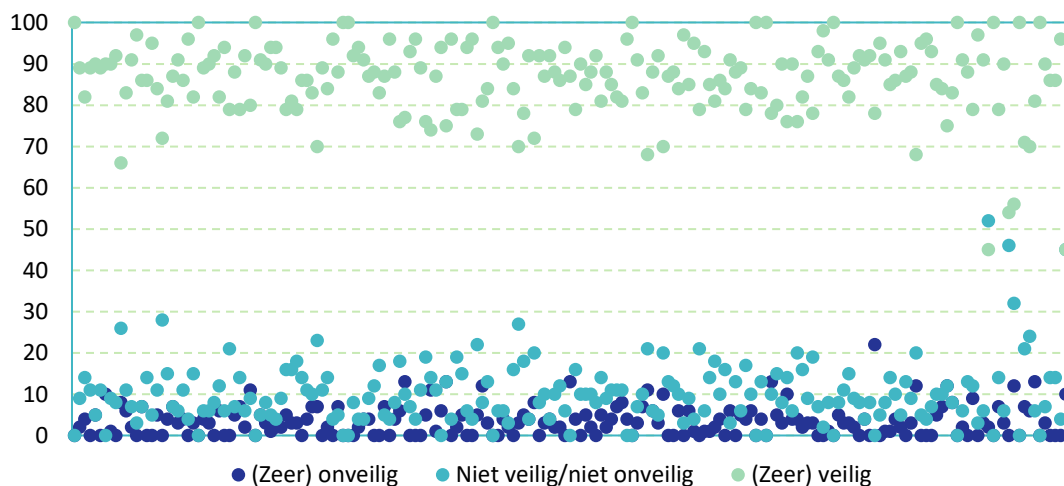
Figuur 3.2 Algeheel gevoel van veiligheid leerlingen in het voortgezet onderwijs, naar jaar (%)

Bron: Monitor Sociale Veiligheid, vragenlijst leerlingen; n(2014)=15.793; n(2016)=22.290; n(2018)=9.755.

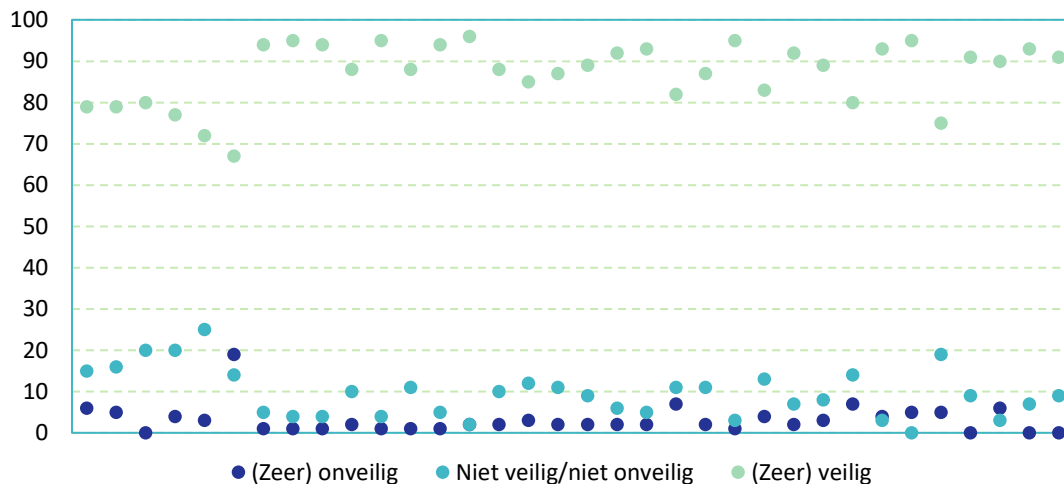
Ondanks dat het algehele percentage leerlingen dat zich veilig voelt, hoog is, zijn er wel (grote) verschillen tussen scholen. In Figuur 3.3 zijn de percentages weergegeven per school voor het primair onderwijs en in Figuur 3.4 voor het voortgezet onderwijs. Waar op de ene school alle leerlingen zich (zeer) veilig voelen, zijn er ook scholen waar één op de vijf leerlingen zich niet veilig voelt. Daar blijft verbetering nodig.

Figuur 3.3 Algeheel gevoel van veiligheid leerlingen in het primair onderwijs, verschillen tussen scholen (% , 2018)

Bron: Monitor Sociale Veiligheid, vragenlijst leerlingen; n (leerlingen)=9.092; n(scholen)=194.

Figuur 3.4 Algeheel gevoel van veiligheid leerlingen in het voortgezet onderwijs, verschillen tussen scholen (% , 2018)

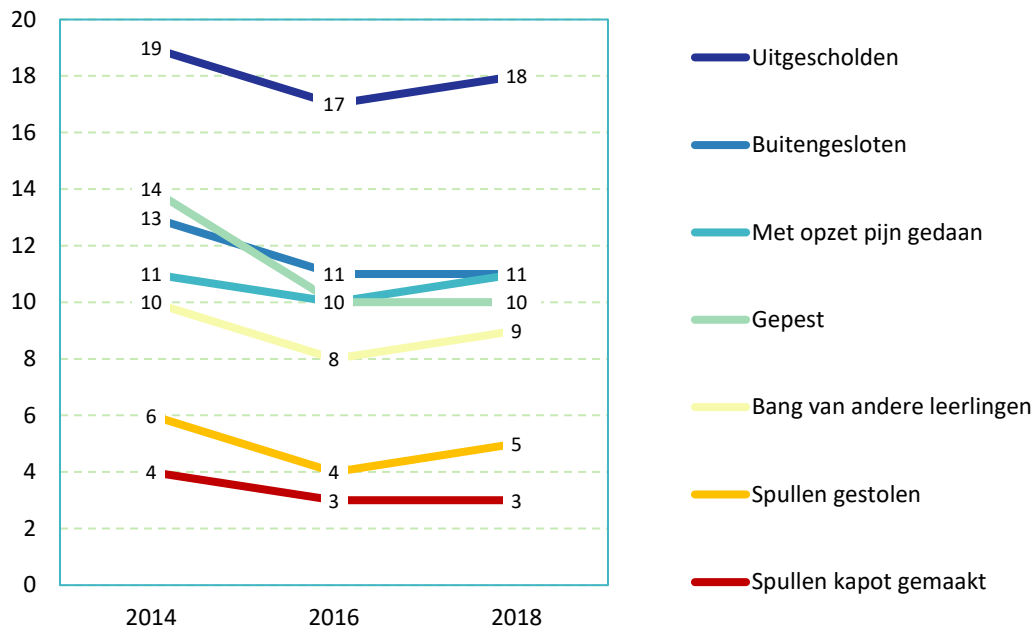

Bron: Monitor Sociale Veiligheid, vragenlijst leerlingen; n(leerlingen)=9.755; n(scholen)=34.

3.2.2 Vormen van onveiligheid

In de Monitor Sociale Veiligheid konden leerlingen aangeven met welke vormen van onveiligheid ze wel eens te maken hebben. In het primair onderwijs werden er in totaal zeven vormen voorgelegd (Figuur 3.5). Het vaakst hebben leerlingen te maken met uitgescholden worden: dit overkomt ongeveer één op de vijf leerlingen. Andere relatief veelvoorkomende vormen van onveiligheid zijn het buitengesloten worden, met opzet pijn gedaan worden, gepest worden en bang zijn van andere leerlingen. Ongeveer één op de tien leerlingen in het primair onderwijs heeft hiermee te maken. Leerlingen in het po die zich onveiligheid voelen, geven aan slachtoffer te zijn van gemiddeld twee (van de 7 voorgelegde) vormen van onveiligheid.

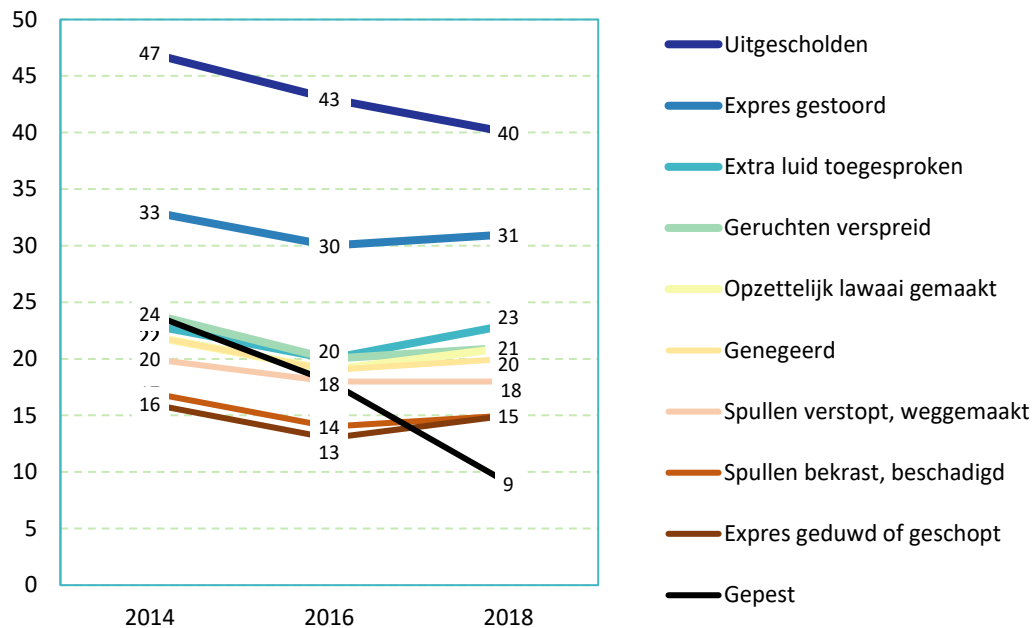
Figuur 3.5 Vormen van door leerlingen ervaren onveiligheid in het primair onderwijs, naar jaar (% soms, elke week, elke dag)

Bron: Monitor Sociale Veiligheid, vragenlijst leerlingen; n(2014)=4.804; n(2016)=12.939; n(2018)=9.092. NB. Meerdere vormen van onveiligheid mogelijk.

In de monitor voor het voortgezet onderwijs worden in totaal 29 vormen van onveiligheid aan de scholieren voorgelegd. In Figuur 3.6 zijn de tien vaakst genoemde vormen weergegeven. Net als in het primair onderwijs hebben de scholieren in het vo het vaakst te maken met scheldpartijen: al is het duidelijk aan het afnemen, nog altijd wordt 40 procent van de scholieren minimaal twee keer per maand uitgescholden. Minstens één op de vijf scholieren wordt regelmatig expres gestoord, extra luid toegesproken, heeft te maken met geruchten die worden verspreid, wordt geërgerd met opzettelijk lawaai (en/) of juist genegeerd. De duidelijke neergaande lijn in dit figuur laat overigens wel een zeer sterke daling zien van het aantal scholieren in het voortgezet onderwijs dat gepest wordt: van één op de vier in 2014 naar één op de tien in 2018. Leerlingen in het vo die zich onveiligheid voelen, geven aan slachtoffer te zijn van gemiddeld zes (van de 29 voorgelegde) vormen van onveiligheid.

Figuur 3.6 Vormen van door leerlingen ervaren onveiligheid in het voortgezet onderwijs, naar jaar (% 2 x per maand of vaker)

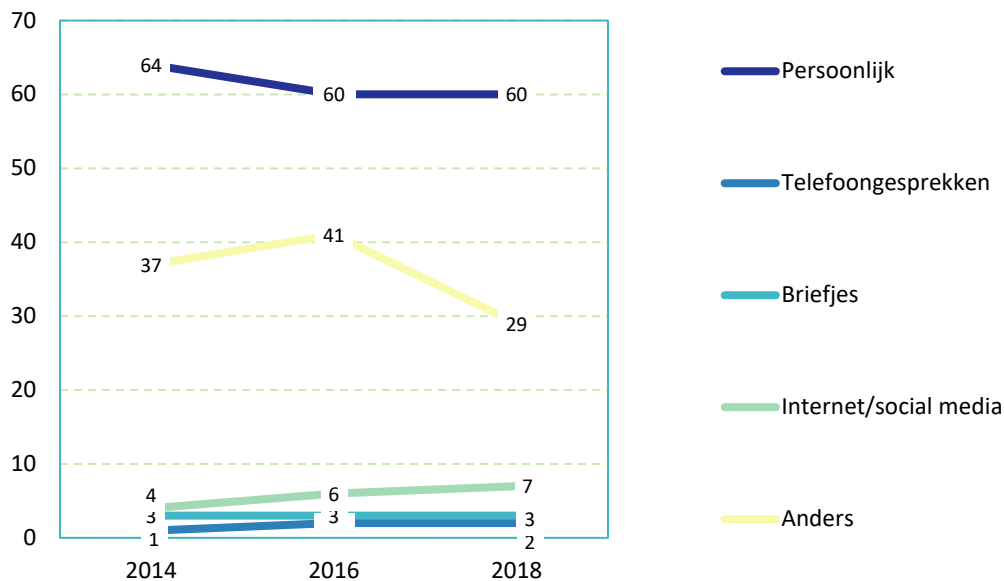
Bron: Monitor Sociale Veiligheid, vragenlijst leerlingen; n(2014)=15.793; n(2016)=22.290; n(2018)=9.755. NB. Meerdere vormen van onveiligheid mogelijk.

3.2.3 Pesten in het primair onderwijs

Het pesten is in de Monitor Sociale Veiligheid nog nader gespecificeerd. Er is gevraagd naar de vormen van pesten, door wie er is gepest, waar er is gepest en naar wie leerlingen toegaan als ze gepest worden. In deze paragraaf beschrijven we de 'pestomstandigheden' waar leerlingen in het primair onderwijs mee te maken hebben, de volgende gaat in op pesten in het voortgezet onderwijs.

Het vaakst vindt pesten plaats in 'persoonlijke vorm', dat wil zeggen, door fysiek contact of het direct in de nabijheid praten over leerlingen (Figuur 3.7). Deze vorm neemt wel iets af over de tijd. Het pesten via internet en social media neemt juist toe: ten opzichte van 2014 is het aandeel gepeste leerlingen dat daarmee te maken heeft, bijna verdubbeld.

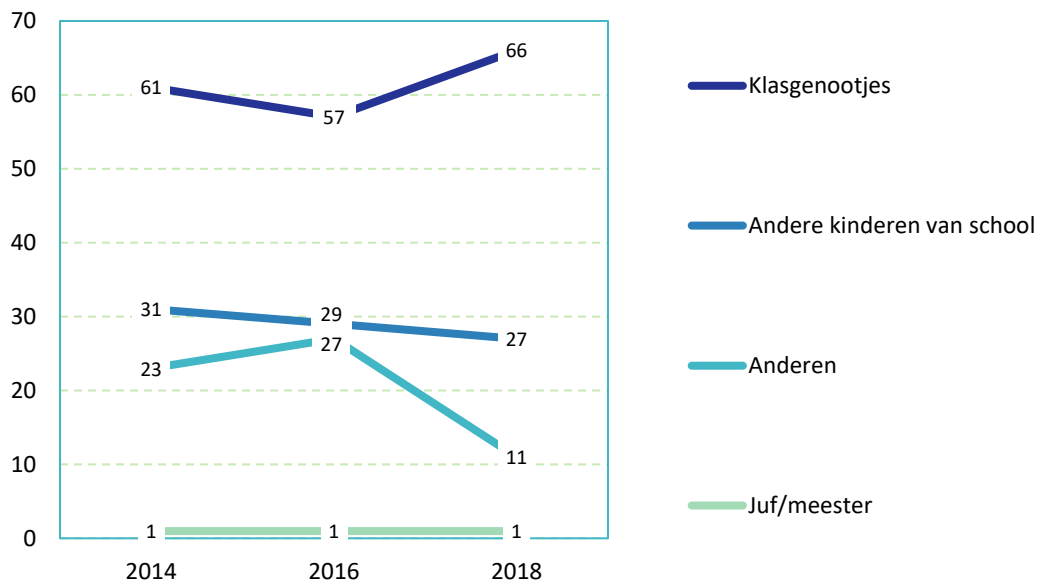
Figuur 3.7 Wijze van pesten, in het primair onderwijs (alleen gepeste leerlingen)

Bron: Monitor Sociale Veiligheid, vragenlijst leerlingen; n(2014)=1.772; n(2016)=3.830; n(2018)=2.328. NB. Meerdere antwoorden mogelijk.

Het vaakst worden leerlingen in het primair onderwijs gepest door klasgenootjes en/of andere kinderen van school (Figuur 3.8). Het aandeel dat door klasgenootjes wordt gepest, neemt ten opzichte van eerdere jaren toe.

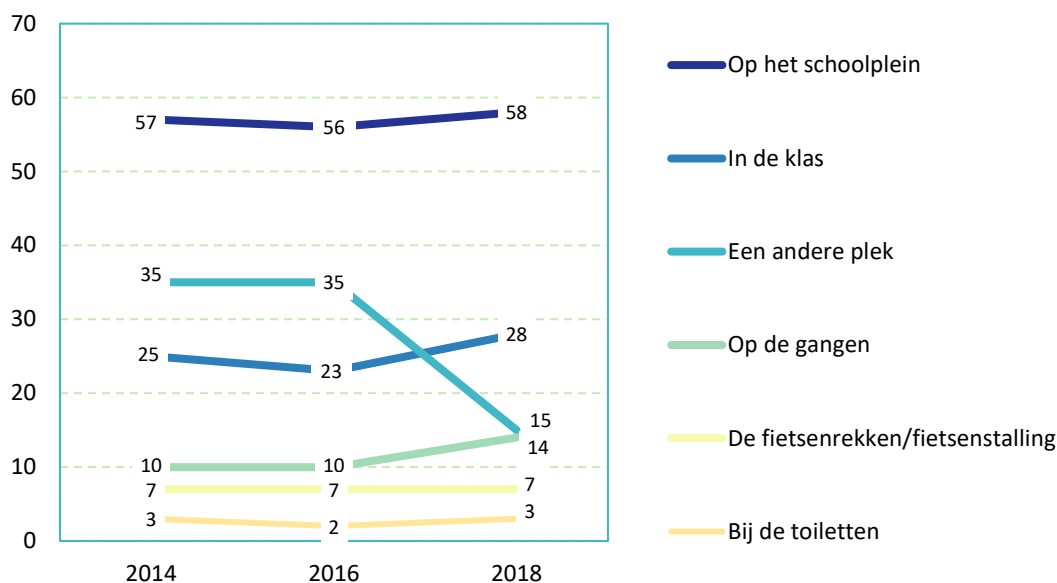
Figuur 3.8 Door wie gepest, in het primair onderwijs (alleen gepeste leerlingen)

Bron: Monitor Sociale Veiligheid, vragenlijst leerlingen; n(2014)=1.771; n(2016)=3.813; n(2018)=2.328. NB. Meerdere antwoorden mogelijk.

Gevraagd naar de locatie waar de leerlingen gepest worden, blijkt dat in het primair onderwijs met name op het schoolplein te gebeuren (Figuur 3.9). Er is een lichte toename te zien van leerlingen die gepest worden in de klas en op de gangen. Het pesten op 'een andere plek' neemt sterk af.

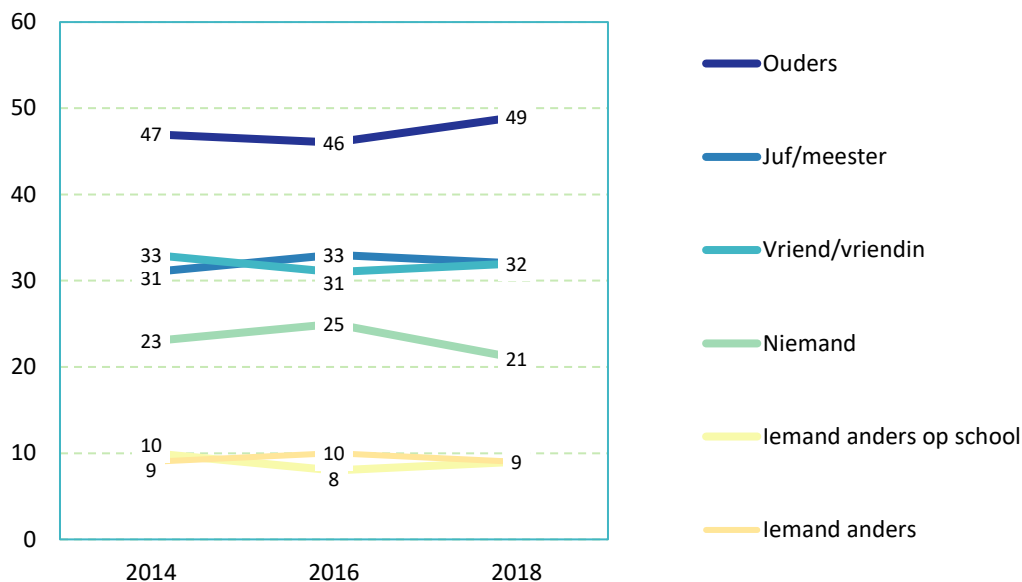
Figuur 3.9 Locatie van het pesten op school, in het primair onderwijs (alleen gepeste leerlingen)

Bron: Monitor Sociale Veiligheid, vragenlijst leerlingen; n(2014)=1.773; n(2016)=3.819; n(2018)=2.328. NB. Meerdere antwoorden mogelijk.

Ongeveer de helft van de leerlingen die gepest wordt, meldt dit bij hun ouders (Figuur 3.10). Ongeveer één op de drie geeft het aan bij de juf op meester en een zelfde deel zegt het tegen een vriend of vriendin. Eén op de vijf leerlingen in het primair onderwijs vertelt het tegen niemand.

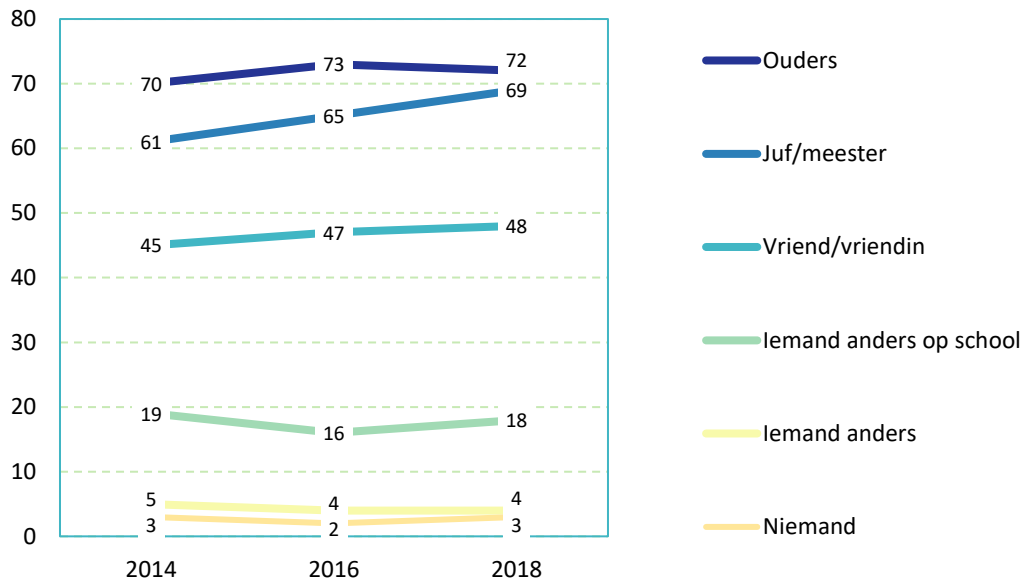
Figuur 3.10 Aan wie is het pesten gemeld, in het primair onderwijs (alleen gepeste leerlingen)

Bron: Monitor Sociale Veiligheid, vragenlijst leerlingen; n(2014)=1.767; n(2016)=3.807; n(2018)=2.328. NB. Meerdere antwoorden mogelijk.

Aan alle leerlingen (niet alleen de leerlingen die daadwerkelijk gepest worden) is gevraagd aan wie zij het zouden melden als ze ermee te maken zouden krijgen (Figuur 3.11). Rond twee derde van de leerlingen zou het vertellen aan de ouders en/of de juf of meester. Een klein aantal (rond de 3%) geeft aan het niet te vertellen als er sprake zou zijn van gepest worden.

Figuur 3.11 Aan wie zouden leerlingen het pesten melden als ze gepest zouden worden, in het primair onderwijs (alle leerlingen)

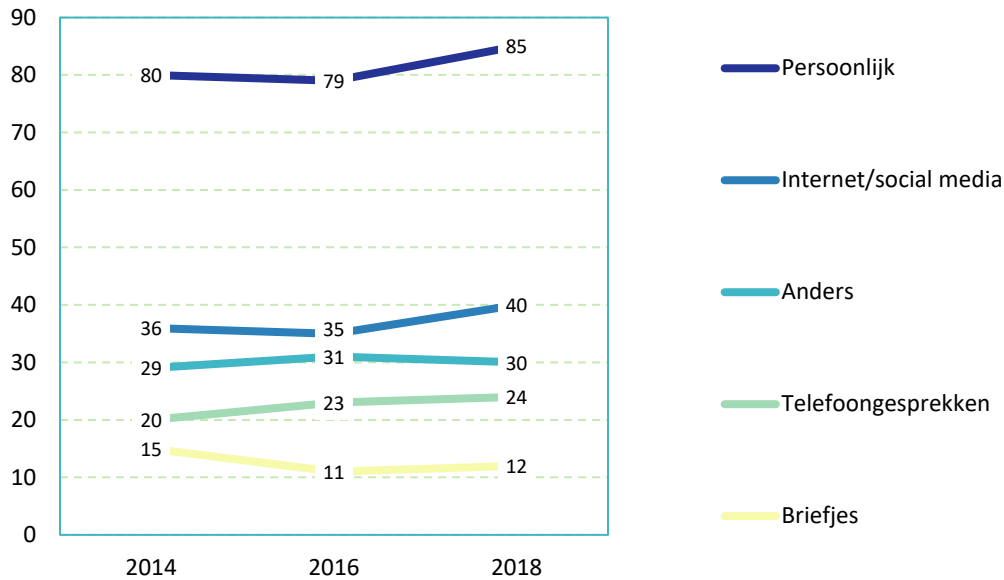

Bron: Monitor Sociale Veiligheid, vragenlijst leerlingen; n(2014)=3.015; n(2016)=9.014; n(2018)=6.690. NB. Meerdere antwoorden mogelijk.

3.2.4 Pesten in het voortgezet onderwijs

Net als in het primair onderwijs, worden leerlingen in het voortgezet onderwijs ook vooral ‘persoonlijk’ gepest: via aanraken of mondeling (Figuur 3.12). Dat percentage neemt ten opzichte van eerdere jaren toe. Meer dan in het primair onderwijs gebeurt het pesten via internet/sociale media, en ook daarin is een toename te constateren. Het pesten via briefjes neemt licht af.

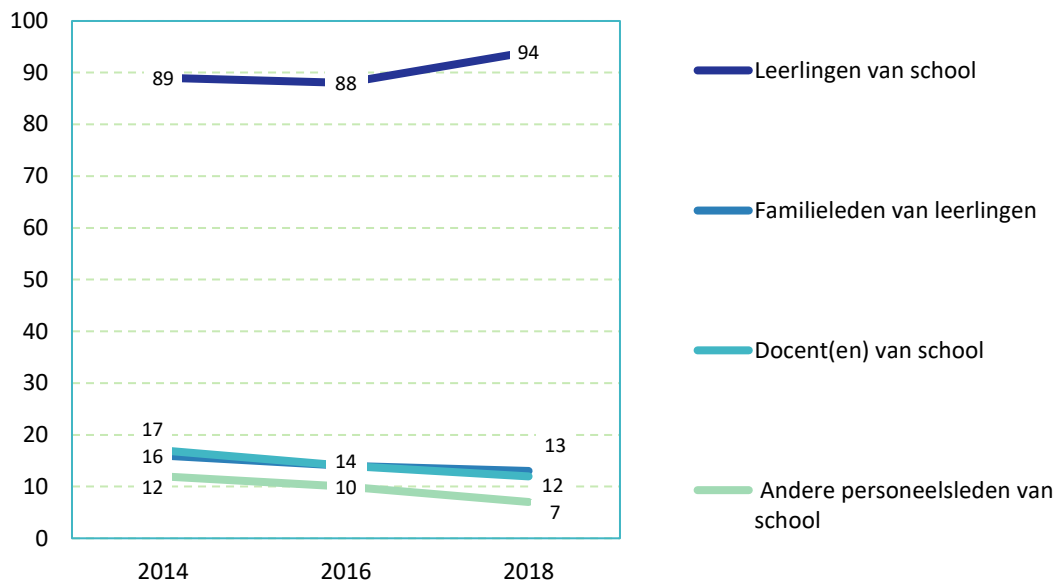
Figuur 3.12 Wijze van pesten, in het voortgezet onderwijs (alleen gepeste leerlingen)

Bron: Monitor Sociale Veiligheid, vragenlijst leerlingen; n(2014)=3.703; n(2016)=3.915; n(2018)=893. NB. Meerdere antwoorden mogelijk. Antwoorden "soms", "vaak" en "altijd" samengenomen.

In het voortgezet worden leerlingen die gepest worden, het vaakst gepest door medeleerlingen van school (Figuur 3.13). (Ook) geeft ruim één op de tien gepeste leerlingen aan dat pesten door docenten en/of door ander personeel gebeurt. Beide percentages zijn ten opzichte van 2014 wel gestaag afgenomen.

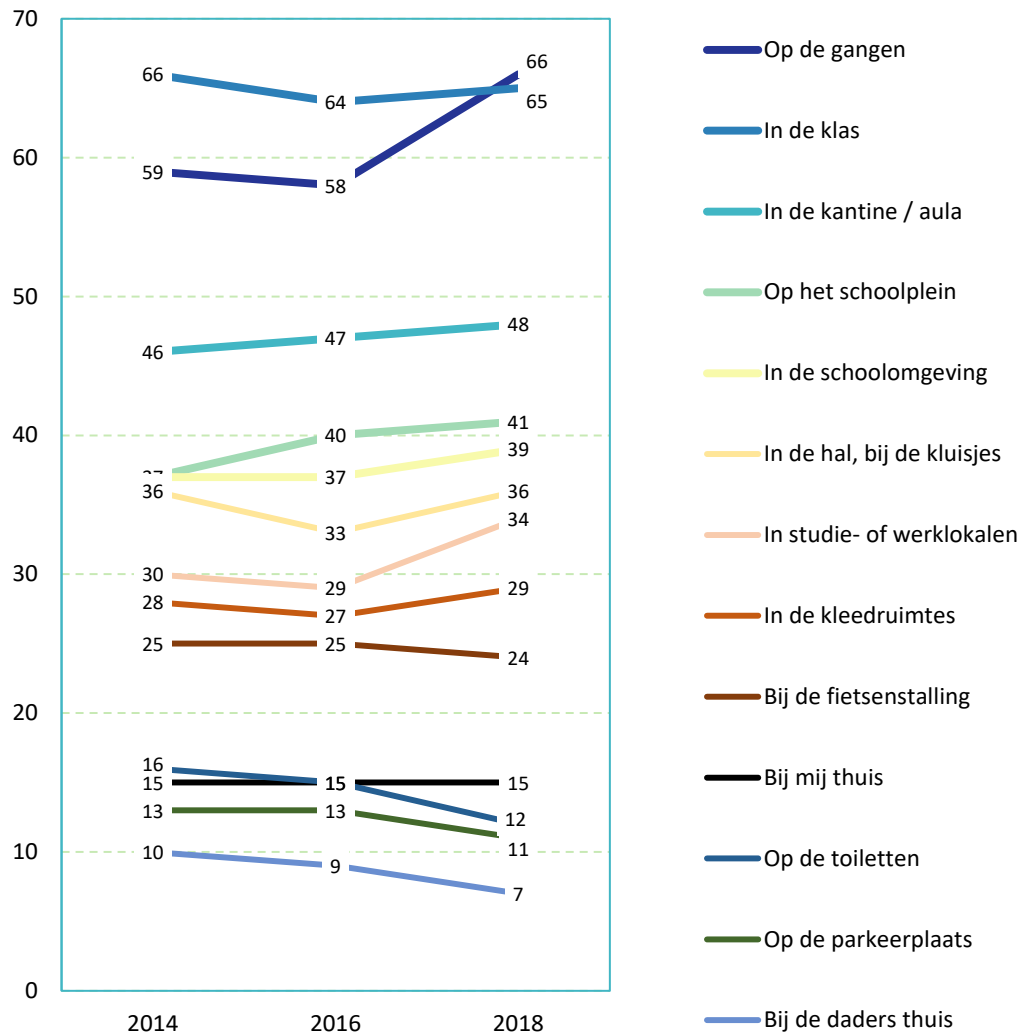
Figuur 3.13 Door wie gepest, in het voortgezet onderwijs (alleen gepeste leerlingen)

Bron: Monitor Sociale Veiligheid, vragenlijst leerlingen; n(2014)=3.698; n(2016)=3.911; n(2018)=873. NB. Meerdere antwoorden mogelijk. Antwoorden "soms", "vaak" en "altijd" samengenomen.

Bij de leerlingen die gepest worden, vindt het pesten het vaakst plaats in de klas of op de gangen (Figuur 3.14). Met name het pesten op de gangen neemt de laatste jaren sterk toe. Daarnaast is er een aanzienlijke toename te zien van het pesten in de werk-/studielokalen.

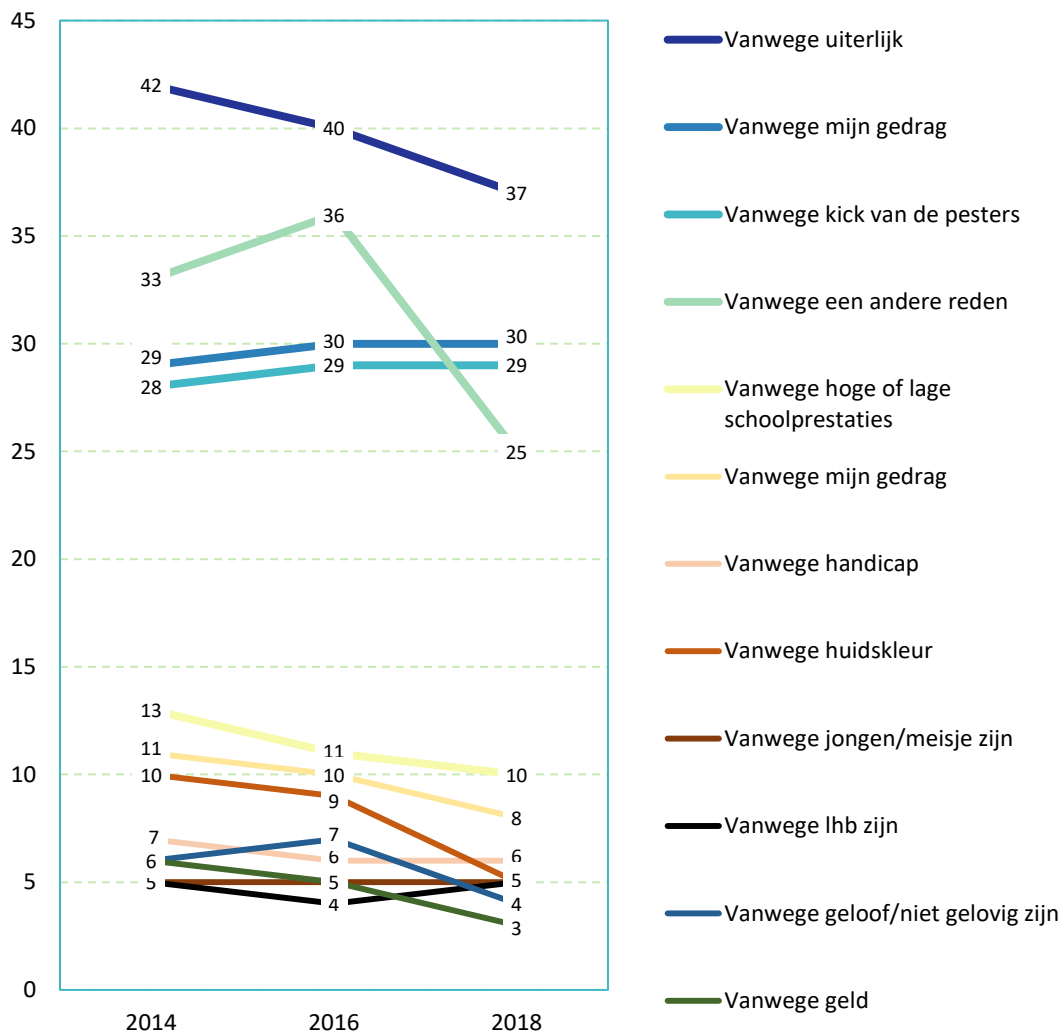
Figuur 3.14 Locatie van het pesten op school, in het voortgezet onderwijs (alleen gepeste leerlingen)

Bron: Monitor Sociale Veiligheid, vragenlijst leerlingen; n(2014)=3.695; n(2016)=3.900; n(2018)=868. NB. Meerdere antwoorden mogelijk. Antwoorden "soms", "vaak" en "altijd" samengenomen.

Aan de vo-scholieren is ook gevraagd naar de reden waarom ze gepest worden (Figuur 3.15). Het vaakst gebeurt dat vanwege uiterlijk, al neemt dat wel duidelijk af ten opzichte van 2014. Op plaats 2 en 3 staan in 2018 het pesten vanwege iemands gedrag of om de kick van de pesters. Ongeveer vijf procent van de gepeste vo-leerlingen geeft aan gepest te worden vanwege geslacht, seksuele geaardheid en/of huidskleur.

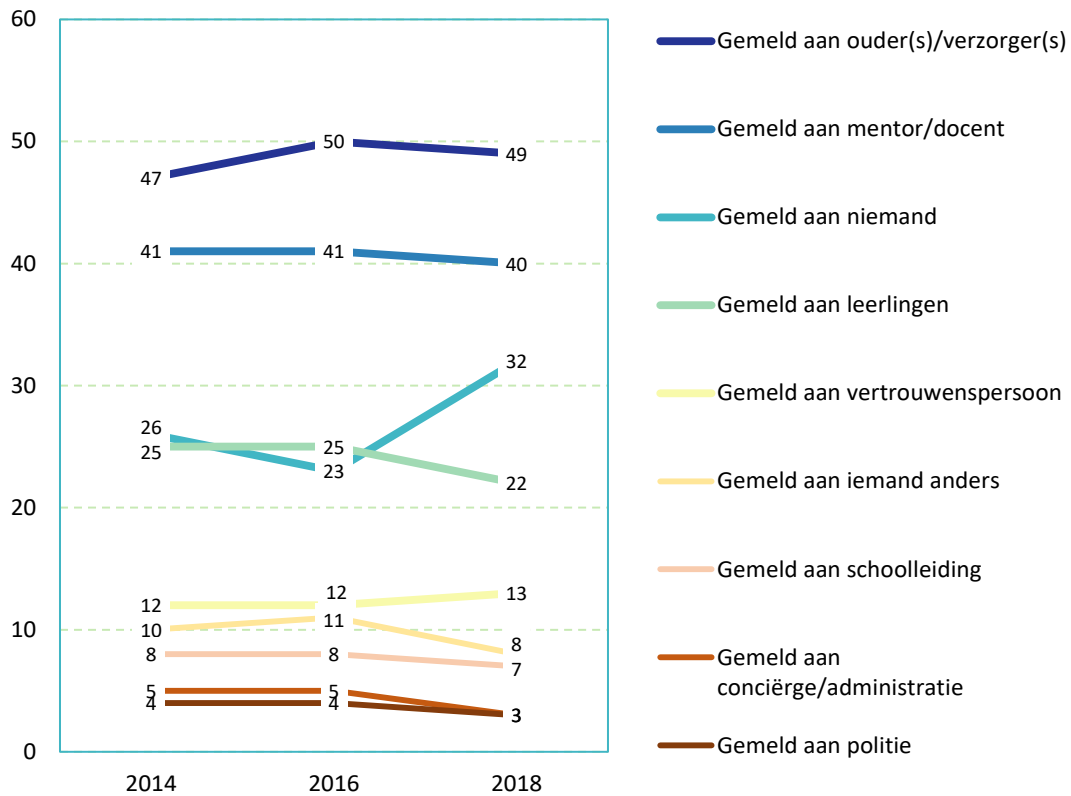
Figuur 3.15 Reden van het pesten, in het voortgezet onderwijs (alleen gepeste leerlingen)

Bron: Monitor Sociale Veiligheid, vragenlijst leerlingen; n(2014)=3.685; n(2016)=3.889; n(2018)=941. NB. Meerdere antwoorden mogelijk.

De helft van de leerlingen in het voortgezet onderwijs die worden gepest, meldt dit aan zijn of haar ouders (Figuur 3.16). Ongeveer 40 procent meldt het aan de mentor of een docent. Eén op de drie zegt tegen niemand iets over het gepest worden, een percentage dat na een aanvankelijke verlaging in 2016 in 2018 weer sterk oploopt. Het minst gebruikelijk is om pestgedrag bij de conciërge dan wel de politie te melden. Als reden om niemand iets te vertellen over het pesten, geeft de meerderheid (zo'n 70%) aan dat ze dit niet nodig vonden. Ongeveer één op de vijf leerlingen durfde het niet te zeggen en vijf procent geeft aan niet te weten bij wie ze het zouden kunnen melden.

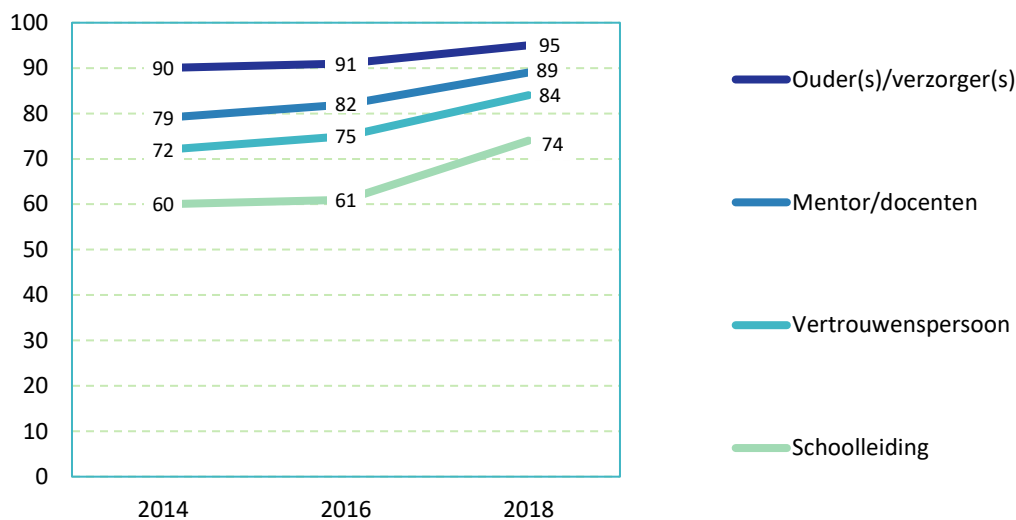
Figuur 3.16 Aan wie is het pesten gemeld, in het voortgezet onderwijs (alleen gepeste leerlingen)

Bron: Monitor Sociale Veiligheid, vragenlijst leerlingen; n(2014)=3.675; n(2016)=3.885; n(2018)=941. NB. Meerdere antwoorden mogelijk.

In de vragenlijst is aan alle leerlingen gevraagd aan te geven bij wie ze terecht kunnen als ze worden gepest (Figuur 3.17). Vrijwel alle leerlingen geven aan dat dat in elk geval hun ouders zijn, maar daarnaast ook in meerderheid aan mentor/docenten en/of de vertrouwenspersoon. Minder vaak genoemd, maar in 2018 wel vaker dan ooit te voor: de schoolleiding als meldpunt voor pesten.

Figuur 3.17 Bij wie kun je terecht als je gepest wordt, in het voortgezet onderwijs (alle leerlingen)

Bron: Monitor Sociale Veiligheid, vragenlijst leerlingen; n(2014)=15.793; n(2016)=22.290; n(2018)=9.755. NB. Meerdere antwoorden mogelijk.

Over de bereikbaarheid van de vertrouwenspersoon geven de vo-leerlingen aan dat die vaak (fysiek) ver weg zit, "zit op de meeste verre plek in school". Op de vraag of deze persoon ook degene is waar ze naar toe gaan als men een onveilig gevoel ervaart, geven de leerlingen in meerderheid aan dat ze eerder voor iemand kiezen waar ze bekend mee zijn:

"Het verschilt voor iedereen bij wie je je veilig voelt, het is lastig om één persoon die rol te geven. Bij een mentor of een andere docent voel ik me meer veilig."
"Je spreekt iemand eerder aan die je kent."

Naast de fysieke afstand tot en de onbekendheid van het aanspreekpunt, zijn leerlingen over het algemeen ook van mening dat als het aanspreekpunt alleen als taak heeft om de veiligheid te waarborgen, de drempel om hier naar toe te stappen verhoogd wordt:

"Zo erg is het allemaal niet, dus ik heb het niet nodig."
"Degene die les geeft, wordt meer aangesproken."
"Vertrouwenspersoon moet laagdrempelig zijn, dus niet alleen vertrouwenspersoon."

Leerlingen geven in de gesprekken die gevoerd zijn met leerlingen daarnaast ook aan dat de vertrouwenspersoon niet de eerste is waar ze naar toe stappen bij problemen. Vaak gaan ze eerst naar de mentor toe omdat deze laagdrempelig te benaderen valt, overeenkomstig met de resultaten van de Monitor Sociale Veiligheid. Het is dan wel nodig dat de mentoren op de hoogte zijn van eventuele vervolgstappen en dat zij het gehoorde vertrouwelijk behandelen. Een leerling geeft aan dat dit niet altijd het geval is:

"Vaak kom je in een cirkel van doorverwijzen. Het gaat via de mentor, die stuurt door. Maar vaak word je dan van kastje naar de muur gestuurd zonder dat de problemen worden aangepakt. Bij de teamleiders kom je niet"

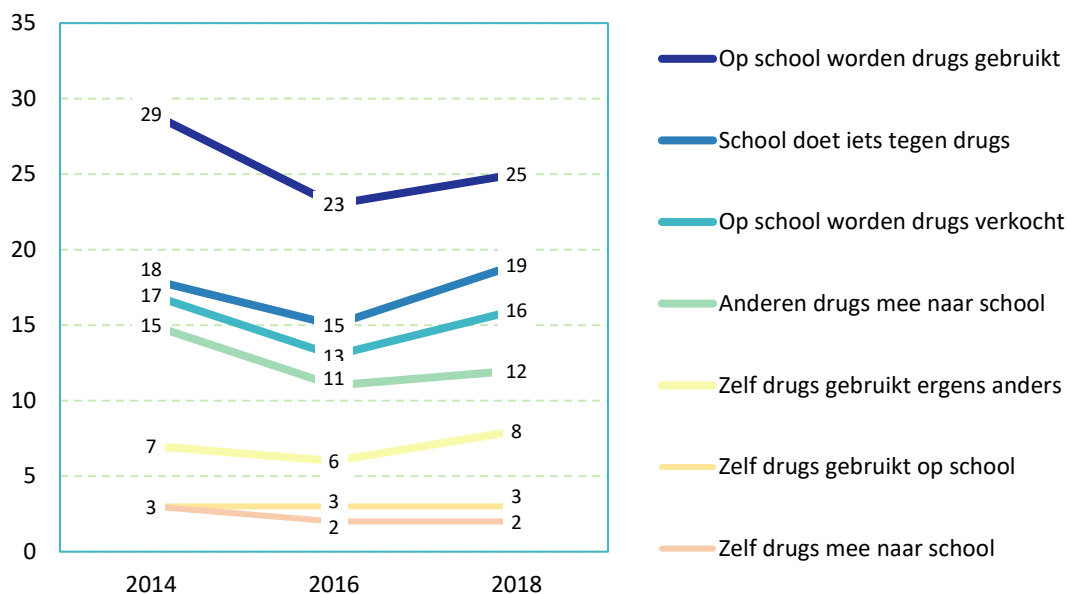
Een andere leerling vult aan:

"Mentoren onderling praten er over, dan gaat het vertrouwen te niet. Echt vertrouwen in de mentor mist dan."

3.2.5 Drugs, wapens en alcohol op de middelbare school

In deze paragraaf kijken we in hoeverre drugs, wapens en alcohol een rol spelen in het voortgezet onderwijs. Een kwart van de leerlingen geeft aan dat er op school wel eens drugs worden gebruikt (Figuur 3.18). Net iets meer dan 15 procent geeft aan dat er op school drugs verkocht worden, of (12%) dat anderen drugs mee naar school nemen. Net geen tien procent heeft zelf al wel eens ergens anders dan op school, drugs gebruikt. Een klein percentage gebruikt drugs op school en/of neemt drugs mee naar school. De percentages zijn relatief stabiel over de jaren. In 2018 geeft ongeveer 20 procent van de leerlingen aan dat school actief iets doet tegen drugs op school.

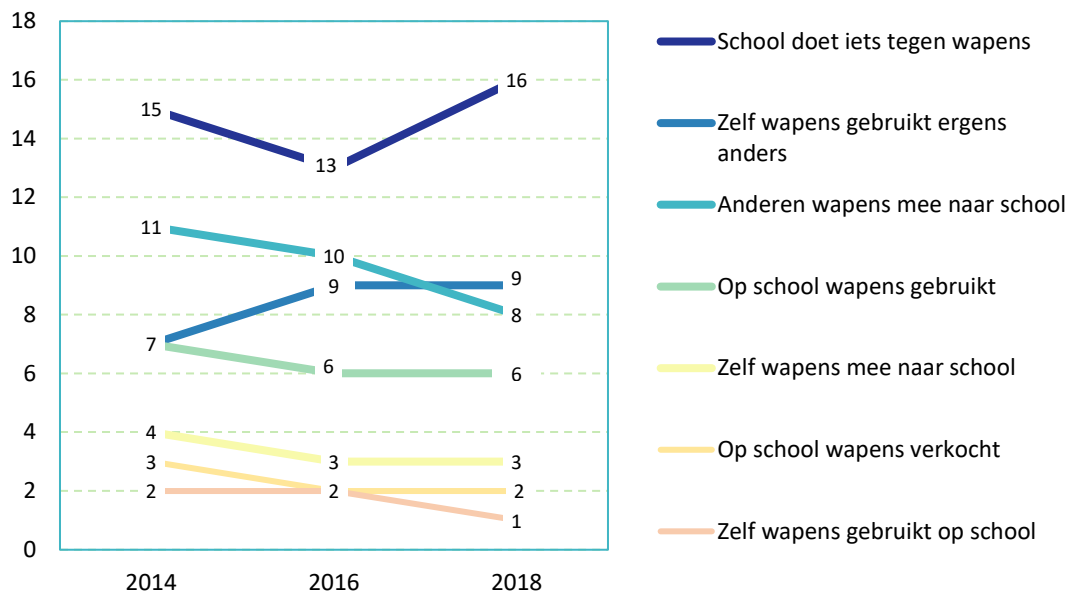
Figuur 3.18 Drugs op school, in het voortgezet onderwijs

Bron: Monitor Sociale Veiligheid, vragenlijst leerlingen; n(2014)=15.793; n(2016)=22.290; n(2018)=9.755.

Het meenemen of gebruiken van wapens is minder gebruikelijk. Een kleine tien procent geeft aan dat er wel eens leerlingen wapens mee naar school nemen en/of dat ze zelf al wel eens wapens hebben gebruikt (buiten school). Zo'n zes procent geeft aan dat anderen op school wel eens een wapen gebruikt hebben. Bij een heel klein aantal leerlingen worden op school wapens verkocht. Iets meer dan 15 procent van de leerlingen geeft aan dat school actief iets doet tegen wapens op school.

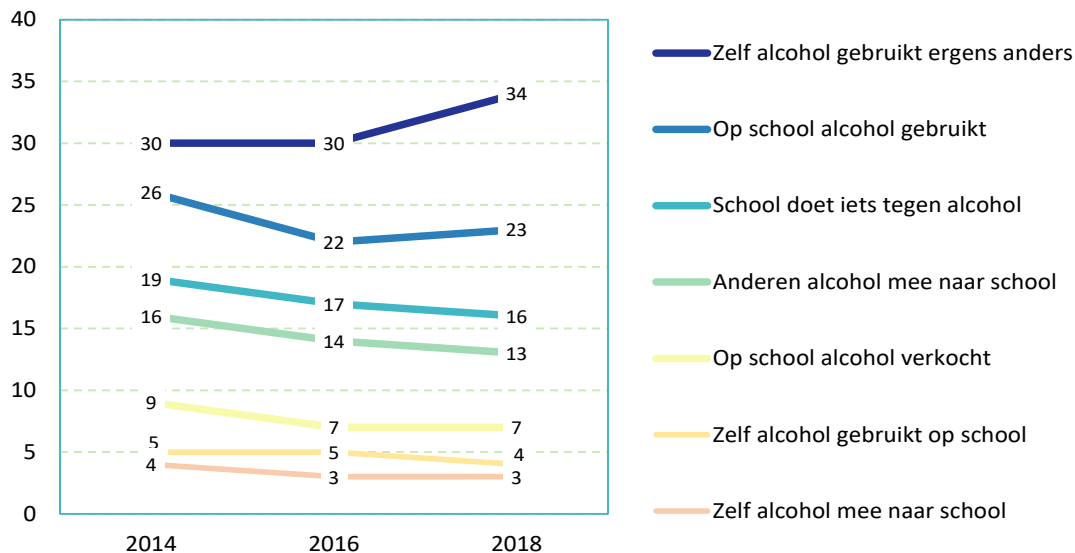
Figuur 3.19 Wapens op school, in het voortgezet onderwijs

Bron: Monitor Sociale Veiligheid, vragenlijst leerlingen; n(2014)=15.793; n(2016)=22.290; n(2018)=9.755.

Gebruikelijker dan wapens en drugs, is het gebruik van alcohol (Figuur 3.20). Eén op de drie middelbare scholieren dronk al eens (buiten school) alcohol en ongeveer een kwart deed dat op school. Het komt weinig voor dat leerlingen zelf alcohol mee naar school nemen of het daar verkopen. Ook over het gebruik van alcohol geeft zo’n 15 procent van de leerlingen aan dat daar op school aandacht aan wordt besteed.

Figuur 3.20 Alcohol op school, in het voortgezet onderwijs

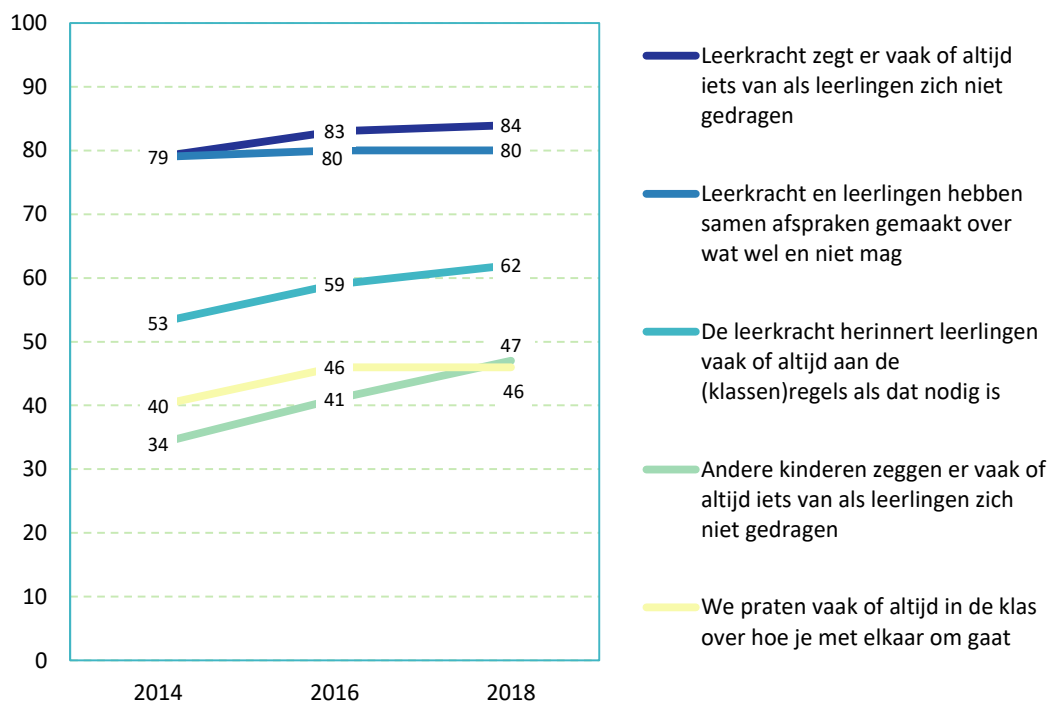
Bron: Monitor Sociale Veiligheid, vragenlijst leerlingen; n(2014)=15.793; n(2016)=22.290; n(2018)=9.755.

3.2.6 Afspraken op school

De meerderheid van de leerlingen in het primair onderwijs geeft aan dat ze samen met de leerkracht afspraken hebben gemaakt over wat wel en niet mag (Figuur 3.21). Ook geven de leerlingen in meerderheid aan dat de leerkracht er ook vrijwel altijd iets van zegt als leerlingen zich daar niet aan houden. Het is minder gebruikelijk dat kinderen daar onderling iets van zeggen of dat er in de klas gepraat wordt over hoe je met elkaar omgaat.

Ook uit het schoolbezoek in het po kwam naar voren dat aan het begin van het schooljaar in de klas samen met de leerlingen afspraken worden gemaakt welk gedrag van elkaar verwacht wordt en in een contract worden vastgelegd. Het ging hierbij niet alleen om regels waar iedereen in de klas zich aan moest houden, maar ook de vervolgstappen: wat moet er gebeuren als de regels worden overtreden. De leerlingen gaven aan dat deze regels voor heldere verwachtingen over en weer zorgden: “zonder deze regels wordt het een chaos in de klas”. Wel gaven de leerlingen aan dat het voor groep zeven en acht eerder nodig is om deze regels af te spreken dan voor lagere groepen.

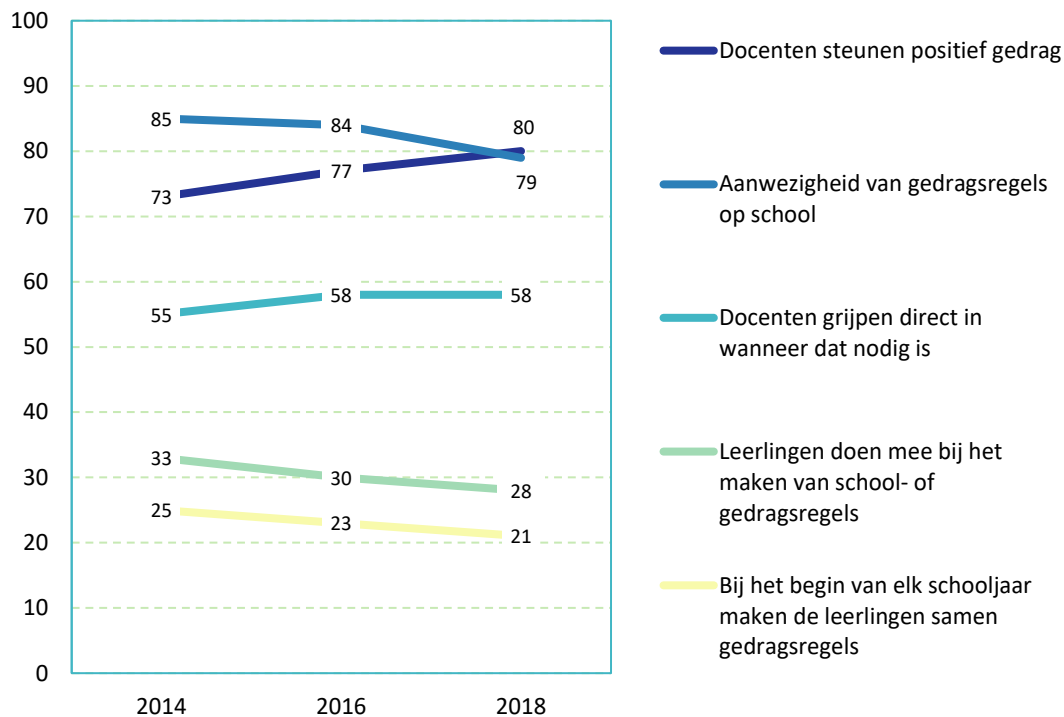
Figuur 3.21 Maken en naleven van gedragsregels in de klas, in het primair onderwijs, naar jaar (%)

Bron: Monitor Sociale Veiligheid, vragenlijst leerlingen; n(2014)=4.804; n(2016)=12.939; n(2018)=9.092.

Ook in het voortgezet onderwijs zijn er doorgaans gedragsregels opgesteld (Figuur 3.22). Het percentage neemt overigens wel duidelijk af en ook is het aanzienlijk minder gebruikelijk dan in het primair onderwijs dat deze met leerlingen samen worden opgesteld. Een toenemend aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs geeft aan dat docenten positief gedrag steunen.

Figuur 3.22 Gedragsregels op school in het voortgezet onderwijs, naar jaar (%)

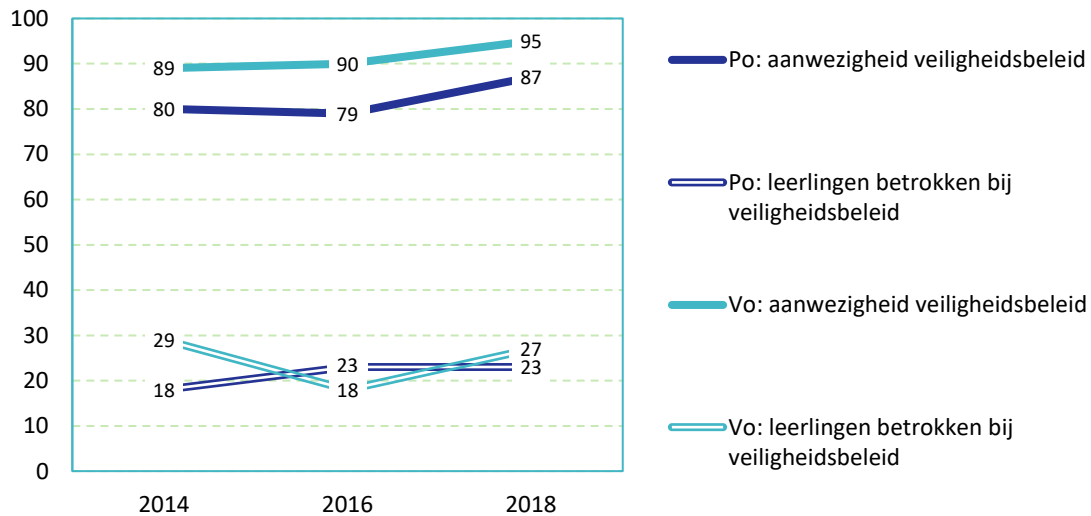
Bron: Monitor Sociale Veiligheid, vragenlijst leerlingen; n(2014)=15.793; n(2016)=22.290; n(2018)=9.755.

3.2.7 Veiligheidsbeleid

Alhoewel de meerderheid van de scholen ook voor de invoering van de wet Veiligheid op school reeds een veiligheidsbeleid had, is het aantal scholen met een veiligheidsbeleid wel sterk toegenomen: in 2018 had 95 procent van de vo-scholen en 87 procent van de po-scholen een veiligheidsbeleid opgesteld (Figuur 3.23). Het is weinig gebruikelijk dat daarbij leerlingen worden betrokken: zij het in het vo wel gebruikelijker dan in het po.

Uit de gesprekken met vo-leerlingen kwam naar voren dat wanneer leerlingen betrokken zijn bij het veiligheidsbeleid, dit vooral geldt voor leerlingen van de leerlingenraad. De ‘gewone’ leerling krijgt hier nauwelijks iets van mee zo gaven de leerlingen aan.

Figuur 3.23 Aanwezigheid veiligheidsbeleid op school en mate waarin leerlingen daarbij betrokken zijn, naar onderwijssector en jaar (%)

Bron: Monitor Sociale Veiligheid, vragenlijst schoolleiding; n(po, 2014)=211; n(po, 2016)=659; n(po, 2018)=379; n(vo, 2014)=318; n(vo, 2016)=435; n(vo, 2018)=240.

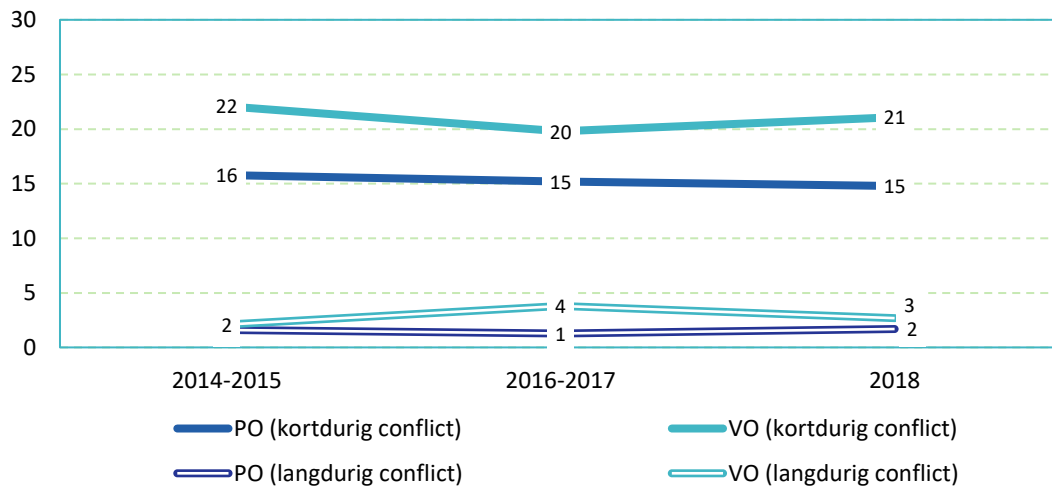
3.3 Ontwikkeling veiligheidsbeleving onderwijspersoneel

In deze paragraaf wordt ingegaan op de mate waarin medewerkers in het primair en voortgezet onderwijs te maken hebben gehad met conflict en ongewenst gedrag op het werk, intern (door collega's en/of leidinggevenden) en extern (door leerlingen) over de jaren 2014-2018. Ook wordt ingegaan op de mate waarin deze resultaten afwijken van de hoogst en laagst scorende bedrijfstakken die in de NEA-enquêtes zijn opgenomen. In deze figuren zijn de cijfers voor po en vo samengenomen. Verder is in onderstaande figuren af te lezen hoeveel procent van de medewerkers in het po en vo zich gediscrimineerd heeft gevoeld en op welke grond. Tot slot wordt ingegaan op het percentage medewerkers in het po en vo dat vindt dat er maatregelen moeten worden genomen tegen agressie, geweld en intimidatie door leerlingen, en leidinggevenden/collega's.

3.3.1 Conflicten

In Figuur 3.24 is voor het primair en voortgezet onderwijs uitgesplitst hoeveel procent van de medewerkers een kort en/of langdurig conflict heeft gehad met directe collega's. Hieruit is af te lezen dat het percentage dat een kortdurig conflict heeft gehad hoger ligt dan het percentage medewerkers dat een langdurig conflict heeft gehad. Daarnaast liggen de percentages hoger voor het vo in vergelijking met het po.

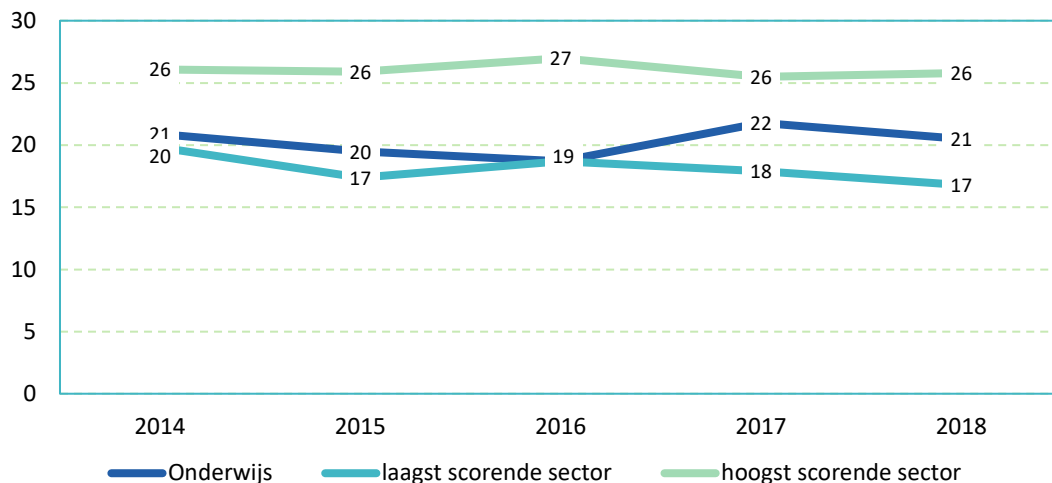
Figuur 3.24 Kort- of langdurend conflict met één of meer directe collega's in de afgelopen 12 maanden, naar jaar en onderwijssector (%)

Bron: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden.

In Figuur 3.25 is het percentage dat een conflict (kort of langdurig) met één of meer directe collega's heeft gehad in het onderwijs vergeleken met de hoogst en laagst scorende sector over de jaren heen. In de jaren 2015, 2016 en 2018 liggen de resultaten in het onderwijs wanneer het een kortdurig conflict met één of meer directe collega's betreft, significant lager dan in andere bedrijfstakken. Echter is dit verschil wel klein. In het jaar 2016 was onderwijs de laagst scorende bedrijfstak ten opzichte van andere bedrijfstakken. De sector landbouw is het vaakst de laagst scorende sector en de sector industrie het vaakst de hoogst scorende sector.

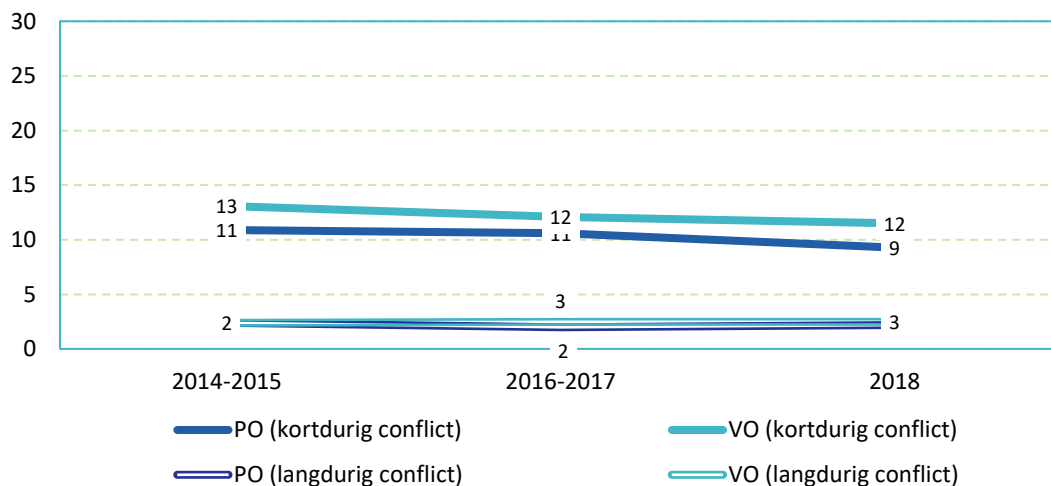
Figuur 3.25 Kort- of langdurend conflict met één of meer directe collega's in de afgelopen 12 maanden, naar jaar en bedrijfstak (%)

Bron: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden. Laagst scorend: 2014 = landbouw, 2015 = financieel, 2016 = onderwijs, 2017 = landbouw, 2018 = landbouw. Hoogst scorend: 2014 = industrie, 2015 = industrie, 2016 = industrie, 2017 = horeca, 2018 = industrie.

In Figuur 3.26 is weergegeven hoeveel procent van de medewerkers in het primair en voortgezet onderwijs een langdurig en/of kortdurig conflict met hun leidinggevende heeft gehad. Het percentage medewerkers in het voortgezet onderwijs dat een kortdurig conflict heeft gehad ligt hoger dan in het primair onderwijs. Ook is af te lezen dat het percentage dat een kortdurig conflict heeft gehad met de leidinggevende zowel in het primair als het voortgezet onderwijs over de jaren heen is gedaald.

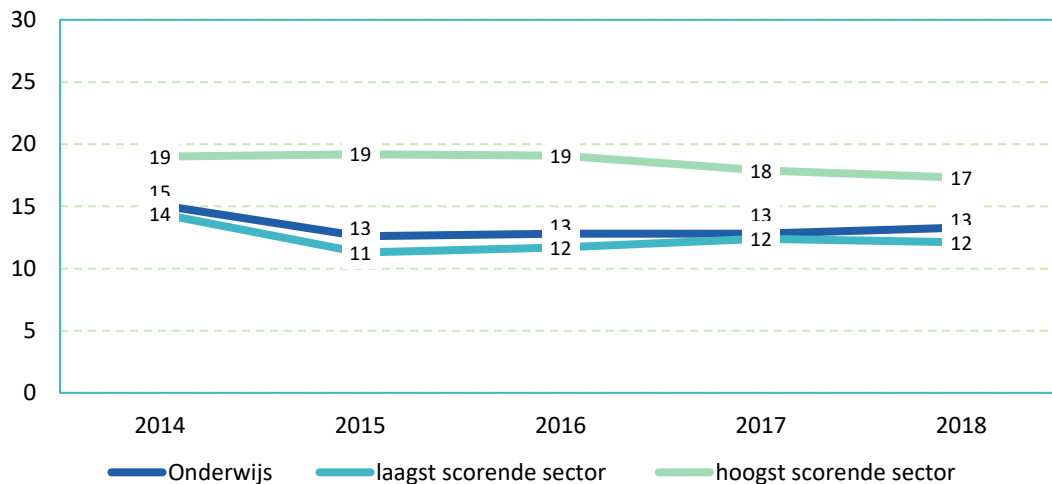
Figuur 3.26 Kort- of langdurend conflict met direct-leidinggevende in de afgelopen 12 maanden, naar jaar en onderwijssector (%)

Bron: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden.

In Figuur 3.27 is het percentage medewerkers dat een (kort of langdurig) conflict heeft gehad met de leidinggevende in het onderwijs vergeleken met de laagst en hoogst scorende sector. Over de jaren heen is onderwijs een van de sectoren waarin relatief weinig conflicten met de leidinggevende voorkomen, significant minder dan andere bedrijfstakken. De zorg is het vaakst de laagst scorende sector (2016-2018). De hoogst scorende sector wisselt per jaar. In 2014 – 2015 was dit de bouw, in 2016 de industrie, in 2017 de horeca en in 2018 het vervoer.

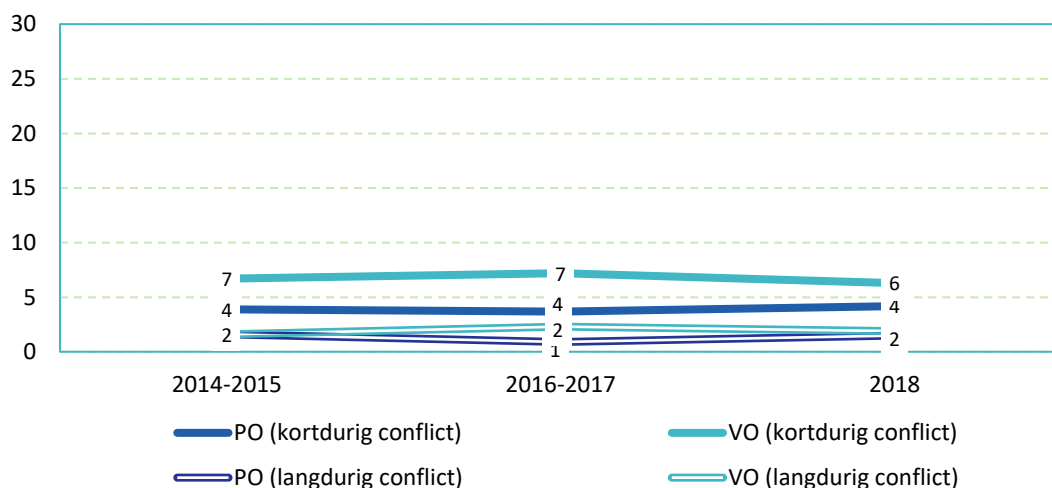
Figuur 3.27 Kort- of langdurend conflict met direct-leidinggevende in de afgelopen 12 maanden, naar jaar en bedrijfstak (%)

Bron: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden. Laagst scorend: 2014 = landbouw, 2015 = financieel, 2016 = zorg, 2017 = zorg, 2018 = zorg. Hoogst scorende: 2014 = bouw, 2015 = bouw, 2016 = industrie, 2017 = horeca, 2018 = vervoer.

In Figuur 3.28 is het percentage medewerkers in het primair en voortgezet onderwijs dat een conflict heeft gehad met de werkgever weergegeven. Hieruit is af te lezen dat het aantal medewerkers dat een kortdurig conflict heeft gehad met de werkgever opnieuw hoger ligt in het vo dan in het po. Wel is het aantal medewerkers dat een kort en/of langdurig conflict heeft gehad in het vo gedaald in 2018 ten opzichte van 2016/2017. In het primair onderwijs is het percentage juist gestegen.

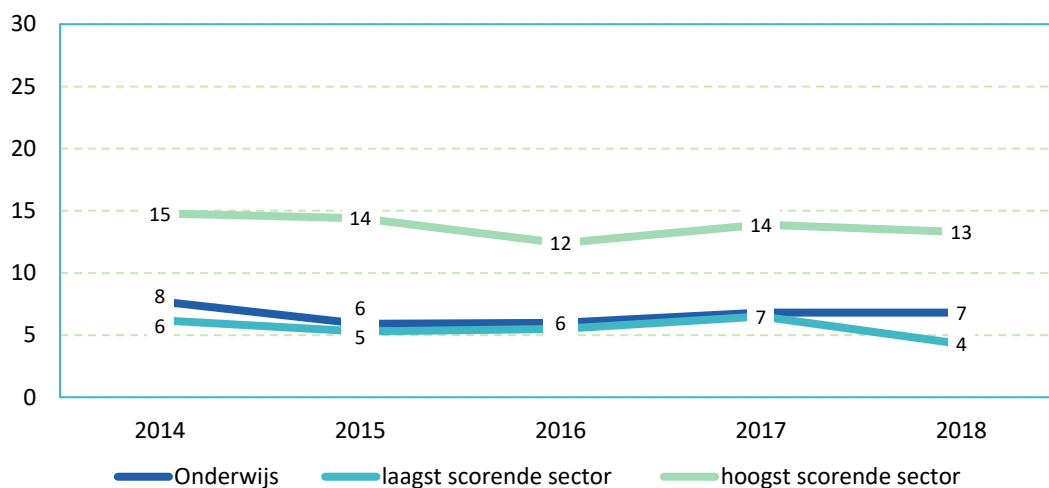
Figuur 3.28 Kort- of langdurend conflict met werkgever in de afgelopen 12 maanden, naar jaar en onderwijssector (%)

Bron: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden.

Uit Figuur 3.29 blijkt dat medewerkers in het onderwijs relatief weinig conflicten hebben met de werkgever ten opzichte van andere sectoren. De financiële sector is vaak de laagst scorende sector (2014, 2015, 2018). In 2016 was dit de zorg en in 2017 de sector bestuur. De bouw (2015-2016) en de horeca (2014 en 2017) scoren het vaakst het hoogst. In 2018 was dit de landbouw.

Figuur 3.29 Kort- of langdurend conflict met werkgever in de afgelopen 12 maanden, naar jaar en bedrijfstak (%)

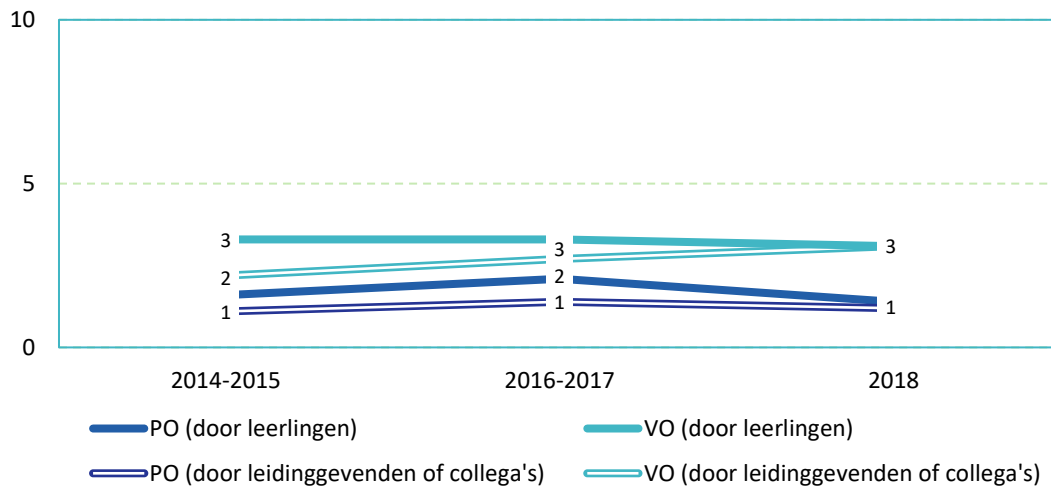
Bron: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden. Laagst scorend: 2014 = financieel, 2015 = financieel, 2016 = zorg, 2017 = bestuur, 2018 = financieel. Hoogst scorende: 2014 = horeca, 2015 = bouw, 2016 = bouw, 2017 = horeca, 2018 = landbouw.

3.3.2 Ongewenst gedrag

In deze alinea wordt ingegaan op de mate waarin medewerkers ongewenste seksuele aandacht hebben gekregen van leidinggevenden/collega's en klanten (leerlingen, patiënten, passagiers). De cijfers representeren de mate waarin medewerkers een enkele keer tot zeer vaak te maken hebben gehad met intern en extern ongewenst gedrag over de jaren 2014 - 2018.

Uit Figuur 3.30 blijkt dat medewerkers in vo vaker hebben aangegeven ongewenste seksuele aandacht van leidinggevenden/collega's en leerlingen te hebben ontvangen in vergelijking met medewerkers in het po. Ook valt op dat het aantal medewerkers in het vo dat ongewenste seksuele aandacht van leidinggevenden of collega's heeft ontvangen over de jaren heen is gestegen.

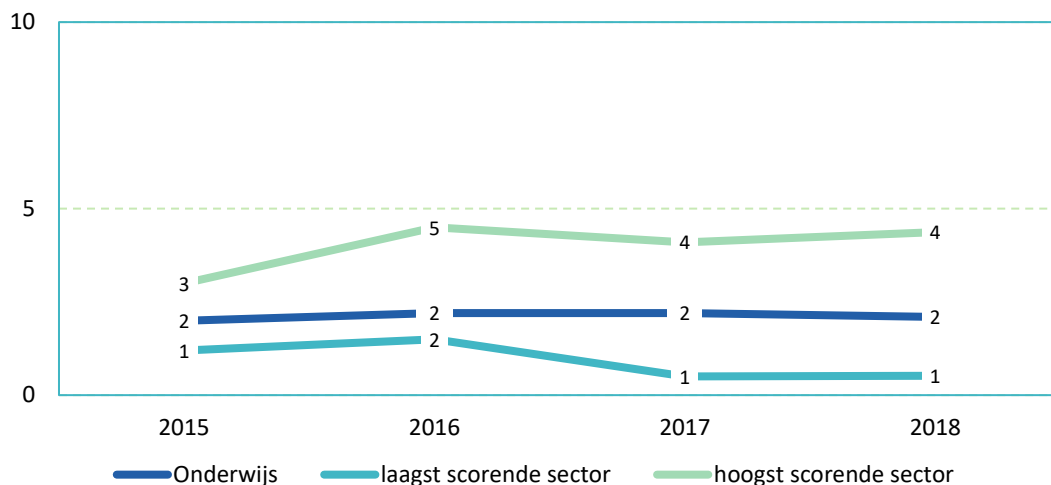
Figuur 3.30 Ongewenste seksuele aandacht (intern en extern) in de afgelopen 12 maanden, naar jaar en onderwijssector (%)

Bron: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden.

In Figuur 3.31 is de sector onderwijs vergeleken met de hoogst en laagst scorende bedrijfstak op de mate waarin medewerkers ongewenste seksuele aandacht van leidinggevende/collega's hebben ontvangen. Het valt op dat onderwijs in de middencategorie valt, maar vooral dat de verschillen tussen de bedrijfstakken heel klein zijn. De laagst scorende sector verschilt over de jaren (2015: financiële sector, 2016: recreatieve sector, 2017: de bouw, 2018: de landbouw). De horeca is de hoogst scorende sector over de jaren 2015 – 2018.

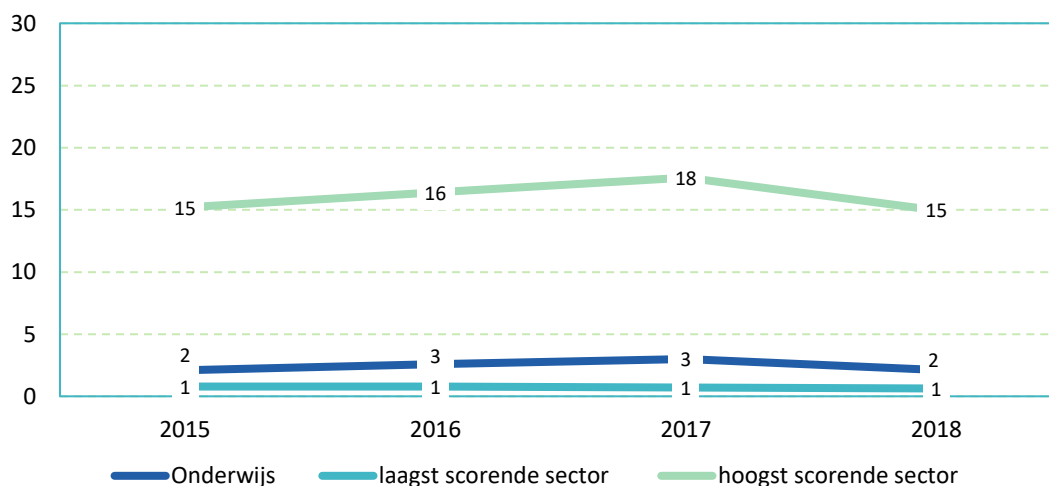
Figuur 3.31 Ongewenste seksuele aandacht van leidinggevendenden of collega's (enkele keer, vaak, zeer vaak), naar jaar en bedrijfstak (%)

Bron: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden. Laagst scorend: 2015 = financieel, 2016 = recreatie, 2017 = bouw, 2018 = landbouw. Hoogst scorend: 2015 = horeca, 2016 = horeca, 2017 = horeca, 2018 = horeca.

In Figuur 3.32 is het onderwijs vergeleken met andere sectoren op extern ongewenst gedrag. Hieruit is af te lezen dat het onderwijs relatief laag scoort op de mate waarin medewerkers ongewenste seksuele aandacht ontvangen van klanten, in dit geval leerlingen. De laagst scorende sector verschilt per jaar (2015: industrie, in 2016: de bouw, in 2017 – 2018 de landbouw). De zorg is in alle jaren de hoogst scorende sector.

Figuur 3.32 Ongewenste seksuele aandacht van klanten (leerlingen, patiënten, passagiers), naar jaar en bedrijfstak (%)

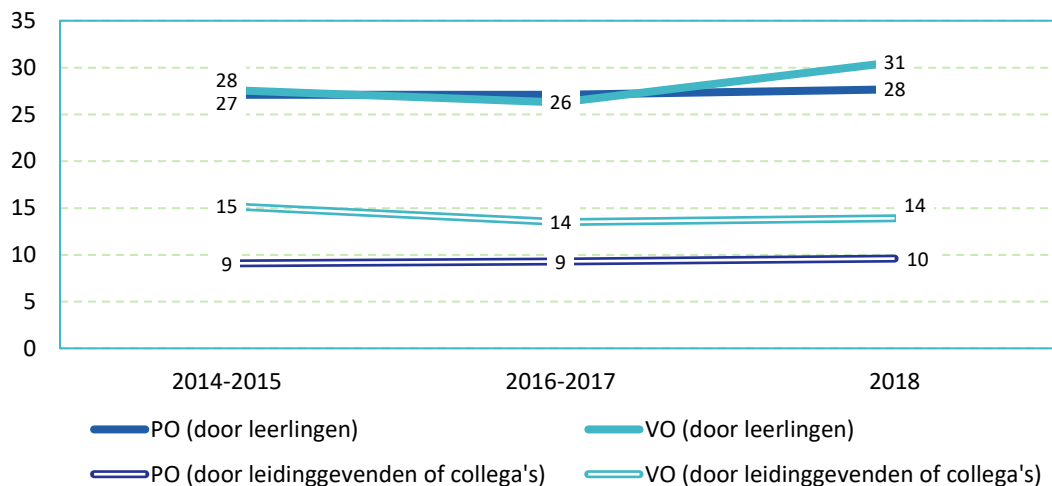
Bron: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden. Laagst scorend: 2015 = industrie, 2016 = bouw, 2017 = landbouw, 2018 = landbouw. Hoogst scorend: 2015 = zorg (uitschieter), 2016 = zorg (uitschieter), 2017 = zorg (uitschieter), 2018 = zorg (uitschieter).

3.3.3 Intimidatie

In Figuur 3.33 t/m Figuur 3.35 is de mate waarin medewerkers zich door leidinggevend(en)/collega's (intern), en klanten (leerlingen, patiënten, passagiers) (extern) geïntimideerd hebben gevoeld, weergegeven.

Uit Figuur 3.33 blijkt dat meer medewerkers in het primair en voortgezet onderwijs zich geïntimideerd hebben gevoeld door leerlingen in vergelijking met het aantal medewerkers dat zich geïntimideerd heeft gevoeld door leidinggevend(en) of collega's. Ook blijkt dat het aantal medewerkers in het voortgezet onderwijs dat zich geïntimideerd heeft gevoeld door leerlingen in 2018 hoger ligt dan in voorgaande jaren.

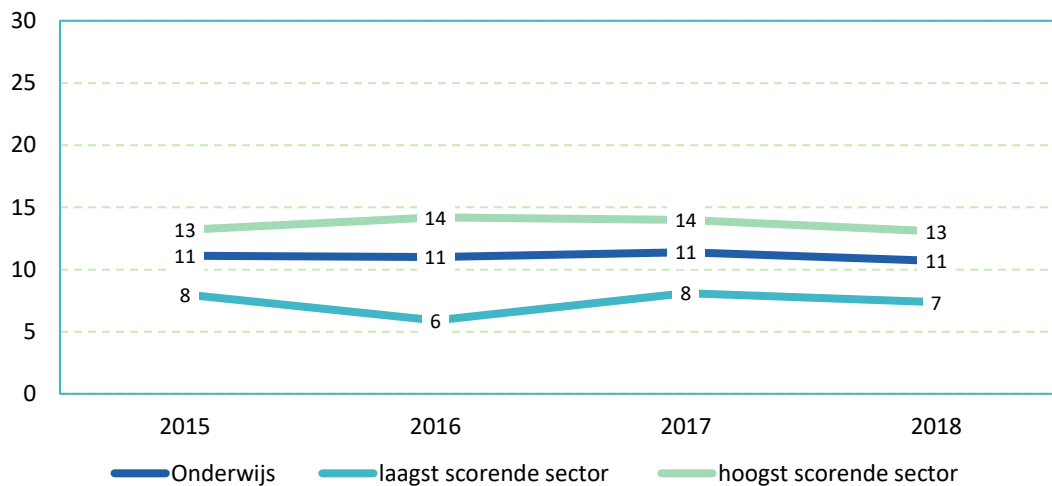
Figuur 3.33 Intimidatie, naar jaar en onderwijssector (%)

Bron: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden.

Uit Figuur 3.34 blijkt dat het onderwijs in de midden categorie valt als het gaat om de mate waarin medewerkers zich geïntimideerd hebben gevoeld door hun leidinggevende of collega's. De laagst scorende bedrijfstak over de jaren heen is de landbouw. De hoogst scorende bedrijfstak verschilt per jaar. In 2015 was dit recreatie, in 2016 en 2018 was dit vervoer en in 2017 was dit de industriële sector.

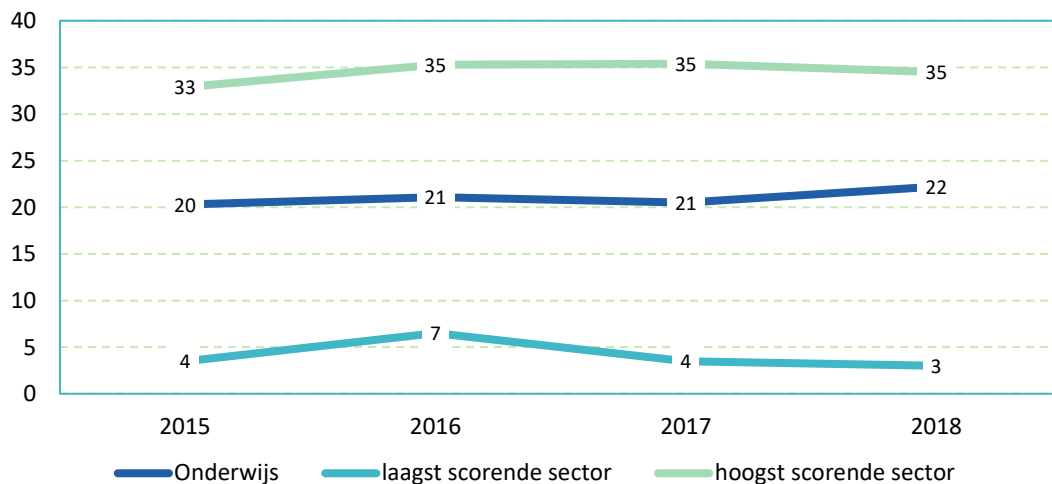
Figuur 3.34 Intimidatie door leidinggeevenden of collega's, naar jaar en bedrijfstak (%)

Bron: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden. Laagst scorend: 2015 = landbouw, 2016 = landbouw, 2017 = landbouw, 2018 = landbouw. Hoogst scorende sector: 2015 = recreatie, 2016 = vervoer, 2017 = industrie, 2018 = vervoer.

Uit Figuur 3.35 blijkt dat het onderwijspersoneel over de jaren heen relatief hoog scoort op de mate waarin zij zich door leerlingen geïntimideerd voelen. De laagst scorende sectoren zijn de landbouw (2015, 2017, 2018) en de industrie (2016). Zorg is de sector die het hoogst scoort over de jaren heen. De sector onderwijs is de twee na hoogst scorende sector.

Figuur 3.35 Intimidatie door klanten (leerlingen, patiënten, passagiers), naar jaar en bedrijfstak (%)

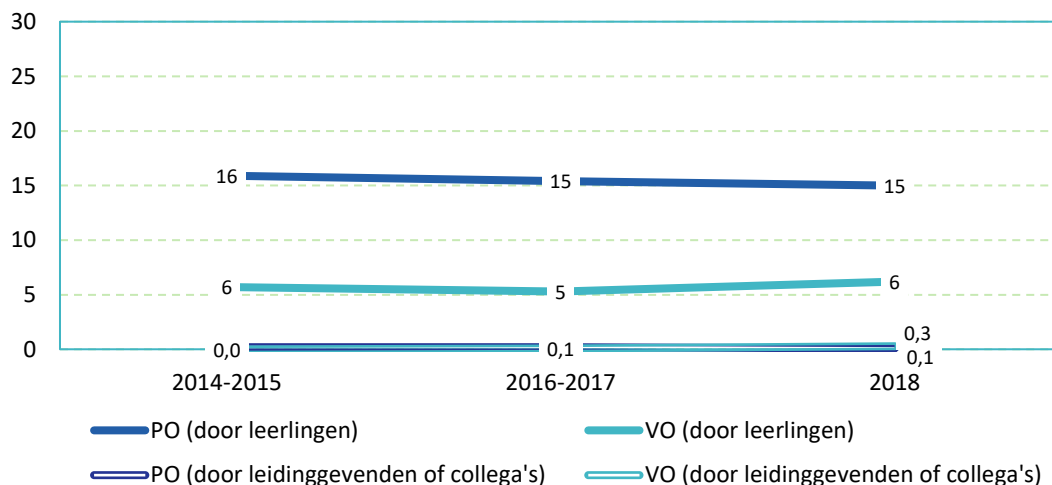
Bron: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden. Laagst scorend: 2015 = landbouw, 2016 = industrie, 2017 = landbouw, 2018 = landbouw. Hoogst scorende: 2015 = zorg (uitschieter), 2016 = zorg, uitschieter, 2017 = zorg, 2018 = zorg (uitschieter) onderwijs twee na hoogste.

3.3.4 Lichamelijk geweld

In Figuur 3.36 t/m Figuur 3.38 wordt ingegaan op de mate waarin medewerkers in het primair en voortgezet onderwijs met lichamelijk geweld door hun leidinggevende/collega's en leerlingen te maken hebben gehad. Dit is vergeleken met de hoogst en laagst scorende bedrijfstak.

Uit Figuur 3.36 blijkt dat het percentage medewerkers in het primair onderwijs dat te maken heeft gehad met lichamelijk geweld door leerlingen hoger ligt dan het aantal medewerkers in het voortgezet onderwijs. Wel is op te merken dat dit percentage in het primair onderwijs over de jaren heen licht is gedaald.

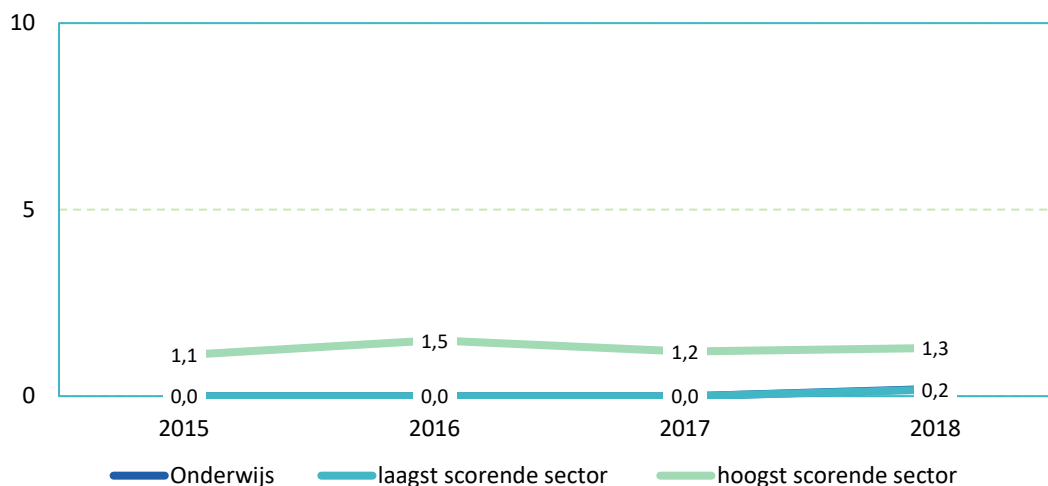
Figuur 3.36 Lichamelijk geweld, naar jaar en onderwijssector (%)

Bron: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden.

Uit Figuur 3.37 blijkt dat er nagenoeg geen medewerkers in het onderwijs lichamelijk geweld door hun leidinggevende of directe collega's hebben meegemaakt. Het onderwijs is daarmee een van de sectoren die relatief laag scoort op dit aspect. De hoogst scorende sectoren zijn de horeca (2015, 2016, 2018) en de landbouw in 2017. Echter zijn de percentages laag en de verschillen klein.

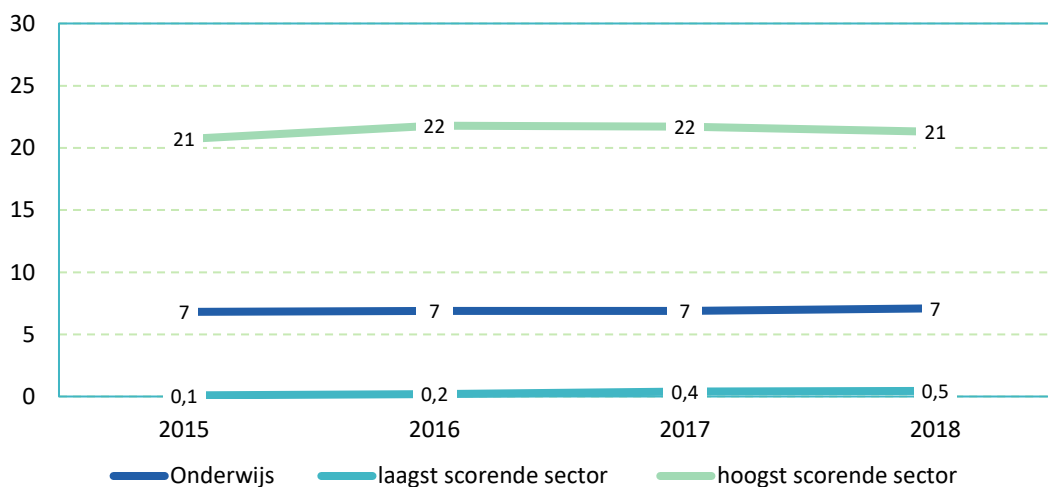
Figuur 3.37 Lichamelijk geweld door leidinggevenden of collega's, naar jaar en bedrijfstak (%)

Bron: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden. Laagst scorend: 2015 = onderwijs + financieel, 2016 = ict + onderwijs, 2017 = financieel, 2018 = landbouw. Hoogst scorende sector: 2015 = horeca, 2016 = horeca, 2017 = landbouw, 2018 = horeca.

Uit Figuur 3.38 blijkt dat het aantal medewerkers in het onderwijs dat te maken heeft met lichamelijk geweld relatief hoog ligt. De hoogst scorende bedrijfstak is de zorg. Na de zorg volgt onderwijs als hoogst scorende sector over de jaren heen, significant hoger dan de meeste andere bedrijfstakken (op de zorg na). De laagst scorende sector verschilt. (In 2015: ICT, in 2016: ICT en de landbouw, 2017: de bouw, 2018: de financiële sector).

Figuur 3.38 Lichamelijk geweld door klanten (leerlingen, patiënten, passagiers), naar jaar en bedrijfstak (%)

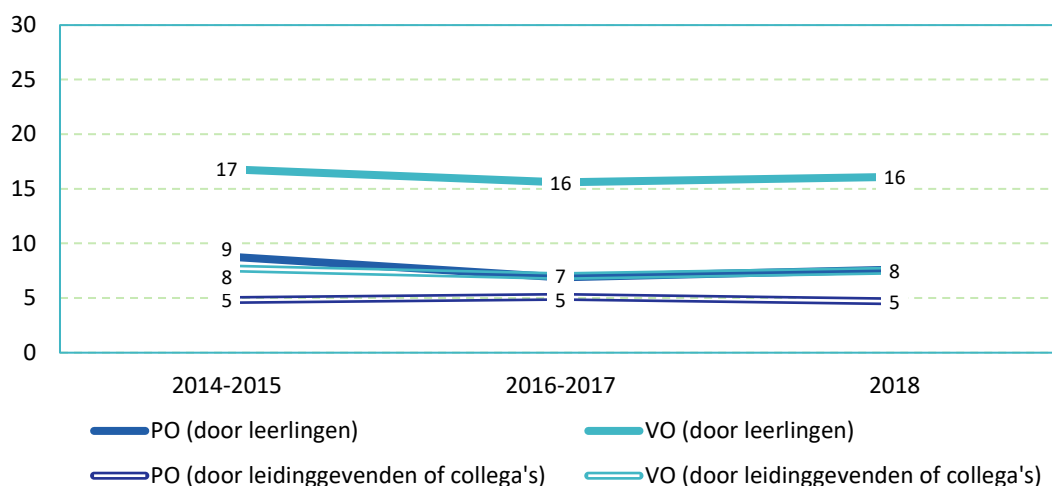
Bron: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden. Laagst scorend: 2015 = ict, 2016 = ict + landbouw, 2017 = bouw, 2018 = financieel. Hoogst scorend: 2015 = zorg, 2016 = zorg (uitschieter), 2017 = zorg (uitschieter, onderwijs is na zorg de hoogste), 2018 = zorg (uitschieter, onderwijs is na zorg de hoogste).

3.3.5 Pesten

In Figuur 3.39 t/m Figuur 3.41 wordt ingegaan op de mate waarin medewerkers in het primair en voortgezet onderwijs met pesten door hun leidinggevende/collega's, en leerlingen te maken hebben gehad. Dit is vergeleken met de hoogst en laagst scorende bedrijfstak.

In Figuur 3.39 is af te lezen dat met name het percentage medewerkers dat is gepest door leerlingen relatief hoog ligt in het voortgezet onderwijs in vergelijking met het primair onderwijs.

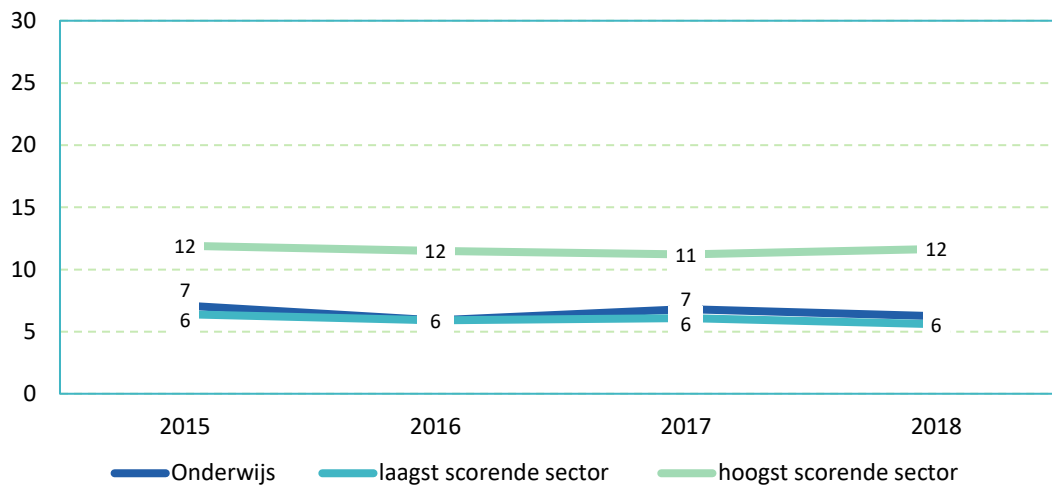
Figuur 3.39 Pesten, naar jaar en onderwijssector (%)

Bron: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden.

In Figuur 3.40 is de sector onderwijs vergeleken met de hoogst en laagst scorende bedrijfstak op de mate waarin medewerkers zijn gepest door collega's/leidinggevende. Het onderwijs scoort relatief laag ten opzichte van andere sectoren. De laagst scorende bedrijfstakken zijn de financiële sector (2015 en 2018). Het onderwijs was in 2016 de laagst scorende sector en de landbouw in 2017. De hoogst scorende sector is over alle jaren heen de industrie.

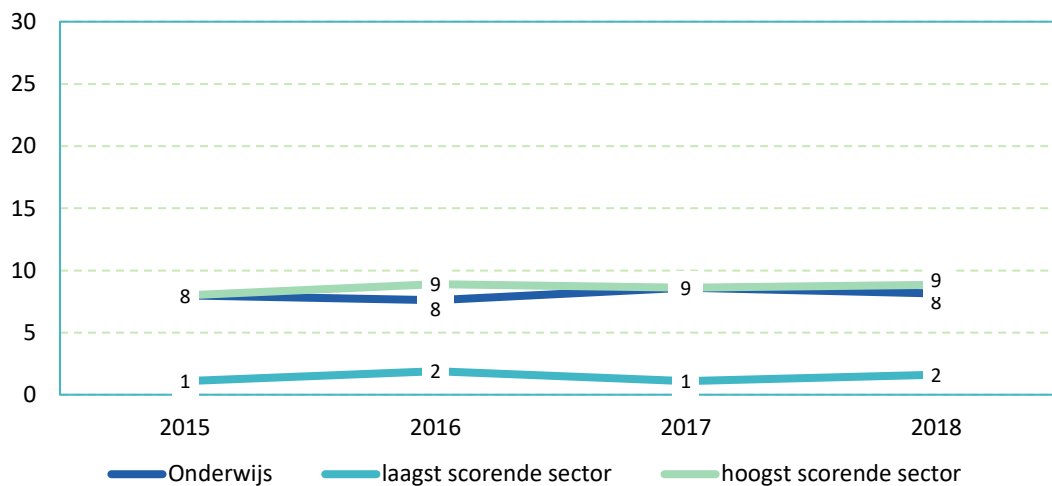
Figuur 3.40 Pesten door leidinggevenden of collega's, naar jaar en bedrijfstak (%)

Bron: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden. Laagst scorend: 2015 = financieel, 2016 = onderwijs, 2017 = landbouw, 2018 = financieel. Hoogst scorend: 2015 = industrie, 2016 = industrie, 2017 = industrie, 2018 = industrie.

In Figuur 3.41 is de sector onderwijs vergeleken met de hoogst en laagst scorende bedrijfstak op de mate waarin medewerkers door klanten (leerlingen, patiënten, reizigers) zijn gepest. Hieruit blijkt dat het onderwijs relatief hoog scoort op dit aspect ten opzichte van andere sectoren. In de jaren 2015 en 2017 is het onderwijs de hoogst scorende bedrijfstak. In het jaar 2016 is dit de horeca en in 2018 is dit het vervoer. De laagst scorende sector is over alle jaren heen de landbouw.

Figuur 3.41 Pesten door klanten (leerlingen, patiënten, passagiers), naar jaar en bedrijfstak (%)

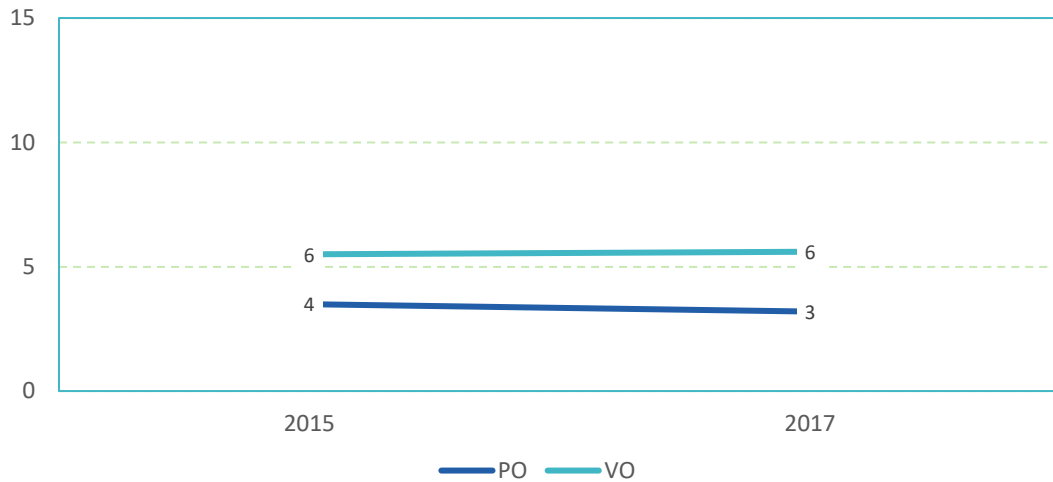
Bron: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden. Laagst scorend: 2015 = landbouw, 2016 = landbouw, 2017 = landbouw, 2018 = landbouw. Hoogst scorend: 2015 = onderwijs, 2016 = horeca, 2017 = onderwijs, 2018 = vervoer.

3.3.6 Discriminatie

In Figuur 3.42 en Figuur 3.43 wordt ingegaan op de mate waarin medewerkers in het primair en voortgezet onderwijs zich gediscrimineerd hebben gevoeld in 2015 en 2017 en op welke grond.

Uit Figuur 3.42 blijkt dat het percentage medewerkers dat zich gediscrimineerd heeft gevoeld over de twee jaren heen vrijwel gelijk is gebleven. In het voortgezet onderwijs ligt het percentage hoger dan in het primair onderwijs.

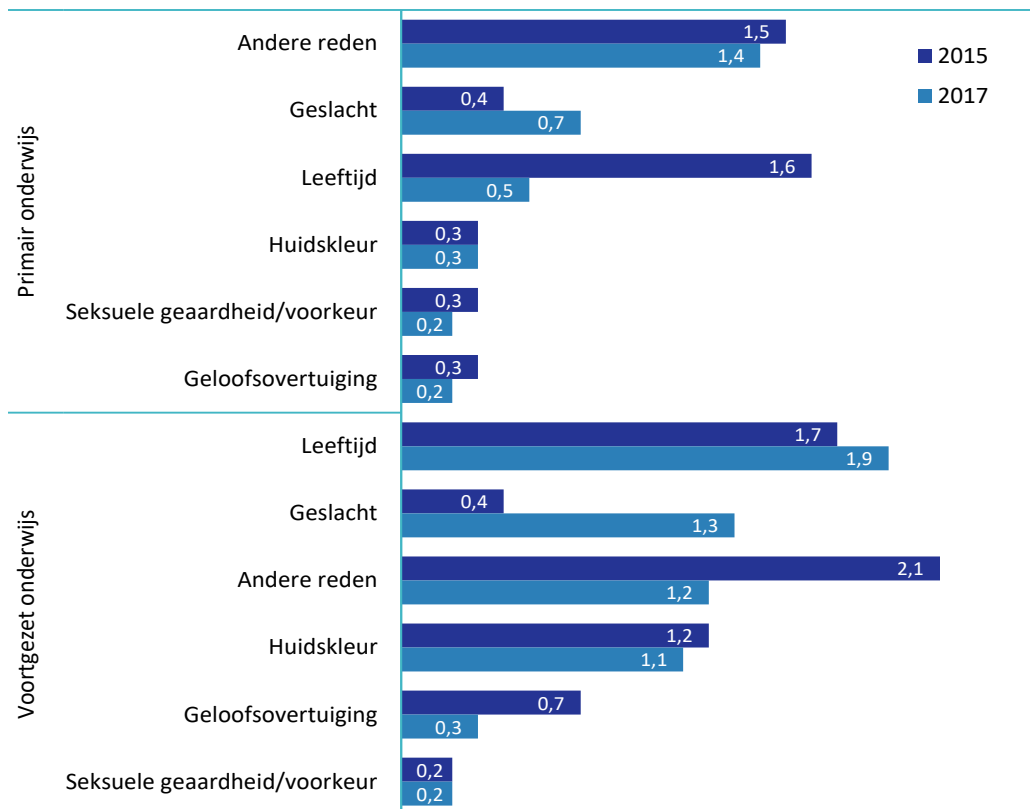
Figuur 3.42 Discriminatie, naar jaar en onderwijssector (%)

Bron: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden.

Uit Figuur 3.43 blijkt dat medewerkers in het voortgezet onderwijs zich met name gediscrimineerd hebben gevoeld op grond van leeftijd, huidskleur, geslacht en andere redenen. In het primair onderwijs is andere reden het vaakst aangegeven. De andere gronden zijn op ongeveer gelijke waarde gekozen.

Figuur 3.43 Grond voor discriminatie, naar jaar en onderwijssector (%)

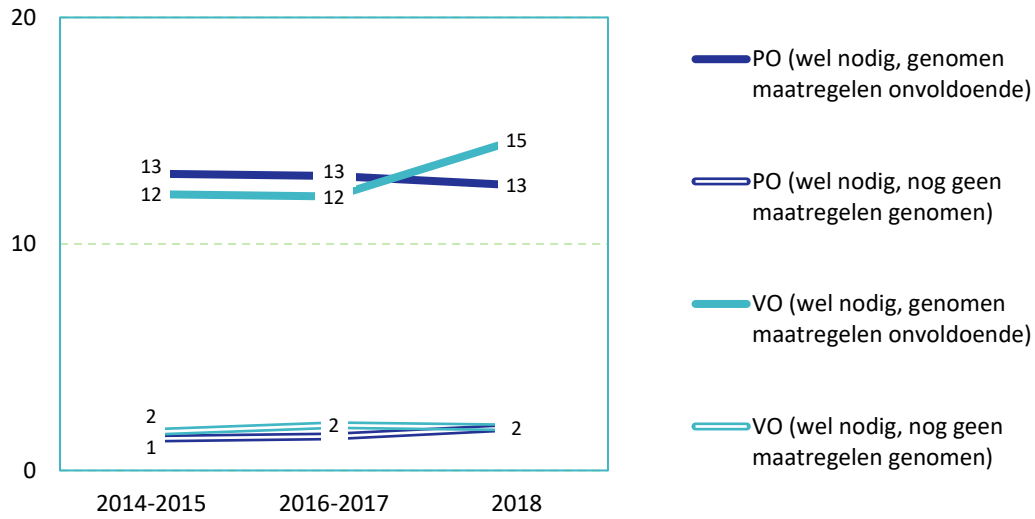
Bron: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden.

3.3.7 Gewenste maatregelen

In Figuur 3.44 en Figuur 3.45 is af te lezen hoeveel medewerkers het noodzakelijk achten dat er maatregelen tegen intimidatie, agressie, en geweld door leidinggevenden/collega's, en leerlingen worden genomen.

Uit Figuur 3.44 blijkt dat medewerkers in het voortgezet onderwijs het vaakst hebben aangegeven dat er maatregelen tegen intimidatie, agressie en geweld geuit door leidinggevenden en collega's moeten worden genomen, omdat de al genomen maatregelen onvoldoende zijn.

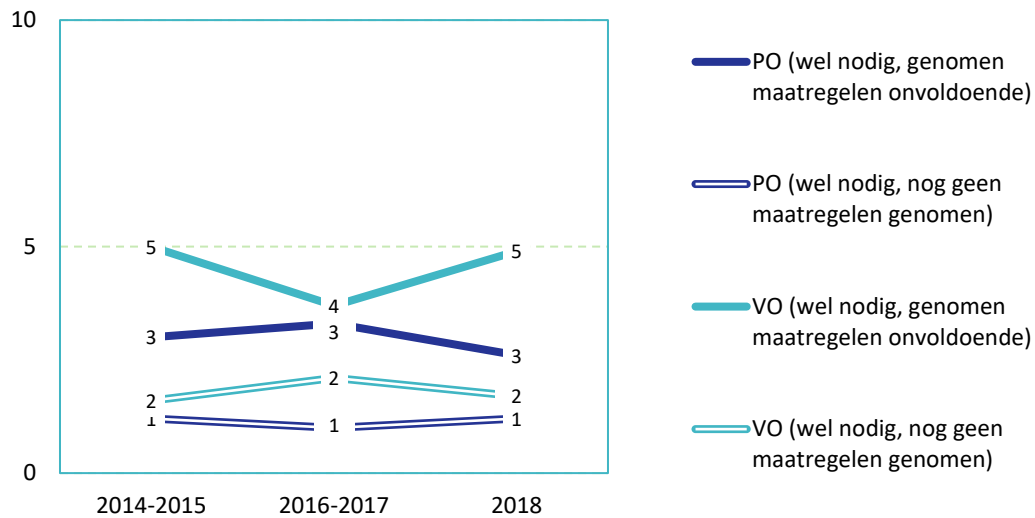
Figuur 3.44 Noodzaak ARBO-maatregelen voor intimidatie, agressie, geweld door leidinggevenden/collega's, naar jaar en onderwijssector (%)

Bron: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden.

Uit Figuur 3.45 blijkt dat zowel in het primair als het voortgezet onderwijs relatief veel medewerkers aangeven dat er ARBO-maatregelen moeten worden getroffen tegen intimidatie, agressie en geweld door leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs, en dat de al genomen maatregelen onvoldoende zijn.

Figuur 3.45 Noodzaak ARBO-maatregelen voor intimidatie, agressie, geweld door leerlingen, naar jaar en onderwijssector (%)

Bron: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden.

3.4 Samenvatting

In dit hoofdstuk is een aantal trends op een rij gezet. Wat betreft de veiligheid van leerlingen laten de cijfers zien dat ook voordat de wet van kracht werd, de meerderheid van de leerlingen zich (zeer) veilig voelde op school. In het primair onderwijs blijft dat percentage ook nagenoeg stabiel over de jaren. In het voortgezet onderwijs neemt het licht toe. We zien in het voortgezet onderwijs met name een aanzienlijke daling van het aantal vo-scholieren dat gepest wordt. Een zorgpunt blijft echter dat leerlingen die gepest worden dat niet altijd tegen iemand zeggen, vaak omdat ze het niet nodig vinden, maar ook omdat ze het niet durven. Daarnaast is het gebruik van drugs, wapens en alcohol al een aantal jaar ongeveer stabiel en blijkt dat lang niet alle scholen hier (in elk geval voor leerlingen merkbare) aandacht aan besteden. Ondanks de bescheiden toename van de ervaren veiligheid is er wel een duidelijke toename in het aantal scholen dat veiligheidsbeleid heeft ontwikkeld. We kunnen daaruit voorzichtig concluderen dat de wet zoals beoogd scholen heeft gestimuleerd om veiligheid een plek te geven in de school. Opvallend in de analyse van deze bestaande gegevens is dat leerlingen weinig betrokken worden bij het formuleren en opvolgen van het veiligheidsbeleid. In het primair onderwijs is die betrokkenheid er wel als het aankomt op het opstellen van gedragsregels. In het voortgezet onderwijs zijn die regels er vaak ook, maar vaak zonder dat de scholieren daar actief bij betrokken zijn.

Naast de veiligheid van leerlingen is in dit hoofdstuk ook een aantal trends omtrent de veiligheid van onderwijspersoneel op een rij gezet. Die trends laten zien dat de verschillen tussen onderwijs en de andere bedrijfstakken niet groot zijn. Op een aantal punten is de situatie in het onderwijs beter (bijv. qua conflicten met en pesten door directe collega's en leidinggevenden) en op een aantal punten juist slechter: onderwijspersoneel wordt relatief vaak geconfronteerd met lichamelijk geweld en pestgedrag vanuit leerlingen. Hierin scoort alleen de zorg hoger als het gaat om geweld vanuit – in dit geval – patiënten.

4 VINDBARE VEILIGHEID: EEN WEBINVENTARISATIE

4.1 Inleiding

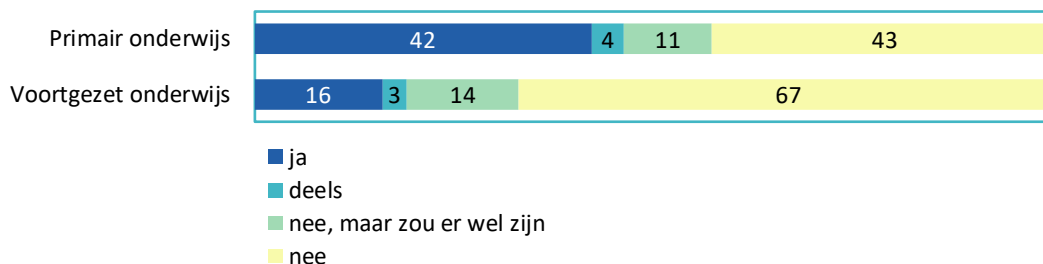
Om de scholen zoveel mogelijk te ontzien als het gaat om het verkrijgen van de informatie die nodig is voor deze evaluatie, is een brede inventarisatie uitgevoerd waarbij de websites (incl. onderliggende documenten) van een selectie van 236 scholen is bekeken. Bij deze inventarisatie is gekeken naar een aantal indicatoren omtrent de wijze waarop de veiligheid van leerlingen en personeel een plek heeft gekregen op de website en in schoolgids/schoolplan. Hierbij is gekeken of het veiligheidsbeleid openbaar vindbaar is, (met de blik van een buitenstaander) hoe vindbaar dit beleid is, welke elementen in dit beleid meegenomen zijn en of de school jaarlijks de tevredenheid van leerlingen meet. De keuze van een school om deze informatie openbaar te maken, zegt misschien niets over het bestaan van deze informatie maar is wel een indicatie in hoeverre scholen transparant zijn over hun veiligheidsbeleid. Daarnaast geeft het inzicht in de beschikbaarheid van deze informatie voor ouders, leerlingen en andere betrokkenen. Daarbij moet uiteraard wel opgemerkt worden dat scholen ervoor gekozen kunnen hebben om de informatie over het veiligheidsbeleid uitsluitend beschikbaar te maken voor ouders op een met een wachtwoord beveiligde omgeving of op een andere manier dan via de website met ouders te delen.

4.2 Vindbaarheid informatie

Allereerst is gekeken of scholen een veiligheidsbeleid op hun eigen schoolwebsite hebben gepubliceerd. Was dit niet het geval, dan is verder gezocht op de website van het bestuur waar de school onder valt (indien meerpitter) en op de website van Scholen op de Kaart¹. Figuur 4.1 laat zien dat van 46 procent van de onderzochte scholen in het primair onderwijs een veiligheidsbeleid is gevonden, waarvan bij vier procent geldt dat het beleid maar beperkt is beschreven. Bijna de helft van de scholen (43%) heeft geen veiligheidsbeleid openbaar gemaakt. Van een op de tien is er wel een verwijzing gevonden naar het veiligheidsbeleid, maar is het veiligheidsbeleid zelf niet aangetroffen. Een verwijzing naar het veiligheidsbeleid is bijvoorbeeld gevonden in de schoolgids of in het pestprotocol. In het vo is het minder gebruikelijk om het veiligheidsbeleid openbaar te maken: van negentien procent van de onderzochte scholen is een veiligheidsbeleid gevonden, waarvan bij drie procent dit een beperkt beleid was. Veertien procent van de onderzochte vo-scholen verwijst op hun website of gevonden schooldocumenten wel naar een veiligheidsbeleid, zonder dit beleid (openbaar) te publiceren. Tussen de onderzochte scholen in het regulier onderwijs en in het speciaal onderwijs is geen verschil gevonden in het al dan niet publiceren van het veiligheidsbeleid.

¹ Scholenopdekaart.nl is een website van basisscholen en middelbare scholen waar zij zich op uniforme wijze presenteren aan de samenleving. Voor deze evaluatie is gekeken naar de indicator Schoolgids, de indicator Veiligheid op school en de indicator Leerlingtevredenheid.

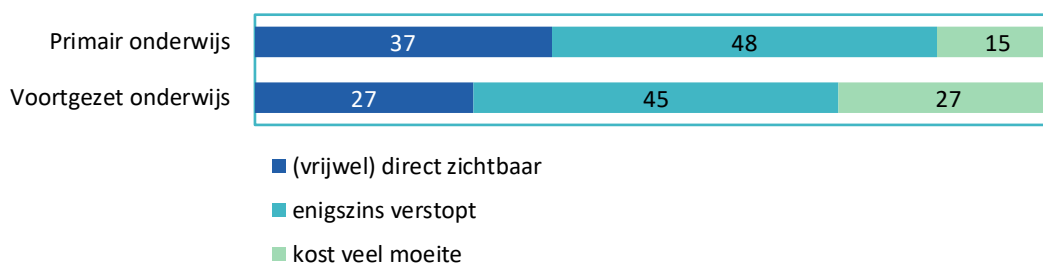
Figuur 4.1 Veiligheidsbeleid gevonden – naar sector (%)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Webinventarisatie, n(po)=178; n(vo)=58.

Vervolgens is de mate van vindbaarheid van het veiligheidsbeleid gescoord op een driepuntschaal: direct zichtbaar op de website, enigszins verstopt of kost veel moeite. Van de scholen in het po waar een veiligheidsbeleid is gevonden, was dit beleid bij 37 procent (vrijwel) direct zichtbaar. Of op de homepagina van de website van de school of via één of twee klikken te vinden. In bijna de helft van de gevallen was het veiligheidsbeleid enigszins verstopt, veelal gevonden via een verwijzing in de (snel te vinden) schoolgids, het schoolplan of zichtbaar op de website van het bestuur (al dan niet via de zoekfunctie). De overige veiligheidsbeleidsplannen in het po waren goed verstopt: het document waar het veiligheidsplan in was genoemd was moeilijk te vinden, de site waar het veiligheidsplan uiteindelijk is gevonden, was onoverzichtelijk en/of de zoekfunctie was er niet of werkte niet. Voor het vo geldt dat voor iets meer dan een kwart van de scholen het veiligheidsbeleid snel gevonden was, voor iets minder dan de helft kostte het iets meer moeite. Voor 27 procent van de scholen in het vo waar een veiligheidsbeleid gevonden was, was dit document goed verstopt. Vo verschilt hierin niet significant van het po. Ook tussen scholen in het regulier onderwijs en het speciaal onderwijs zijn geen significante verschillen gevonden in de moeite die het kostte om het veiligheidsbeleid te vinden.

Figuur 4.2 Moeite om veiligheidsbeleid te vinden – naar sector (%)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Webinventarisatie, n(po)= 81; n(vo)=11. Alleen scholen waar een veiligheidsbeleid gevonden is.

4.3 Inhoud veiligheidsbeleid

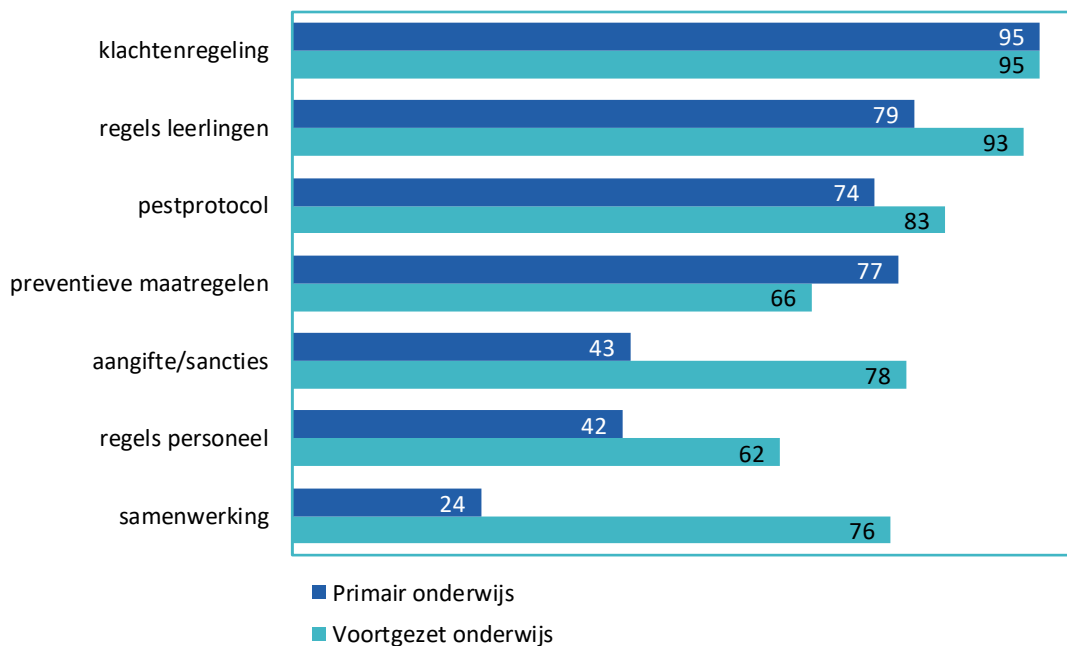
De wet Veiligheid op school verplicht scholen om een veiligheidsbeleid op te stellen en te voeren. De inhoud van het veiligheidsbeleid is de verantwoordelijkheid van de scholen zelf. Stichting School en Veiligheid doet een suggestie voor minimale elementen van het veiligheidsplan². In de webinventarisatie is nagegaan of deze aspecten terugkomen in het veiligheidsbeleid van scholen of dat ze op een andere manier gedeeld worden (via website, schoolgids, schoolplan). Het gaat om de volgende zeven aspecten die te maken hebben met sociale veiligheid:

- Preventieve maatregelen om pesten te voorkomen
- Gedragsregels voor leerlingen
- Gedragsregels voor personeel
- Sanctie- en aangiftebeleid
- Pestprotocol
- Klachtenregeling
- Samenwerking met externe partijen (politie, gemeente, jeugdzorg, etc)

Bijna alle scholen (zowel in po als in vo) hebben een klachtenregeling openbaar vindbaar (zie Figuur 4.3). Het merendeel van de po-scholen meegenomen in de webinventarisatie heeft de gedragsregels voor hun leerlingen, de preventieve maatregelen genomen om pesten te voorkomen en een pestprotocol voor de buitenwereld zichtbaar gemaakt. Minder gebruikelijk is het in het po om het aangifte- en sanctiebeleid en de gedragsregels voor hun personeel openbaar te delen. Ook in het vo is het gebruikelijk om gedragsregels voor leerlingen openbaar te delen (gebruikelijker dan in po) en om een pestprotocol openbaar te tonen. Anders dan in het po is het in het vo meer gebruikelijk om het aangifte- en sanctiebeleid, de samenwerking met externe partijen op het gebied van sociale veiligheid en de gedragsregels voor personeel openbaar te maken. Wat betreft het openbaar delen van deze beleidsaspecten van sociale veiligheid verschilt het regulier onderwijs niet significant van het speciaal onderwijs.

² Zie voor een overzicht: <https://www.schoolveiligheid.nl/po-vo/visie/veiligheidsbeleid/>.

Figuur 4.3 Indien beleid vindbaar op website: aspecten van sociale veiligheid gedeeld – naar sector (% gevonden)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Webinventarisatie, n(po)=178; n(vo)=58.

Hoewel scholen wettelijk verplicht zijn om een vast aanspreekpunt te hebben bij wie leerlingen en ouders pesten kunnen melden en iemand te hebben die het pestbeleid coördineert, is niet bij alle scholen zichtbaar wie deze persoon/personen zijn. Bij 70 procent van de bekeken po-scholen is een naam gevonden die aanspreekpunt is als er gepest wordt of het pestbeleid coördineert. Bij de bekeken vo-scholen vonden we bij 57 procent van de scholen een aanspreekpunt of coördinator van het pestbeleid. Deze verschillen naar sector zijn niet significant.

Figuur 4.4 Pestcoördinator en/of aanspreekpunt pesten – naar sector (% gevonden)

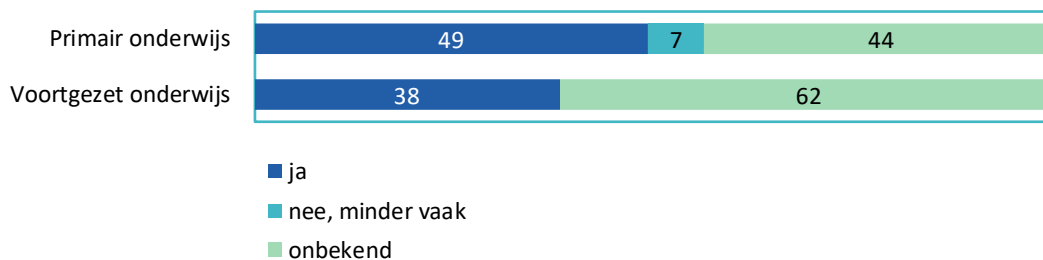

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Webinventarisatie, n(po)=178; n(vo)=58.

4.4 Monitoring

De wet Veiligheid op school verplicht scholen om jaarlijks de veiligheid en het welbevinden van de leerlingen te monitoren. Van de bekeken scholen in po is bij 49 procent aanwijzingen gevonden dat zij dit ook daadwerkelijk doen: zij benoemen dit expliciet in hun schooldocumenten, zij hebben de resultaten gepubliceerd op de website van scholenopdekaart.nl of zij tonen de resultaten op hun eigen schoolwebsite of in hun schoolplan/schoolgids. Voor het vo geldt dit voor 38 procent van de bekeken scholen.

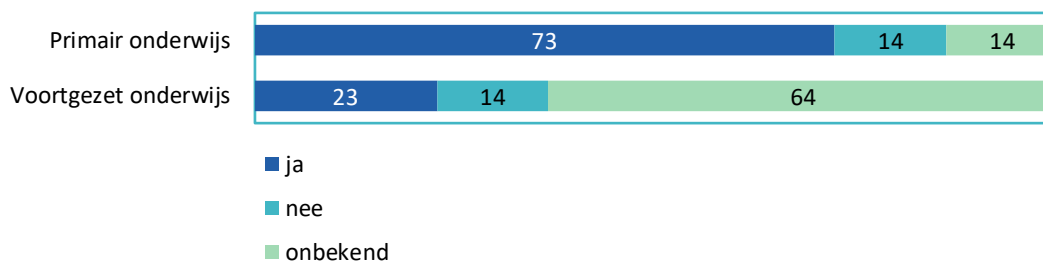
Figuur 4.5 Jaarlijkse meting naar sociale veiligheid van leerlingen – naar sector (%)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Webinventarisatie, n(po)=178; n(vo)=58.

Van de po-scholen die jaarlijks hun leerlingen bevragen over veiligheid en welbevinden, doet 73 procent dit met een instrument waarmee de inspectie afspraken heeft gemaakt over de aanlevering van gegevens. Bij 14 procent van de meegenomen scholen is een andere aanbieder gevonden en van een even groot aandeel scholen is onbekend welk instrument zij gebruiken. Van de vo-scholen die aangeven jaarlijks het veiligheidsgevoel en welbevinden van hun leerlingen te bevragen, maakt 23 procent gebruik van een instrument waarmee de inspectie afspraken heeft gemaakt over de gegevensaanlevering. Van het merendeel van de vo-scholen met een jaarlijkse meting is niet gevonden welk instrument zij hiervoor gebruiken.

Figuur 4.6 Jaarlijkse meting uitgevoerd met instrument waarmee inspectie afspraken heeft – naar sector (%)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Webinventarisatie, n(po)=178; n(vo)=58.

4.5 Samenvatting

In dit hoofdstuk is gekeken naar de beschikbare, openbare, informatie omtrent veiligheid van leerlingen en personeel op websites van scholen. Eén van de vereisten van de wet Veiligheid op school is dat er een veiligheidsbeleid wordt opgesteld en dat dit beleid ook wordt uitgevoerd. Bijna de helft van de onderzochte scholen in het po heeft dit beleid toegankelijk gemaakt voor een breed publiek; voor een vrijwel zelfde aandeel scholen geldt dat dit beleid niet met de buitenwereld wordt gedeeld. In het vo is bij een op de vijf onderzochte scholen een openbaar gemaakt veiligheidsbeleid gevonden.

Hoewel de inhoud van het veiligheidsbeleid niet is vastgesteld in de wet Veiligheid op school zijn er vanuit Arbowetgeving en gemaakte cao afspraken wel minimale eisen gesteld aan een veiligheidsplan. Aspecten meegenomen in de webinventarisatie zijn preventieve maatregelen, gedragsregels voor leerlingen en personeel, sanctie- en aangiftebeleid, pestprotocol, klachtenregeling en eventuele samenwerking met externe partijen als politie, gemeente of jeugdzorg. Voor zowel het po als vo geldt dat de klachtenregeling door vrijwel alle scholen openbaar gemaakt is. De meerderheid van de scholen deelt ook informatie over de andere in de inventarisatie meegenomen aspecten. Voor het po geldt dat de meerderheid van de onderzochte scholen informatie deelt over gedragsregels voor leerlingen, het pestprotocol en preventieve maatregelen. Het delen van informatie over de andere aspecten met de buitenwereld is in het po minder gebruikelijk. Het openbaar delen van de pestcoördinator of het aanspreekpunt voor pesten wordt door een ruime meerderheid van de po-scholen gedaan; in het vo is dit door een kleine meerderheid gedeeld. Het delen van informatie over de jaarlijkse monitoring van de veiligheid en welbevinden van leerlingen is zowel in po als in vo minder gebruikelijk. Wanneer de monitoring jaarlijks plaatsvindt (en dit ook openbaar kenbaar is gemaakt), wordt in het po in meerderheid een instrument gebruikt waarmee de inspectie afspraken heeft gemaakt over aanlevering. Bij vo-scholen is bij het grootste deel niet gedeeld met welk instrument de jaarlijkse meting wordt uitgevoerd.

5 VEILIGHEIDSBELEID TEN AANZIEN VAN LEERLINGEN

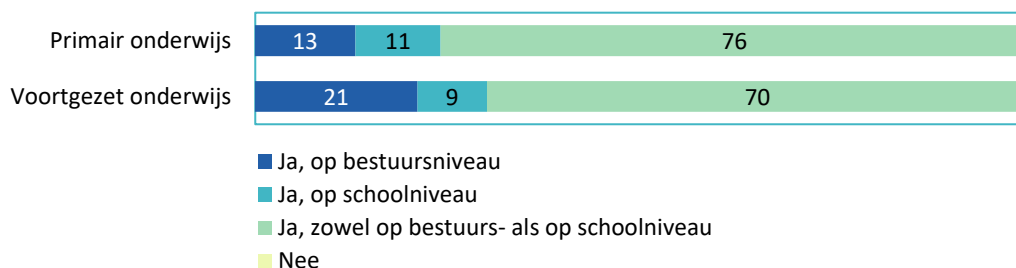
5.1 Inleiding

In een enquête onder schoolbesturen, schoolleiders en onderwijspersoneel is gevraagd naar de inrichting van het veiligheidsbeleid van leerlingen. Belangrijke vragen daarbij zijn: hoe is het beleid ingericht en is dit voldoende? In dit hoofdstuk beschrijven we achtereenvolgens de aanwezigheid van veiligheidsbeleid (inclusief de inhoud ervan, tevredenheid erover en de wijze waarop erover gecommuniceerd wordt), de aanwezigheid en wijze van totstandkoming van een veiligheidsplan binnen de school, de wijze van monitoring van de veiligheid en het toezicht daarop, de manier waarop het veiligheidsbeleid geëvalueerd wordt en tot slot de mate waarin het veiligheidsbeleid voldoende waarborgen biedt om van school een veilige omgeving voor leerlingen te maken.

5.2 Veiligheidsbeleid

Alle bestuurders (Figuur 5.1) en nagenoeg alle schoolleiders (niet in figuur) geven aan dat er veiligheidsbeleid is geformuleerd. In de meeste gevallen gebeurt dat op zowel bestuurs- als schoolniveau. Onderwijspersoneel is hier niet altijd van op de hoogte: van hen geeft een kleine vier procent aan dat er geen veiligheidsbeleid is en 18 procent zegt dit niet zeker te weten (niet in figuur). Onderwijspersoneel in het primair onderwijs is daarbij vaker op de hoogte van de aanwezigheid van veiligheidsbeleid dan in het voortgezet onderwijs.

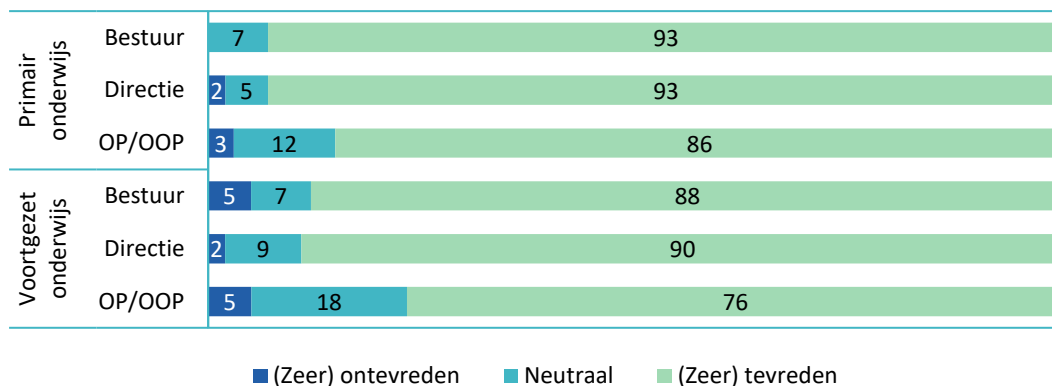
Figuur 5.1 Aanwezigheid veiligheidsbeleid

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst bestuurders, n(po)=108; n(vo)=43.

Bestuurders, schoolleiders en onderwijspersoneel in zowel het primair als voortgezet onderwijs zijn in meerderheid tevreden over het veiligheidsbeleid ten aanzien van leerlingen (Figuur 5.2). De tevredenheid is in het voortgezet onderwijs lager (maar nog steeds hoog!) dan in het primair onderwijs. Het minst uitgesproken positief oordeelt het onderwijspersoneel.

Figuur 5.2 Tevredenheid over veiligheidsbeleid ten aanzien van leerlingen

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst bestuurders, directie en onderwijspersoneel; n(po bestuur)=107; n(po directie)=886; n(po op/oop)=343; n(vo bestuur)=43; n(vo directie)=115; n(vo op/oop)=169.

In de vragenlijst was ruimte voor toelichting. Een positief oordeel gaat samen met beleid dat verder gaat dan papier: er wordt over gesproken in de school, er wordt voldaan aan de eisen vanuit de wet en er is duidelijkheid (werkzame protocollen, herkenbare aanspreekpunten, duidelijke gedragsregels). In de toelichtingen zien we een aantal goede voorbeelden van met name ervoor zorgen dat leerlingen weten waar ze heen kunnen als ze ergens mee zitten:

“Voor de leerlingen zijn er posters en digitale aanwijzingen waar leerlingen terecht kunnen met vragen zowel intern als extern.”

“Er is zowel een mannelijke al een vrouwelijke vertrouwenspersoon. Zij hebben hiervoor ook een cursus gevolgd en/of hebben al ervaring. Op een centrale plek in school is ook duidelijk aangegeven hoe ze te bereiken.”

“Wij werken met een pestprotocol en wij werken met een vertrouwenspersoon ook is er een brievenbus waarin kinderen een briefje kunnen stoppen zonder dat anderen dit zien.”

Leerlingen zelf gaven overigens aan dat ze niet zozeer de behoefte hebben aan ‘onbekende’ vertrouwenspersoon maar eerder aan mentoren die opgeleid zijn om taken van de vertrouwenspersoon uit te voeren.

Respondenten die minder tevreden zijn, slagen er bijvoorbeeld niet in het beleid van het papier naar de praktijk te brengen. Een van de respondenten (onderwijspersoneel) beschrijft dat als volgt:

“Er staat van alles op papier maar dit wordt amper nageleefd. Er zijn grote verschillen tussen groepen en leerkrachten.”

Een directeur schrijft:

“Het sociaal veiligheidsplan is gedateerd. Te veel aandacht voor protocollen.”

Ook wordt het beleid soms te veel als los zand ervaren:

“Er is weinig kennis hoe en waarom we bepaalde handelingen verrichten. Het lijken losse aspecten die toevallig leiden tot wel/niet veiligheid op school”, aldus één van de personeelsleden.

Dat betekent dan overigens niet dat het gelijk helemaal misloopt, zo stelt een ander personeelslid:

“Ik mis een methode. Maar er zijn weinig tot geen incidenten.”

Daarnaast hebben sommige scholen te maken met een uitdagendere leerlingpopulatie als het aankomt op het scheppen van een veilige omgeving. Een van de directeuren zegt daarover:

“Beleid is één ding, maar de praktijk is soms lastig. We hebben te maken met een pittige leerlingpopulatie en incidenten komen vaker voor dan ons lief is.”

Een andere directeur geeft daarbij aan dat een passend monitorinstrument geen sine cure is:

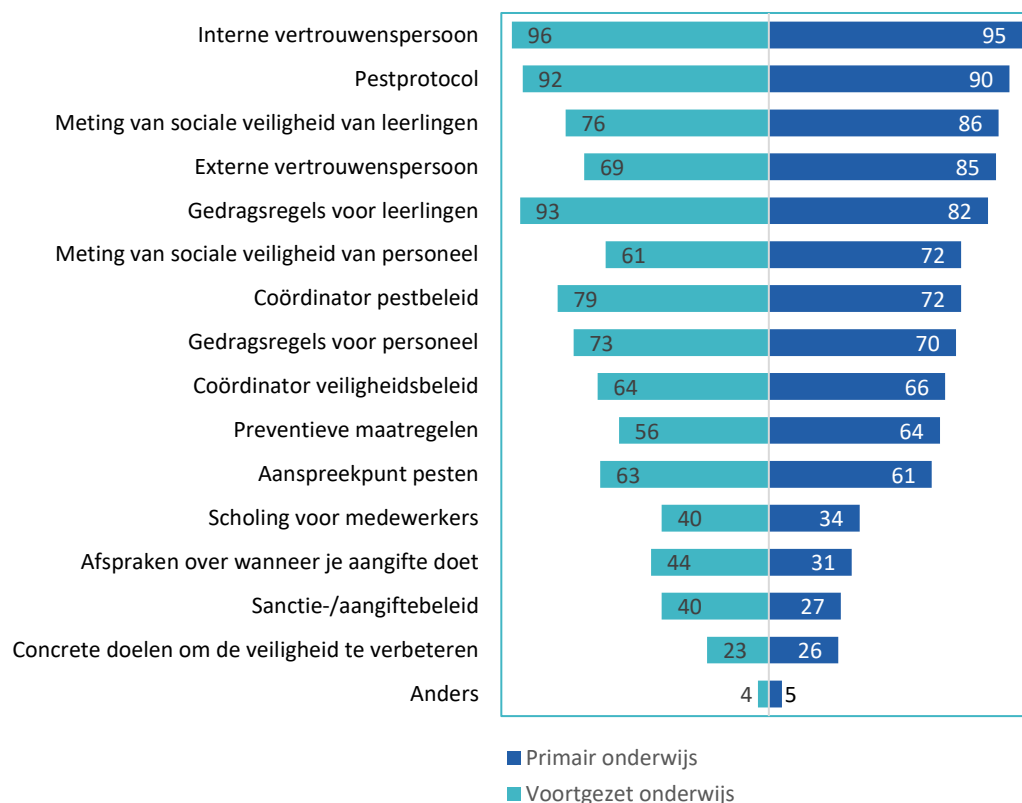
“Door de problematiek van onze leerlingen is het lastig een objectief beeld van hen te krijgen hoe zijn hun veiligheid ervaren. Als je de woordenschat niet hebt om dit uit te drukken is het lastig dingen onder woorden te brengen.”

Dat geldt niet alleen voor het speciaal onderwijs, maar bijvoorbeeld ook voor scholen met veel nieuwkomers:

“De veiligheidsscan is moeilijk uitvoerbaar voor ons. We zijn een taalschool. Onze kinderen zijn minder dan 2 jaar in Nederland. Ze begrijpen de vragen niet.”

Figuur 5.3 geeft inzicht in de onderdelen van het veiligheidsbeleid. De meeste scholen hebben in hun veiligheidsbeleid in elk geval aandacht voor wie als interne vertrouwenspersoon fungeert en voor het pestprotocol. Daarnaast is het in het vo gebruikelijk dat er gedragsregels voor leerlingen worden opgesteld, iets dat door de po-directeuren minder vaak genoemd wordt. Het minst vaak omvat het veiligheidsbeleid van scholen iets over scholing voor medewerkers in het kader van het waarborgen van de veiligheid, afspraken over wanneer er aangifte gedaan moet worden en over welke sancties passend zijn. Rond een kwart van de scholen heeft in het veiligheidsbeleid concrete doelen geformuleerd om de veiligheid verder te verbeteren.

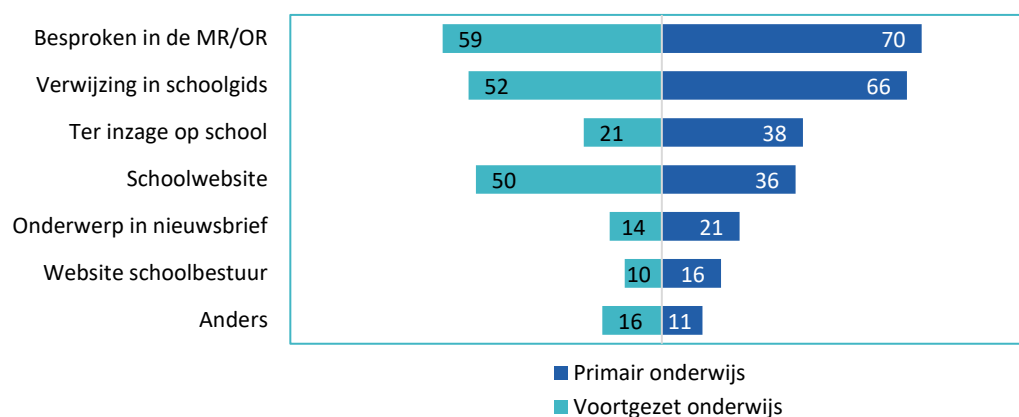
Figuur 5.3 Onderdelen veiligheidsbeleid

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst directie; n(po)=828; n(vo)=103.

Mist er dan nog iets? Wat de meerderheid (zo'n 85%) van de respondenten betreft niet (niet in figuur). Bestuurders die wel wat missen, noemen het vaakst: concrete doelen en samenhang ("Een duidelijk beleid en niet allemaal losse stukken die zwerven over onze server"). Directieleden noemen eveneens vaak het ontbreken van concrete doelen en de aandacht voor sociale veiligheid van personeel. Daarnaast een aantal praktische zaken rondom mediawijsheid, COVID-19 en de invulling van een aantal rollen binnen de organisatie. Dat meewerken aan een onderzoek kan aanzetten tot hernieuwde aandacht, laat dit antwoord zien: "bovenstaande opsomming werkt wel als eyeopener".

Figuur 5.4 Wijze van communiceren over veiligheidsbeleid

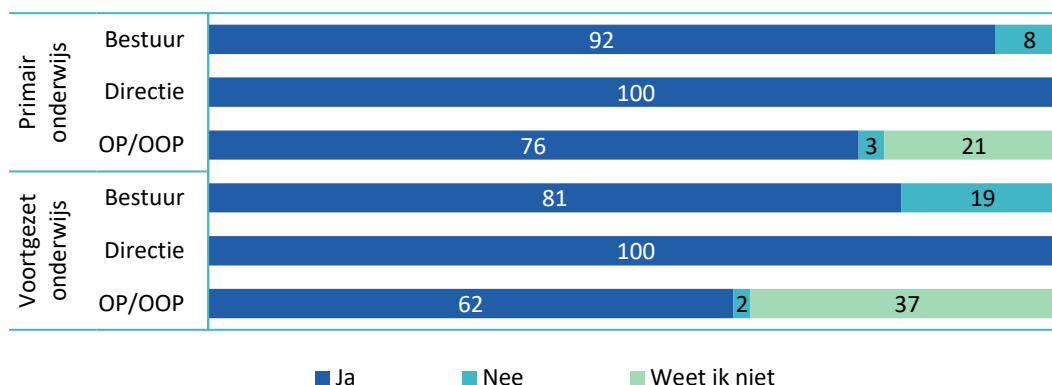
Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst directie; n(po)=844; n(vo)=105.

Gevraagd naar de wijze waarop over het veiligheidsbeleid en veranderingen daarin richting ouders wordt gecommuniceerd, blijkt dat in meerderheid via MR/OR en/of de schoolgids te gaan, aldus de schooldirectie (Figuur 5.4). In het voortgezet onderwijs wordt vaker dan in het primair onderwijs de schoolwebsite gebruikt als communicatiekanaal rondom het veiligheidsbeleid. Dat is in het regulier onderwijs niet anders dan in het speciaal onderwijs. Andere manieren om het veiligheidsbeleid onder de aandacht van ouders te brengen, zijn via scholenopdekaart.nl en via e-mail.

5.3 Veiligheidsplan

Het veiligheidsbeleid wordt vrijwel altijd vastgelegd in een veiligheidsplan (Figuur 5.5), in elk geval in de optiek van de schooldirectie zelf. Bestuurders en onderwijspersoneel zijn daar echter niet altijd van op de hoogte. Bestuurders hadden geen optie 'weet niet' in hun vragenlijst, maar het hoge percentage 'nee' in verhouding tot de stelligheid van de schooldirectie, doet sterk vermoeden dat hier ook sprake is van niet op de hoogte zijn omdat dit op schoolniveau is geregeld.

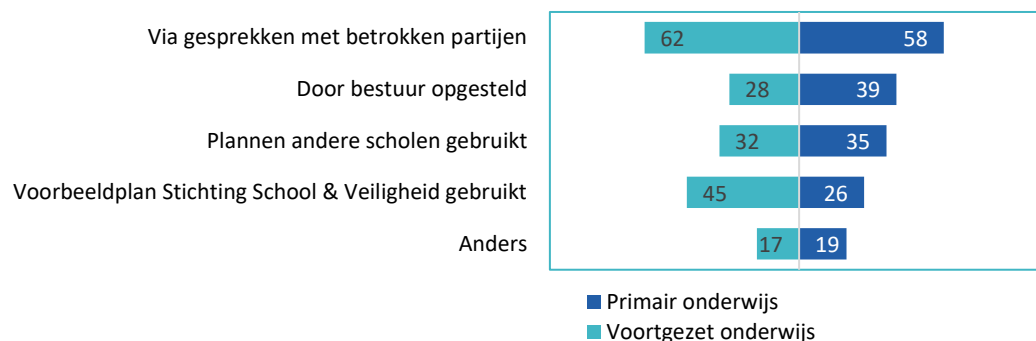
Figuur 5.5 *Beleid vastgelegd in veiligheidsplan*

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst bestuurders, directie en onderwijspersoneel; n(po bestuur)=106; n(po directie)=866; n(po op/oop)=356; n(vo bestuur)=42; n(vo directie)=113; n(vo op/oop)=177.

Het veiligheidsplan op school komt het vaakst tot stand na gesprekken met een aantal betrokken partijen (Figuur 5.6). In het primair onderwijs wordt het plan bij tegen de 40 procent van de scholen door het schoolbestuur opgesteld. Het voorbeeldplan van Stichting School & Veiligheid wordt in het voortgezet onderwijs beduidend vaker gebruikt dan in het primair onderwijs. In de categorie ‘Anders’ worden veelal combinaties van bovenstaande wijzen genoemd. Een aantal scholen noemt dat de veiligheidscoördinator tijdens de training tot coördinator het plan schreef. Een schooldirecteur geeft aan dat het veiligheidsplan door een van de leerkrachten in samenwerking met leerlingen, ouders en team is geschreven als afstudeeropdracht van de master SEN.

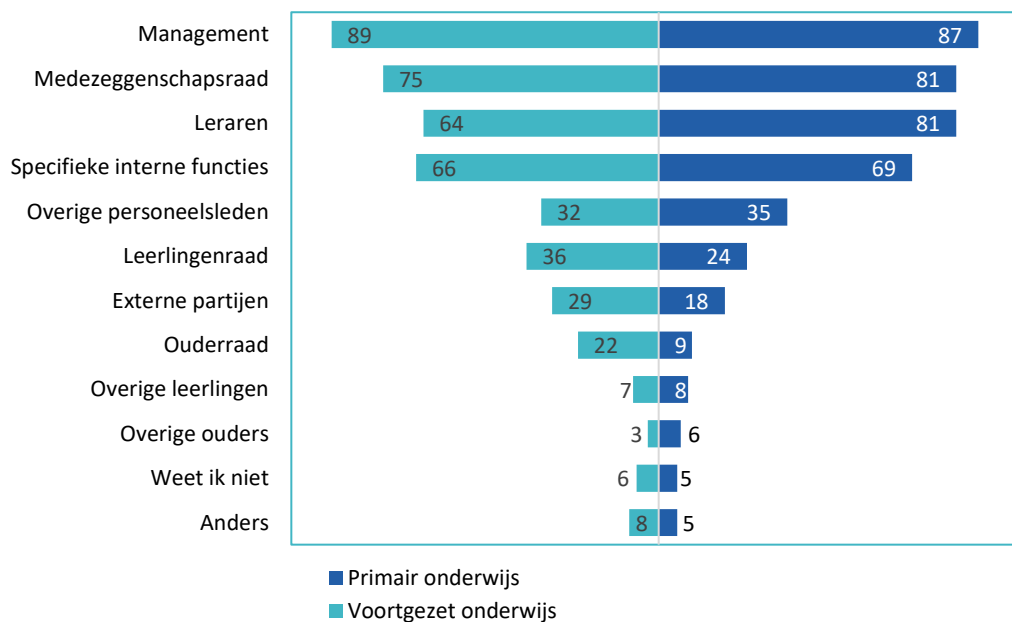
Figuur 5.6 *Wijze waarop veiligheidsplan tot stand is gekomen*

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst directie; n(po)=759; n(vo)=82.

Bij het opstellen van het veiligheidsplan zijn doorgaans meerdere partijen betrokken (Figuur 5.7). Vaak in elk geval management, MR, leraren en speciale functies als veiligheidscoördinator, vertrouwenspersonen etc. Het betrekken van leerlingen gebeurt op ongeveer een derde van de vo-scholen en op een kwart van de po-scholen.

Figuur 5.7 Betrokken partijen bij opstellen veiligheidsplan

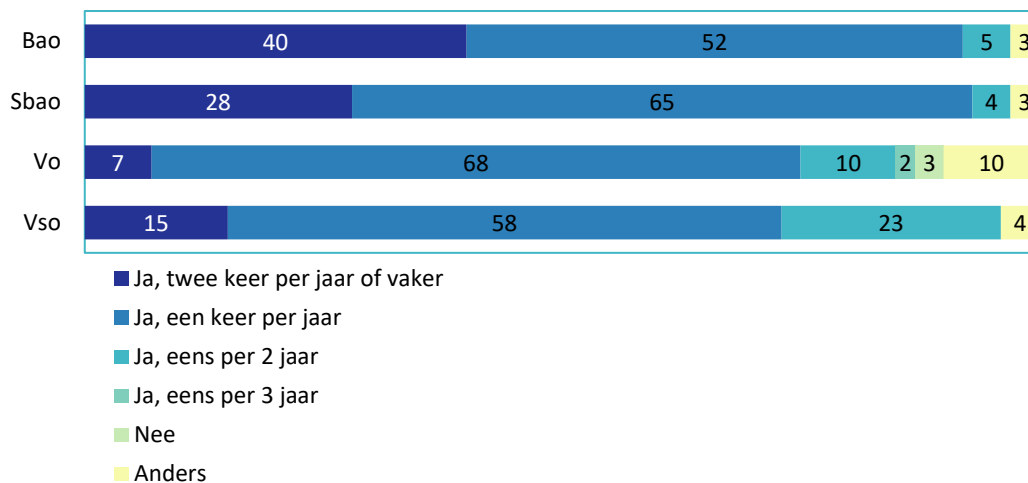
Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst directie; n(po)=854; n(vo)=109.

5.4 Monitoring veiligheid: frequentie

Een onderdeel van de zorgplicht ten aanzien van de sociale veiligheid is dat scholen ieder jaar monitoren of leerlingen zich veilig voelen op school. In het regulier en speciaal basisonderwijs slaagt meer dan 90 procent van de scholen daar naar eigen zeggen³ in (Figuur 5.8). In het voortgezet onderwijs ligt dat aandeel aanzienlijk lager (75%). Tien procent van de directeuren in het regulier vo en 23 procent van de directeuren in het speciaal voortgezet onderwijs geeft aan dat er op de sociale veiligheid eens per twee jaar bevroegd wordt. Drie procent in het regulier vo geeft aan dat het monitoren (nog) helemaal niet gebeurt. Desgevraagd geven deze directeuren daar met name als reden voor dat ze nog geen geschikt instrument gevonden hebben.

3 De percentages die de schoolleiders in de enquête aangeven, vallen positiever uit dan de percentages die de Inspectie van het Onderwijs rapporteert (zie 5.5). Dat heeft met name te maken met het feit dat niet alle scholen de verzamelde monitorgegevens (tijdig) doorgeven aan de onderwijsinspectie.

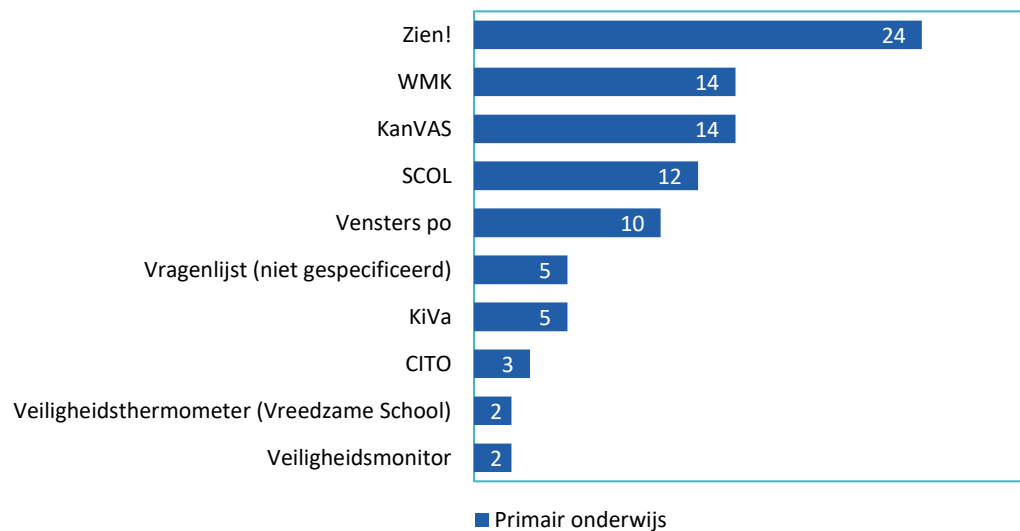
Figuur 5.8 Frequentie monitoring veiligheid leerlingen

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst directie; n(bao)=725; n(sbao)=74; n(vo)=101; n(vso)=26.

De wet formuleert enkele eisen voor uitvoering van de monitoring en de instrumenten die daarvoor kunnen worden gebruikt. Het staat scholen vrij om met inachtneming van deze eisen een instrument te kiezen dat past bij de voorkeur en situatie van de school. Het instrument dat het meest gebruikt wordt in het primair onderwijs, is volgens opgave in de enquête: Zien!, dit instrument wordt door bijna een kwart van de scholen gebruikt (Figuur 5.9). Andere veel gebruikte instrumenten zijn de kwaliteitsmetingen van WMKPO (Werken met Kwaliteit in het PO), KanVAS (het meetinstrument dat hoort bij Kanjertraining) en SCOL (de Sociale Competentie Observatielijst). Ongeveer één op de tien scholen in het primair onderwijs maakt gebruik van de vragenlijst van Vensters PO.

Figuur 5.9 Gebruikt instrument monitoring veiligheid leerlingen – primair onderwijs (top-10)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst directie, n=775.

In het voortgezet onderwijs ziet de top-10 van meest gebruikte instrumenten er anders uit (Figuur 5.10). Op de open vraag die we de directeuren stelden naar welk instrument gebruikt wordt, liet het merendeel deze vraag leeg. Van de groep die wel iets invulde, antwoordde helaas de meerderheid met “leerlingvragenlijst”, “leerlingtevredenheidsonderzoek” of iets van die strekking, in elk geval zonder nader te specificeren om welk instrument het gaat. Kijken we naar de wel gespecificeerde instrumenten dan blijken de vragenlijsten van Kwaliteitscholen, Vensters VO en de enquête van ProZo!, het kwaliteitssysteem voor het praktijkonderwijs, het vaakst gebruikt. De Veiligheidsmonitor van het ministerie van OCW wordt in zowel primair als voortgezet onderwijs relatief weinig genoemd, mogelijk vanwege het feit dat deze monitor eens in de twee jaar afgenomen wordt, waar scholen geacht worden ieder jaar de sociale veiligheid van leerlingen uit te vragen.

Figuur 5.10 Gebruikt instrument monitoring veiligheid leerlingen – voortgezet onderwijs (top-10)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst directie, n=89.

5.5 Toezicht op de monitoring

De wettelijke zorgplicht en de jaarlijkse monitoring als onderdeel daarvan zijn sinds 1 augustus 2015 van toepassing. De controle op de naleving van de wet Veiligheid op school is een taak van de Inspectie van het Onderwijs. Als onderdeel van de wettelijke zorgplicht wordt van scholen gevraagd de monitoringsinformatie aan de inspectie beschikbaar te stellen. Op basis daarvan kan de inspectie een school zo nodig aanspreken op het achterwege blijven van de jaarlijkse monitoring.

Ten behoeve van deze wetsevaluatie heeft de inspectie cijfers aangeleverd over het aantal scholen dat voldoet aan die zorgplicht. Naast de levering van de cijfers, is door de inspectie ook een toelichting daarbij gegeven. Dit samen vormt de inhoud van deze paragraaf.

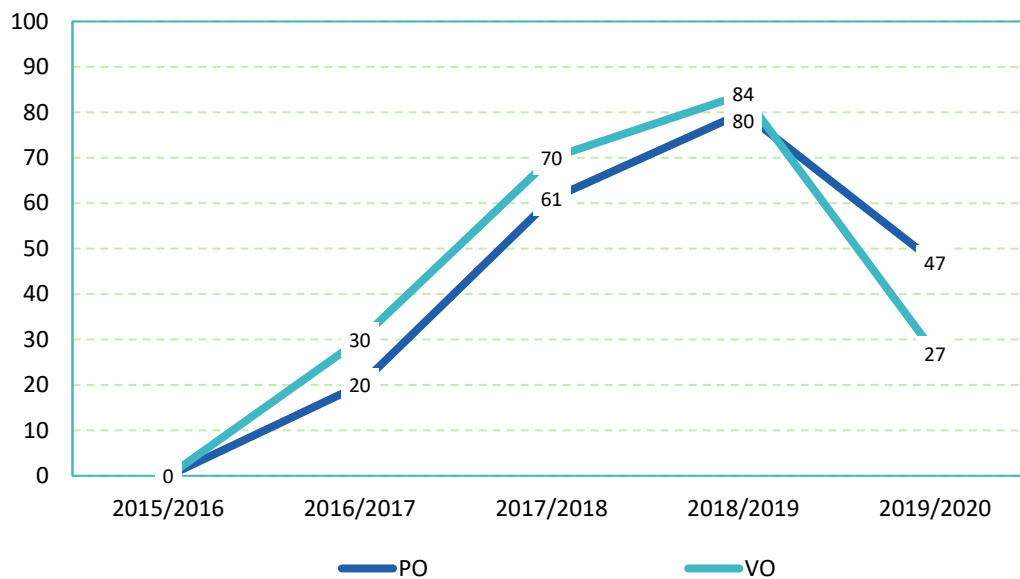
De zorgplicht van scholen is geleidelijk ingevoerd: er is rekening gehouden met een periode waarin scholen de tijd kregen voor het implementeren van een monitorinstrument en het 'wennen' aan de afname. Na deze periode kwam de tweede fase waarin de inspectie is gaan toezien op de analyse van de gegevens en een jaar later ook de vergelijking met een jaar eerder. In 2019/2020 volgde daaruit ook de consequenties van die analyse: daar waar nodig worden scholen geacht hun veiligheidsbeleid bij te stellen. Samengevat kende het toezicht vanuit de inspectie de volgende gefaseerde opbouw:

- schooljaar 2015/2016 >> informeren en stimuleren van scholen (geen handhaving);
- schooljaar 2016/2017 >> monitoring en beschikbaarstelling gegevens;
- schooljaar 2017/2018 >> monitoring en beschikbaarstelling gegevens;
- schooljaar 2018/2019 >> monitoring, beschikbaarstelling en analyse gegevens;
- schooljaar 2019/2020 >> monitoring, beschikbaarstelling en analyse trendgegevens, aanpassing van het veiligheidsbeleid;
- schooljaar 2020/2021 >> monitoring, beschikbaarstelling en analyse trendgegevens, aanpassing van het veiligheidsbeleid.

Als gevolg van de COVID-19-gerelateerde omstandigheden op de continuïteit van het onderwijs in 2020, ging de inspectie in voorjaar 2020 over tot aanpassing van de handhaving. Omdat de afname van veel instrumenten voor monitoring jaarlijks in het voorjaar plaatsvindt, betekende de sluiting van scholen en het onderwijs op afstand, dat het voor veel scholen niet goed mogelijk bleek de monitoring te realiseren. Dat was voor de inspectie aanleiding de handhaving op monitoring gedurende schooljaar 2019-2020 op te schorten. De inspectie heeft op haar website aangegeven dat van scholen in schooljaar 2020-2021 wel verwacht wordt dat zij de monitoring doen (en de resultaten aanleveren). De handhaving zal dan ook weer worden opgepakt.

Onderstaand overzicht geeft een beeld van het percentage scholen dat in het betreffende jaar uitvoering gaf aan de monitoring, zoals vastgesteld op basis van de aan de inspectie beschikbaar gestelde gegevens.

Figuur 5.11 Overzicht percentage scholen dat monitoringsgegevens beschikbaar stelt

Bron: Inspectie van het Onderwijs.

Zoals het overzicht laat zien is (afgezien van het COVID-19 effect in 2019/2020) sprake van een toenemend aantal scholen dat invulling geeft aan de jaarlijkse monitoring en het beschikbaar stellen van de gegevens aan de inspectie, tot ruim 80 procent twee jaar geleden.

In het licht van de aanvankelijk beperkte monitoring in 2016/2017 deed de inspectie onderzoek naar het relatief grote percentage scholen waarvoor geen gegevens beschikbaar waren. Daaruit kwam naar voren dat niet zozeer sprake was van het achterwege blijven van monitoring als zodanig, maar van gebrekkige uitvoering van het beschikbaar stellen van gegevens aan de inspectie. Eén van de mogelijkheden tot aanlevering van de monitorresultaten liep via het platform ScholenopdeKaart.nl. Scholen konden hier hun monitorresultaten ter publicatie op de website aanleveren en gelijk aangeven dat de resultaten ook aan de inspectie doorgeleverd mochten worden via dit platform. Echter was het niet bij alle scholen bekend dat de doorlevering alleen na een extra handeling van de scholen (het zetten van een vinkje) daadwerkelijk gebeurde. De bevinding van deze gebrekkige uitvoering was aanleiding voor intensivering van de voorlichting over de wettelijke monitoringsverplichting door zowel de inspectie als aanvullende acties van aanbieders van monitoringsinstrumenten. In het daarop volgende jaar bleek inderdaad sprake van een aanzienlijke toename, die kan worden verklaard uit het oplossen van bedoelde aanloopproblemen.

Op scholen waarvoor in 2017/2018 geen gegevens beschikbaar waren heeft de inspectie handhavend opgetreden en besturen opgave gevraagd van de voorgenomen realisering in schooljaar 2018/2019. Op grond van de handhaving voor scholen die alsnog in gebreke bleven, ging de inspectie uit van de verwachting dat het percentage in het daarop volgende jaar opnieuw aanzienlijk zou stijgen. Deze verwachting is primair gebaseerd op het gegeven dat niet zozeer sprake is van het achterwege laten van monitoring, maar van gebrekkige doorlevering van gegevens, voornamelijk als gevolg van administratieve redenen. Vanwege de gevolgen van de COVID-19 pandemie heeft de voortgezette handhaving in schooljaar 2019/2020 echter niet tot de aanvankelijk verwachte resultaten geleid.

Ruimte voor verbetering

Gelet op de na de aanvankelijk trage aanloop goed op gang gekomen monitoring, het grote percentage scholen dat monitort en gegevens aan de inspectie beschikbaar stelt en de verwachting dat de toename verder zal doorzetten tot spontane naleving door de overgrote meerderheid van de scholen, oordeelt de inspectie vooralsnog positief over de realisering van de jaarlijkse monitoringsverplichting door scholen, en het effect daarvan op realisering van de wettelijke zorgplicht. De stelselmatige beschikbaarheid van actuele gegevens over de veiligheidsbeleving van leerlingen maakt de tekorten en/of mogelijkheden voor verbetering zichtbaar, en geeft input voor zowel de evaluatie, problematisering als actualisering van het veiligheidsbeleid. Daarmee wordt een belangrijke voorwaarde gerealiseerd voor proactief veiligheidsbeleid, dat is toegesneden op de situatie van de school en aansluit bij de actuele situatie en ontwikkelingen. Naarmate meer jaarlijkse gegevens beschikbaar komen, ontstaat een beter inzicht in trends. Door gebruik van gestandaardiseerde instrument krijgen scholen tevens inzicht in de situatie op andere scholen. Beide gegevens bevorderen de beoordeling van de situatie op de school en verdere mogelijkheden voor optimalisering van het veiligheidsbeleid.

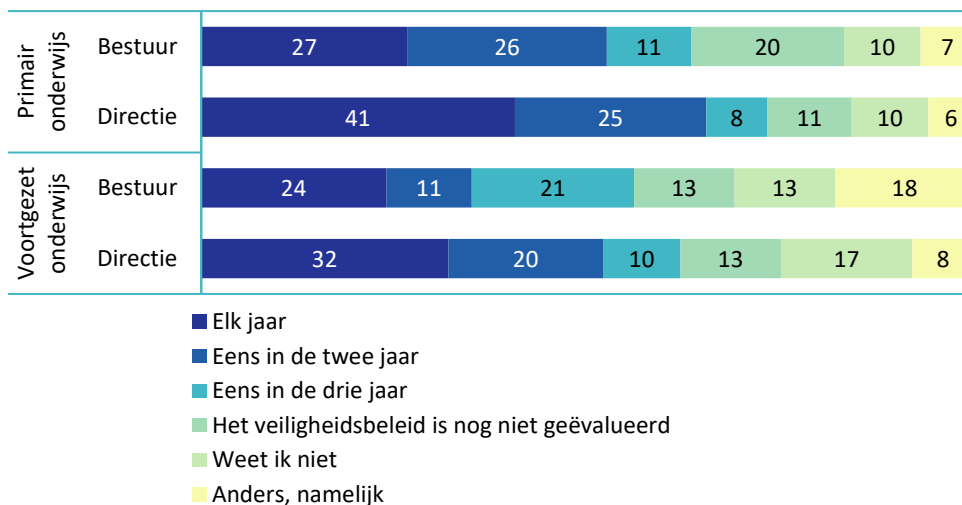
Naast dit positieve beeld is sprake van enkele kanttekeningen. Hoewel scholen in toenemende mate over een goed inzicht beschikken in de veiligheidsbeleving van leerlingen, is verbetering mogelijk in de stelselmatige benutting van deze gegevens voor gerichte analyse van het veiligheidsbeleid. Na realisering van de jaarlijkse monitoring is thans verdere stimulering van actieve analyse van de gegevens van belang, zodat mogelijkheden voor verbetering in kaart worden gebracht en doorgevoerd. De tweede kanttekening van de inspectie betreft de instrumenten die voor monitoring worden gebruikt. Hoewel deze vrijwel steeds aan de wettelijke eisen voldoen, geeft een deel van de instrumenten – waaronder instrumenten die door veel scholen worden gebruikt – alleen een beperkt beeld. Waar in omvang beperkte instrumenten slechts een globaal beeld van de veiligheidsbeleving geven, voorzien gedetailleerdere meetinstrumenten in een meer nauwkeurig beeld en bieden betere aanknopingspunten voor verbetering van het veiligheidsbeleid.

Ook wijst de inspectie erop dat het aantal leerlingen dat aan monitoring deelneemt aanzienlijk kan variëren. Ook dat kan betekenen dat alleen een globaal beeld ontstaat, en deelgroepen buiten beschouwing blijven.

5.6 Evaluatie en naleving veiligheidsbeleid

Het veiligheidsbeleid staat niet stil, op de meeste scholen wordt het beleid minimaal eens per drie jaar geëvalueerd (Figuur 5.12). Eén op de twintig besturen en tien procent van de scholen in het po en 13 procent van de besturen en scholen in het vo geven aan het veiligheidsbeleid tot dusver nog niet geëvalueerd te hebben. Tweederde van de scholen in het primair onderwijs en ruim de helft van die in het voortgezet onderwijs evalueren het beleid minstens elke twee jaar.

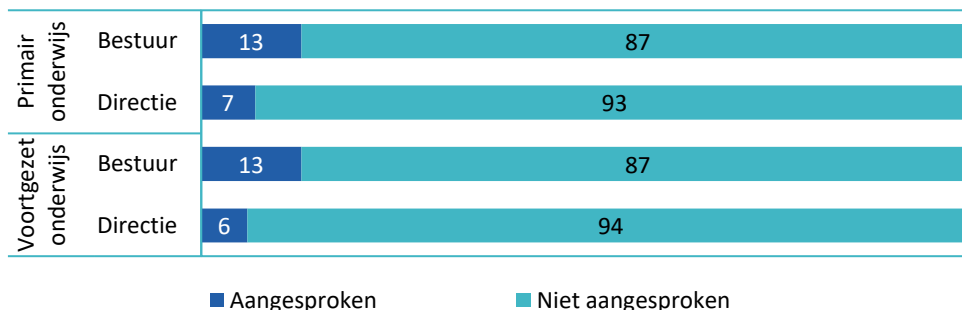
Figuur 5.12 Frequentie evaluatie veiligheidsbeleid

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst bestuur en directie; n(po bestuur)=101 ; n(po directie)=844; n(vo bestuur)=38; n(vo directie)=105.

Van de bestuurders geeft 13 procent (zowel po als vo) aan weleens door de inspectie te zijn aangesproken op het gevoerde veiligheidsbeleid, bij directeuren geldt dat voor net iets meer dan vijf procent (Figuur 5.13).

Figuur 5.13 Weleens aangesproken door Inspectie van het Onderwijs over veiligheidsbeleid

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst bestuurders en directie; n(po bestuur)=101, n(po directie)=825; n(vo bestuur)=38; n(vo directie)=103.

Bestuurders en schooldirecteuren lichten toe dat een reden dat ze werden aangesproken gebaseerd was op incidenten, bijvoorbeeld:

“Bij een ernstig incident op een school gevraagd naar voldoende preventieve maatregelen”

“klachten van ouders”

“Er was een melding van ouders over een veiligheidsincident, waardoor wij vragen kregen van de Inspectie”

“Tijdens inspectiebezoek in 2016 nav relatief groot aantal gedragsescalaties en schorsingen/verwijderingen van leerlingen”.

Een andere reden die genoemd is, is het niet voldoen aan de procedures, zoals:

“Niet alle scholen hadden een gestandaardiseerd instrument om de veiligheid te meten.”

“Vragenlijsten sociale veiligheid zijn een keer niet afgenomen.”

“De inspecteur miste het pestprotocol in de schoolgids”.

Ook wordt genoemd dat er niet echt een bepaalde aanleiding was, maar dat het gewoon onderdeel uitmaakte van een inspectiebezoek, bijvoorbeeld als volgt verwoord:

“De sociale veiligheid wordt door de inspecteurs meegenomen in de beoordeling van de school”

“Was een themavraag tijdens 4-jaarlijks onderzoek”.

Bij een aantal scholen was de reden voor een gesprek over sociale veiligheid dat de school positief onder de aandacht van de Inspectie kwam:

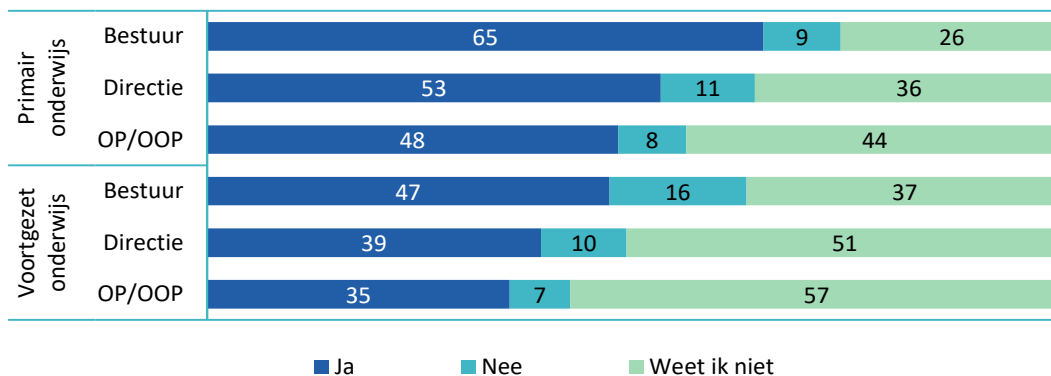
“Dat de inspecteur deze opvallend goed vond.”

“Positief. Blij met alle ondernomen acties, tevreden met resultaat: veilige omgeving voor leerlingen, ouders en leerkrachten.”

5.7 Wet voldoende voor het waarborgen van sociale veiligheid

De belangrijkste vraag in deze evaluatie is of de wet voldoende waarborgen biedt voor de sociale veiligheid van leerlingen. Dat dat lastig te beoordelen is, maakt Figuur 5.14 duidelijk: een relatief groot deel van de respondenten geeft aan hier niet goed een antwoord op te weten. Buiten deze groep die aangeeft niet te weten in hoeverre de wet een voldoende waarborg biedt voor sociale veiligheid van leerlingen, is de meerderheid van de respondenten van mening dat de wet een voldoende waarborg voor de sociale veiligheid van leerlingen geeft.

Figuur 5.14 Wet geeft voldoende waarborg voor sociale veiligheid van leerlingen

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst bestuur, directie en onderwijspersoneel; n(po bestuur)=101; n(po directie)=823; n(po op/oop)=417 ; n(vo bestuur)=38; n(vo directie)=101; n(vo op/oop)=232.

Uiteraard vroegen we om toelichting. Bestuurders die de wet een belangrijke waarborg vinden, zeggen onder meer:

“Bewust stilstaan bij dit onderwerp, maakt dat het leeft onder personeel en kinderen. Bewust iedere week de gedragsregels kort aan de orde stellen bijvoorbeeld.”

“Dan ligt er in ieder geval gepaste druk op. Risico zonder wet is dat we het in de waan van de dag laten liggen.”

“Kinderen moeten eerst veilig voelen voordat ze kunnen leren. Door het beleid dat we voeren, komen alle deelnemers beter in hun kracht.”

Ook directeuren benadrukken dat de wet in elk geval bewustzijn en aandacht creëert:

“Afspraken over veiligheid zijn helder binnen het team en je bent je er bewust van dat je samen verantwoordelijk bent voor de veiligheid op school.”

“Bewuster en nadrukkelijker een aandachtsgebied op school geworden.”

“De wet leidt tot bewuster handelen waarmee iedereen betrokken bij de school, zich realiseert wat de verantwoordelijkheden zijn van de school, de directie, de docent, de leerling, de ouder op het gebied van veiligheid.”

“Door de wet zijn we actiever gaan monitoren (meten is weten) en hebben we aanpassingen gedaan aan de omgeving van de school. Daarnaast zijn de klankbordgroepen ontstaan en is een anti-pestcoördinator aangesteld.”

“Heldere kaders. Duidelijke verantwoordelijkheden. Cyclisch denken: plannen, uitvoeren, evalueren met diverse betrokkenen en opnieuw plannen”.

En ook bij het onderwijspersoneel is de wet als basis voor aandacht en als kader voor veiligheid herkenbaar:

“Afspraken en protocollen zijn nodig om voor iedereen duidelijk te maken wat de norm is.”

“Verplichtingen dwingen scholen hierover na te denken en ernaar te handelen.”

Degenen die twifelen over het nut van de wet voor het bijdragen aan sociale veiligheid op school, verwijzen vooral naar dat de wet niet nodig zou moeten zijn. Zoals deze bestuurders het uitleggen:

“Het gaat om het gedrag en de cultuur. Een wet op zich verandert daar niets in.”

“Is een stok achter de deur, die wij niet nodig hebben.”

“Sociale veiligheid moet je vangen in goede omstandigheden, niet in regels en protocollen.”

Ook schooldirecteuren geven aan dat de wet uiteindelijk maar papier is, en de actie uit de school zelf moet komen:

“Alles staat of valt met hoe zaken op school worden opgepakt. Wij hebben geen beleid nodig om een veilige school te creëren. Ik ken ook scholen die het in plannen en protocollen uitstekend geregeld hebben, maar de uitvoer laat te wensen over.”

“Heel veel zaken worden al gedaan, levert alleen weer meer papierwerk op. Die tijd kan beter besteed worden.”

“Het is vanzelfsprekend dat wij een optimaal klimaat organiseren daar heb ik geen plan voor nodig.”

“Veiligheid moet een integraal onderdeel zijn van het schoolbeleid. Is dat niet zo dan helpt geen wet.”

“Er is geen wet op zich nodig om dit belangrijk te vinden. Er is nu meer papierwerk, maar inhoudelijk is er niet veel veranderd.”

En het onderwijspersoneel redeneert in lijn daarmee en omschrijft het bijvoorbeeld als volgt:

“Protocollen en regels geven wel duidelijkheid, maar uiteindelijk is het pedagogisch klimaat op de werkvloer en in de klas het belangrijkste.”

“Wij handelen niet anders nu er een protocol ligt. Wij handelden al zo.”

“Het is op papier allemaal erg geduldig en ver weg bij mensen.”

“Ik kan niet oordelen hoe dat bij andere scholen werkt, maar zoals gezegd voor onze doelgroep is het vanzelfsprekend en voegt de wet in die zin niets extra's toe.”

“Zonder wet is er op onze school sowieso aandacht voor, dat past bij onze populatie. Een wet zorgt er wel voor dat je het systematisch evalueert.”

5.8 Schoolportret: Sociale veiligheid in de praktijk

Zoals in de inleiding al aangegeven, is het oorspronkelijke plan meerdere scholen te bezoeken in het kader van deze evaluatie doorkruist door de COVID-19-pandemie. Eén school gaf ons online een inkijkje tijdens een virtueel schoolbezoek. We spraken met leerlingen (groep 5 en groep 7), een ouder, docenten, de vertrouwenspersoon/veiligheidscoördinator en de directeur van deze basisschool. In deze paragraaf een portret van een sociaal veilige school.

“Als je de school binnenloopt, voelt het als een warme deken”, vertelt een van de docenten. We vinden het jammer dat we die deken niet zelf voelen, al straalt ie wel door het scherm heen. De school die we virtueel bezoeken, werkt volgens het principe van Transactionele Analyse. Uitgangspunt daarbij is dat elk mens oké is, in staat om na te denken en om zijn eigen leven op autonome wijze en in verbondenheid vorm te geven. Het onderwijs bestaat uit drie pijlers: kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming. Regels binnen school worden vastgesteld door te contracteren: in gezamenlijkheid wordt gekeken wat het doel is en hoe dat wordt bereikt. Die contracten zijn telkens de basis van hoe met elkaar en met situaties wordt omgegaan. Als concreet voorbeeld vertellen de leerlingen dat ze in de klas klassenregels hebben, van hoe je met elkaar omgaat tot en met het regels voor het voetballen op het schoolplein. Ook voor hun juffen zijn er regels: zij moeten bijvoorbeeld het geluid van hun telefoon uitzetten tijdens schooltijd en ze mogen niet zeggen ‘werken’ maar ‘leren’. Zonder de klassenregels zou het chaos zijn, vermoeden de leerlingen.

Op school wordt niet gepest. Natuurlijk zijn er wel eens conflicten, maar de basis van ‘jij bent oké, ik ben oké’ is verweven in hoe er met elkaar wordt omgegaan. Je durft gewoon jezelf te zijn. Als er onenigheid is, proberen de leerlingen het eerst zelf op te lossen, als dat niet lukt, gaan ze naar de juf of meester. Om de beurt mogen ze dan hun verhaal vertellen en wordt er samen naar een oplossing gezocht. De leerlingen kunnen zich niet herinneren dat hun juf het ooit niet op heeft kunnen lossen. Een pestprotocol en een veiligheidsplan zijn er wel, omdat het nu eenmaal moet. Maar de directeur licht toe dat dat puur een papieren verplichting is en eigenlijk zonde van de tijd, de school heeft het niet nodig. Ook als ouders met iets rondlopen, hoopt hij dat hij toegankelijk genoeg is om direct door hen aangesproken te worden, zonder dat ze eerst op de website moeten kijken bij wie ze terecht kunnen of welke procedure ze moeten volgen.

Ouders worden geïnformeerd tijdens informatiebijeenkomsten en de ouder-kind-gesprekken. Botst de manier van werken op school wel eens met hoe ouders dat thuis doen? Tot dusver niet, ouders worden direct vanaf dat de kinderen naar school gaan meegenomen in de manier van werken op school. De nadruk om kinderen les te geven op hun talenten, maakt dat pesten wordt geminimaliseerd. De ouder observeert dat kinderen vaak pesten uit onmacht. Op deze school leren ze communiceren en leren ze respect te hebben voor elkaar. Daarmee dam je pesten in. De leerlingen geven ook aan dat ze bij de BSO merken dat hun school het anders aanpakt dan andere scholen: er zijn meer en sneller ruzietjes tussen de kinderen van andere scholen. Ook de vertrouwenspersoon bevestigt dat ze het op deze school niet druk heeft in deze taak.

De manier van werken waarvoor gekozen is, moet bij de leerkrachten passen. Het vraagt wel wat als leerkracht, het vraagt om kennisdeling, een open houding, veel teammomenten en intervisie. Je moet erin geloven en aan mee willen werken. Net als bij de leerlingen wordt ook binnen het team gewerkt met gezamenlijk opgestelde contracten met daarin afspraken over hoe je als team wil dat er met elkaar wordt omgegaan, hoe je elkaar benadert, doelen die je wil bereiken, et cetera. Binnen de school heerst een open cultuur, met interesse in elkaar en open houding voor elkaars inzichten. “Dat willen we ook uitdragen aan de kinderen, door hen gezien worden. Wat we doen met collega’s doen kinderen ook onderling met elkaar. Je mag best een conflict hebben, maar je blijft elkaar wel gewoon aankijken en goedemorgen zeggen. Dat voel je.”

De wet Veiligheid op school is voor deze school niet essentieel. Maar de leerkrachten kunnen zich voorstellen dat dat wel kan helpen op scholen waar dit niet vanzelfsprekend is. Het meten van de veiligheid bij leerlingen gebeurt ook op deze school ieder jaar, maar de uitkomsten verrassen niet. Daarnaast is vooral de werkelijkheid achter de cijfers interessant, die hoor je en die zie je niet in een vragenlijst. Een uitbreiding van de wet naar personeel kan op eenzelfde manier helpen voor scholen waar geen open cultuur heerst. Voor het openen van het gesprek over het scheppen van een veilige omgeving, ook voor personeel, kan een meetinstrument wel helpen. De aandacht voor het personeel is in elk geval wel belangrijk, want: “Als je je als leraar niet veilig voelt, hoe kun je dan voor leerlingen een veilig klimaat verzorgen?”

5.9 Samenvatting

In dit hoofdstuk is het beleid op scholen rondom de veiligheid van leerlingen onder de loep genomen. Beleid is er: alle bestuurders en nagenoeg alle schoolleiders geven desgevraagd in een enquête aan dat er veiligheidsbeleid is geformuleerd. Dat is echter niet altijd bekend bij het onderwijspersoneel. Het veiligheidsbeleid bevat doorgaans in elk geval wie de interne vertrouwenspersoon is en het pestprotocol. Minst vaak is er in het beleid iets opgenomen over scholing van medewerkers ten aanzien van veiligheid, over aangifte doen en passende sancties en ook missen vaak concrete doelen om de veiligheid te verbeteren.

Het veiligheidsbeleid wordt meestal uitgewerkt in een veiligheidsplan, veelal na gesprekken met een aantal betrokken partijen. Het minst vaak worden leerlingen daarbij betrokken (op 1/3de van de vo-scholen en 1/4de van de po-scholen gebeurt dat wel). Het voorbeeldplan van Stichting School & Veiligheid wordt in het vo vaker gebruikt dan in het po.

Het jaarlijks monitoren van de veiligheid van leerlingen lukt volgens opgave van de schooldirecteuren, in het primair onderwijs beter dan in het voortgezet onderwijs. De inspectie constateert overigens het omgekeerde en rapporteert in het vo een hoger percentage scholen dat de monitorgegevens aanlevert dan in het po. Voor beide onderwijssectoren is sprake van een duidelijk stijgende lijn, zij het dat die door COVID-19-maatregelen tot stilstand is gekomen. Doordat het niet te verwachten was van scholen dat ze in deze tijden een goede representatieve meting van de veiligheid van leerlingen zouden kunnen organiseren, is de verplichting van de aanlevering in schooljaar 2019-2020 komen te vervallen. De inspectie noemt een aantal verbeterpunten in de monitoring: scholen moeten meer gestimuleerd worden om zelf met de resultaten aan de slag te gaan. Ook is het belangrijk dat er een zo compleet mogelijk beeld van de ervaren veiligheid gegeven wordt: door meer gedetailleerde bevraging en het bevragen van de gehele leerlingpopulatie in plaats van slechts een deel.

De meeste scholen bekijken hun veiligheidsbeleid minstens eens in de drie jaar kritisch, een klein deel heeft het beleid tot dusver nog niet geëvalueerd. Over de vraag of de wet er voldoende in slaagt om de sociale veiligheid van leerlingen te waarborgen, lopen de meningen uiteen. De groep die dat bevestigt ziet de wet als belangrijk instrument voor het bewust aandacht besteden aan het onderwerp: een verplicht stilstaan bij de veiligheid op school zodat het niet verdwijnt in de waan van de dag. De groep die de wet niet als waarborg voor veiligheid beschouwt, benadrukt veelal dat veiligheid niet vanaf papier gecreëerd wordt, maar hoort bij de basiscultuur van een school. De wet zou anders gezegd niet nodig moeten zijn.

6 VEILIGHEIDSBELEID TEN AANZIEN VAN ONDERWIJSPERSONEEL

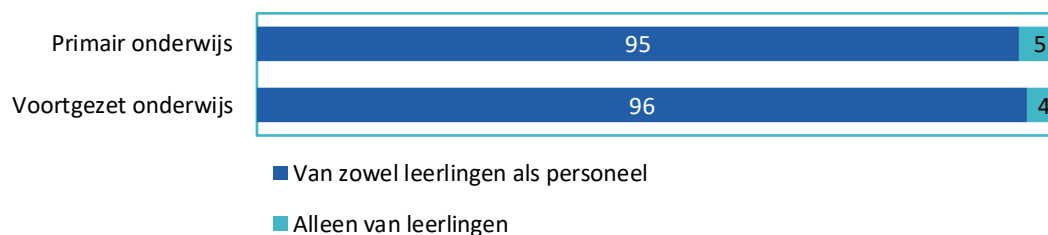
6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat de sociale veiligheid onder onderwijspersoneel centraal. Thema's die in dit hoofdstuk aan bod komen zijn de aanwezigheid van veiligheidsbeleid gericht op onderwijspersoneel, de monitoring van veiligheid onder onderwijspersoneel, incidentenregistratie en de meldbereidheid. Als laatste wordt ingegaan op de behoefte vanuit bestuurders, directie en onderwijspersoneel aan uitbreiding van de wet Veiligheid op school naar onderwijspersoneel.

6.2 Veiligheidsbeleid onderwijspersoneel

Zoals in het vorige hoofdstuk is besproken (zie Figuur 5.1), voeren vrijwel alle scholen beleid op sociale veiligheid. Dit beleid is volgens het merendeel van de bestuurders en directieleden, gericht op sociale veiligheid van zowel leerlingen als personeel (Figuur 6.1). Het po verschilt hierin niet van vo en ook tussen regulier onderwijs en speciaal onderwijs zijn geen significante verschillen gevonden in gevoerd beleid op sociale veiligheid.

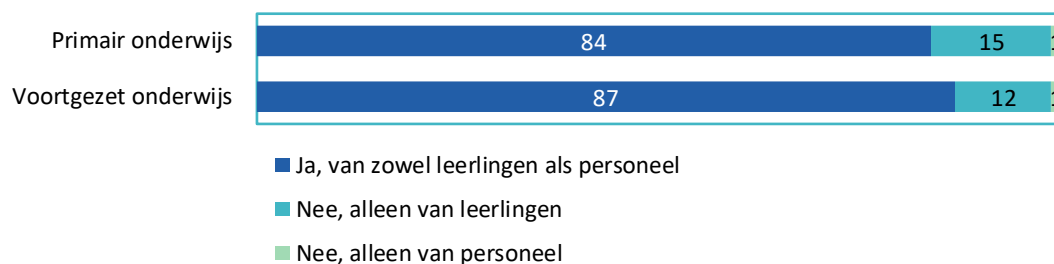
Figuur 6.1 School voert beleid op sociale veiligheid – naar sector (%)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst bestuurders en directie, n(po)=993; n(vo)=158.

Indien school beleid maakt op sociale veiligheid, zijn er volgens de meerderheid van het onderwijspersoneel afspraken gemaakt over sociale veiligheid van zowel leerlingen als personeel (Figuur 6.2). Volgens ongeveer een op de tien personeelsleden zijn er alleen afspraken gemaakt over de sociale veiligheid van leerlingen. Wat betreft de gemaakte afspraken verschilt po niet van vo en ook tussen regulier en speciaal onderwijs zijn geen significante verschillen gevonden hierin.

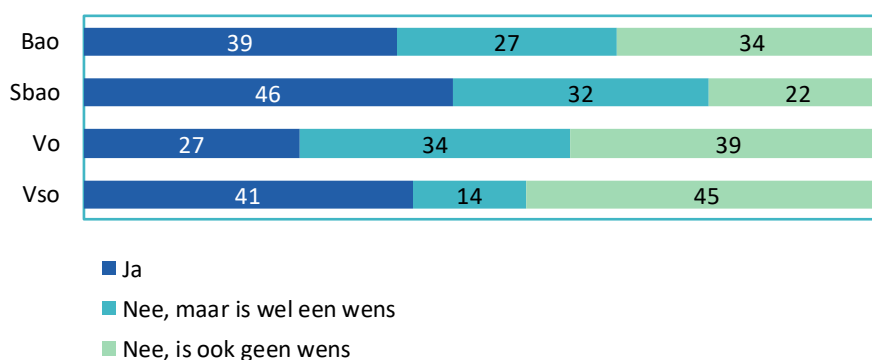
Figuur 6.2 School heeft afspraken gemaakt over sociale veiligheid – naar sector (%)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst onderwijspersoneel, n(po)=356; n(vo)=177. Alleen indien school beleid maakt op sociale veiligheid.

Op de vraag of men actief betrokken is geweest bij het maken van afspraken over sociale veiligheid (Figuur 6.3) antwoordt het onderwijspersoneel in het sbao het vaakst instemmend. In het vo geeft men het minst vaak aan dat zij actief betrokken zijn geweest bij het maken van afspraken over sociale veiligheid. In het sbao is het aandeel dat niet actief betrokken is geweest maar dat wel zou willen zijn het grootst. In het vso heeft men het minst behoefte om zich actief te mengen bij het maken van afspraken over sociale veiligheid.

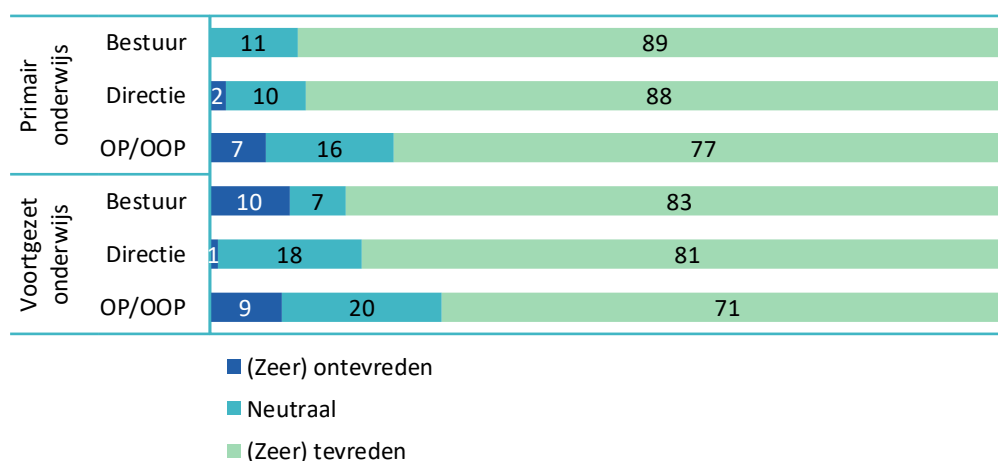
Figuur 6.3 Actief betrokken geweest bij maken afspraken over sociale veiligheid – naar sector (%)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst onderwijspersoneel, n(bao)=246; n(sbao)=54; n(vo)=177; n(vso)=56.

Wat betreft de tevredenheid over het gevoerde veiligheidsbeleid ten aanzien van het personeel is in het po het onderwijspersoneel het minst tevreden (Figuur 6.4). In het vo is het eveneens het onderwijspersoneel dat het minst tevreden is over het op hen gerichte uitgevoerde veiligheidsbeleid. Daarnaast is zowel een op de tien bestuursleden als onderwijspersoneel ronduit ontevreden over dit beleid.

Figuur 6.4 Tevredenheid gevoerd veiligheidsbeleid t.a.v. personeel op school – naar sector en functie (%)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst bestuurders, directie en onderwijspersoneel, n(po bestuur)=102; n(po directie)=841; n(po op/oop)=291; n(vo bestuur)=41; n(vo directie)=111; n(vo op/oop)=148.

Kijken we binnen het po naar de verschillen in tevredenheid (niet in figuur), dan vinden we voor zowel bao, sbao als vso onder het onderwijspersoneel de minste tevredenheid, waarbij het vso aan kop gaat met de minste tevredenheid en de meeste ontevredenheid (63% (zeer) tevreden; 12% (zeer) ontevreden).

Bestuursleden die tevreden tot zeer tevreden zijn met het veiligheidsbeleid geven in meerderheid aan dat zij merken dat het beleid voldoet en dat zij dit terugzien in de resultaten van onderzoek onder personeel, van de RI&E en de functioneringsgesprekken.

“Bestuur en scholen hebben helder beleid t.a.v. veiligheid en voeren dat actief uit.”

“Er zijn actuele richtlijnen voor personeel. Er is een actuele RIE+E en voortdurend aandacht voor personele veiligheidsvraagstukken op de scholen”

“Naast adequaat beleid op het gebied van arbo en fysieke veiligheid (RIE), proberen we onze waarden (betrokkenheid, kwaliteit, plezier) in de praktijk te brengen, middels een open cultuur. Daarnaast weten medewerkers waar ze terecht kunnen.”

Opgemerkt moet worden dat de RI&E het gehele terrein van arbeidsrisico's bestrijkt. De RI&E geeft niet de onderliggende oorzaken van een eventueel onveilig gevoel onder personeel weer.

Bestuursleden die (zeer) ontevreden met tot neutraal van oordeel zijn over het veiligheidsbeleid noemen als reden hiervoor dat het beleid nog in ontwikkeling is, meer vorm mag krijgen en meer op de agenda moet komen te staan:

“Inhoudelijk als procesmatig gezien dient ons veiligheidsbeleid nog meer vorm te krijgen.”

“Hier hebben we het afgelopen jaar een start mee gemaakt, maar is minder consistent gemeten en onvoldoende verankerd in robuust beleid.”

“Hier hebben slechts periodiek en incidenteel aandacht voor”

De directieleden die tevreden tot zeer tevreden zijn met het veiligheidsbeleid geven aan dat zij het een belangrijk onderwerp vinden wat regelmatig op de agenda staat, dat de monitoring uitwijst dat het personeel zich tevreden voelt, dat er duidelijk beleid is geformuleerd en dat er een open cultuur heerst:

“Dagelijks polsen van welbevinden op de werkvloer. Bordsessies maandelijks met gevoelsthermometer, Functioneringsgesprek met aandacht voor welbevinden en veiligheid (Huis van werkgeluk). RIE afname.”

“Beleid is duidelijk, regelmatig wordt getoetst hoe personeel veiligheid beleeft. Procedures zijn bij personeel bekend”

“Directie voert open deuren beleid en iedereen durft binnen te stappen. Er heerst een goede werksfeer, werkgeluk staat op de agenda en er is een vertrouwenspersoon.”

Degenen onder directieleden die minder uitgesproken positief oordelen ((zeer) ontevreden tot neutraal) noemen in hun toelichting voornamelijk dat het geformuleerde beleid meer vorm mag krijgen en meer praktijkgericht mag zijn:

“Het gehanteerde protocol is op stichtingsniveau, staat wat verder van de mensen af”

“Er ligt een beleidsstuk maar dit moet op verschillende terreinen nog duidelijker uitgewerkt worden.”

“Is wel beleid op, maar dit is niet erg concreet.”

In de toelichting van het onderwijspersoneel dat heeft aangegeven (zeer)tevreden te zijn over het veiligheidsbeleid op hun school is een drietal thema's te zien die vaker genoemd worden: open cultuur binnen de school waarin men elkaar weet te vinden, duidelijkheid omtrent het beleid en de naleving daarvan. Voorbeeld die genoemd zijn in de toelichtingen zijn:

"We hebben de leidinggevendenden altijd als achterban wanneer we hulp nodig hebben wat betreft; tijdens voorvallen met ouders. Collega's houden een oogje in het zeil, indien de leerkracht aan geeft dit nodig te hebben. (tijdens oudergesprekken of iets dergelijks)"

"We hebben met elkaar goed gekeken hoe we de veiligheid voor het personeel konden waarborgen en wat daarvoor nodig was. Dit is vervolgens ingezet!"

"Wij proberen te communiceren in een sfeer van professionaliteit, waarin we uitspreken wanneer zaken niet lekker lopen. De deur van onze directrice staat altijd open."

"Personeel is getraind en geschoold in het voorkomen, hoe om te gaan met en in te grijpen bij ongewenst gedrag Er is een incidentregistratie. Er wordt nazorg geboden, na heftige incidenten kan men gebruik maken van vertrouwenspersoon binnen de school."

Onderwijspersoneel dat heeft aangegeven (zeer) ontevreden tot neutraal te staan voor wat betreft het geformuleerde veiligheidsbeleid geeft hierbij voornamelijk als toelichting van hun oordeel aan dat zij zich vergeten of niet gehoord voelen en dat naleving van beleid lastig is.

"Het is niet duidelijk waar personeel terecht kan wanneer zij een onveilig gevoel hebben."

"Wanneer leerlingen ontsporen en medewerkers op school door deze leerlingen bedreigd of intimiderend benaderd worden is er moeilijk beleid te maken om personeel te beschermen. Leerlingen kunnen niet van school verwijderd worden (zorgplicht)."

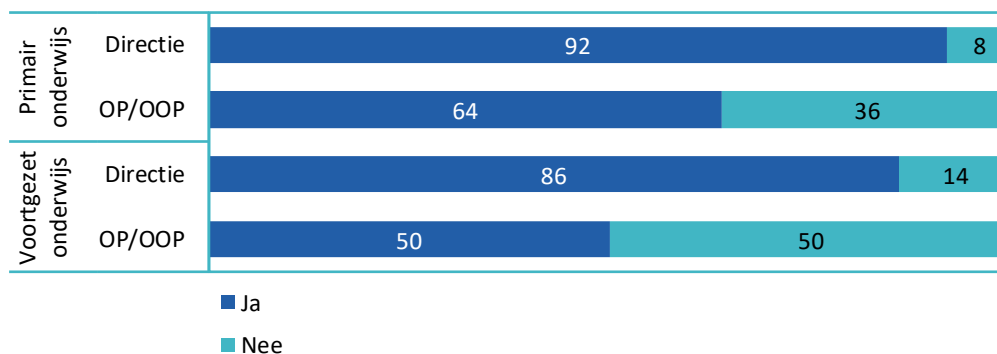
"De regels worden wel samen besproken en opgesteld, maar niet heel strak gehandhaafd. Hierdoor ontstaan in de praktijk toch ongewenste situaties of wrijving over naleving binnen het team onderling."

"Het veiligheidsbeleid wat van tevoren bedacht was, was prima, maar in de praktijk lijkt het niet te werken."

6.3 Monitoring veiligheid

In Figuur 6.6 is af te lezen dat zowel in het po als in het vo directieleden meer overtuigd zijn dat monitoring van de veiligheid van personeel plaatsvindt op hun school dan het onderwijspersoneel. In het vo geeft de helft van het onderwijspersoneel aan dat naar hun weten geen monitoring plaatsvindt, in het po is een op de drie personeelsleden niet bekend met een monitoring van hun veiligheid.

Figuur 6.5 Monitoring van de veiligheid van het personeel – naar sector en functie (%)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst directie en onderwijspersoneel, n(po directie)=820; n(po op/ooop)=407; n(vo directie)=101; n(vo op/ooop)=223.

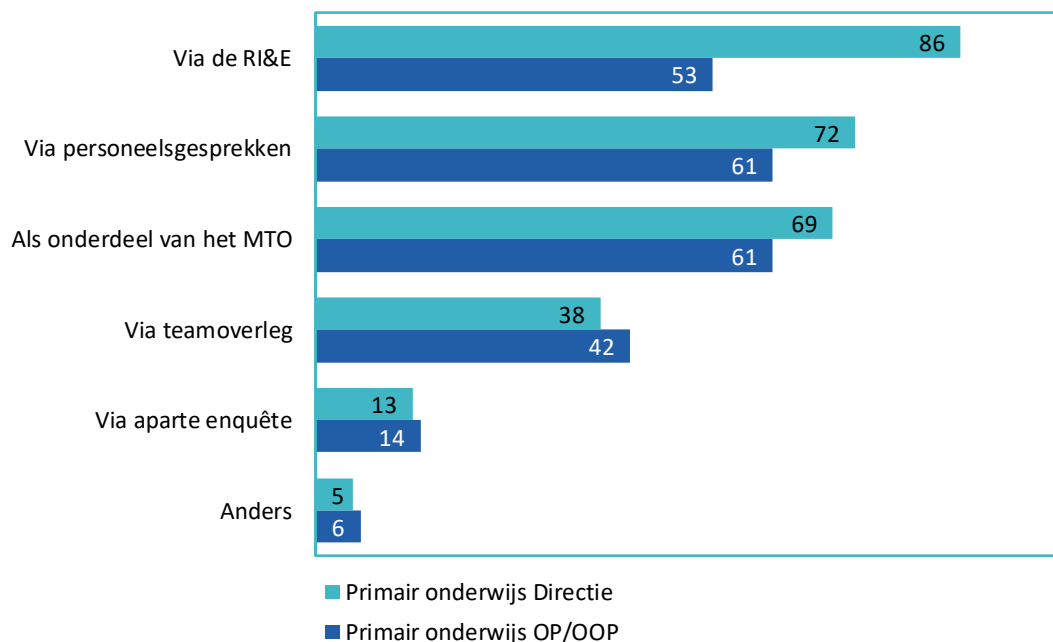
Indien aangegeven is dat monitoring van de veiligheid van personeel plaatsvindt, is gevraagd in welke vorm dit gebeurt. Figuur 6.6 geeft de verschillende vormen van monitoring voor het po weer, in Figuur 6.7 is ditzelfde te zien maar dan voor het vo.

Volgens directieleden in het po vindt monitoring het meest plaats door middel van een risico-inventarisatie en evaluatie (RI&E), gevolgd door het als onderwerp te behandelen in de personeelsgesprekken en als onderdeel van het medewerkerstevredenheidsonderzoek (mto). Onderwijspersoneel in po herkent de monitoring van veiligheid van personeel het vaakst als onderdeel van de personeelsgesprekken, gevolgd door het terugkomen ervan in het mto en als onderdeel van de RI&E. Zoals ook eerder opgemerkt is een RI&E minder diep gericht op de sociale veiligheid dan de meting van de veiligheidsbeleving van leerlingen. Ook wordt de RI&E minder frequent uitgevoerd dan de meting onder leerlingen.

In het vo is het monitoren van veiligheid van personeel volgens bijna alle directieleden een onderdeel van het mto. Drie kwart van de directieleden vo geeft aan dat het (ook) een onderdeel is van de RI&E en van de personeelsgesprekken. Ook het onderwijspersoneel komt tot deze top 3, zij het met minder overtuiging.

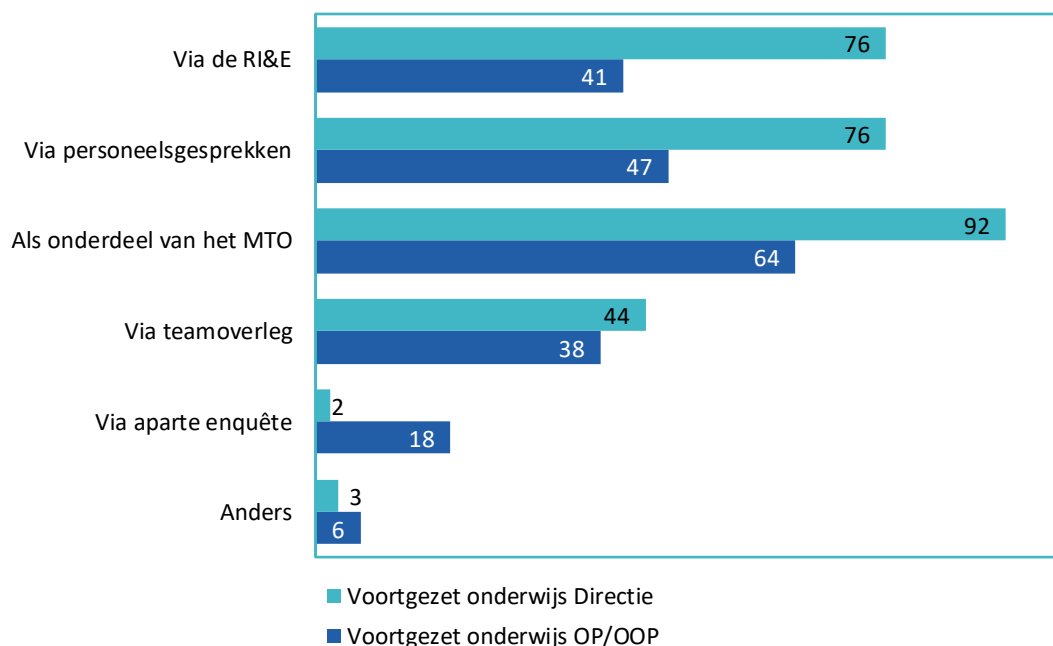
Het inzetten van de RI&E als monitorinstrument van personele veiligheid komt vaker voor in het (speciaal) basisonderwijs dan in het voortgezet (speciaal) onderwijs. In het speciaal onderwijs komt het monitoren van veiligheid vaker terug als onderdeel van het teamoverleg dan in het regulier onderwijs. Het monitoren van veiligheid via personele gesprekken komt het vaakst voor in het sboa en het minst vaak in het vso.

Figuur 6.6 Vorm van monitoring van de veiligheid van het personeel in po – naar functie (%)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst directie en onderwijspersoneel, n(po directie)=889; n(po op/oop)=437.

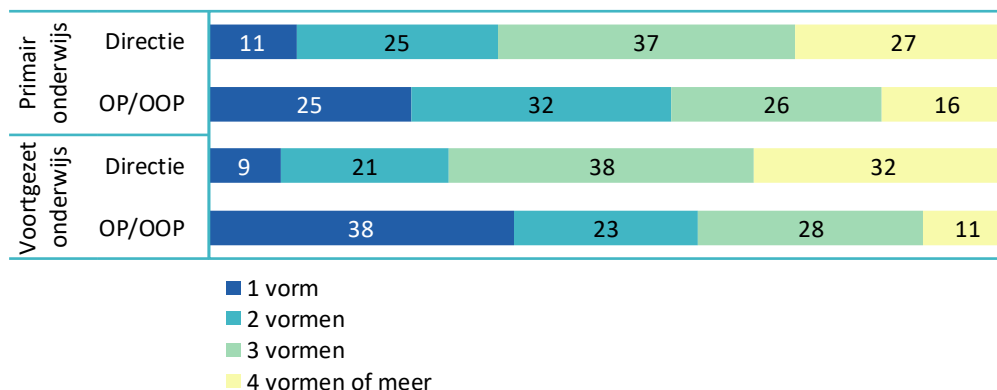
Figuur 6.7 Vorm van monitoring van de veiligheid van het personeel in vo – naar functie (%)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst directie en onderwijspersoneel, n(vo directie)=116; n(vo op/oop)=246.

Dat scholen vaak meer dan één instrument inzetten om de personele veiligheid te monitoren is te zien in Figuur 6.8. Over het aantal ingezette instrumenten verschillen directieleden in hun oordeel van die van het onderwijspersoneel. In het po worden gemiddeld meer instrumenten ingezet dan in het vo om de veiligheid van personeel te monitoren.

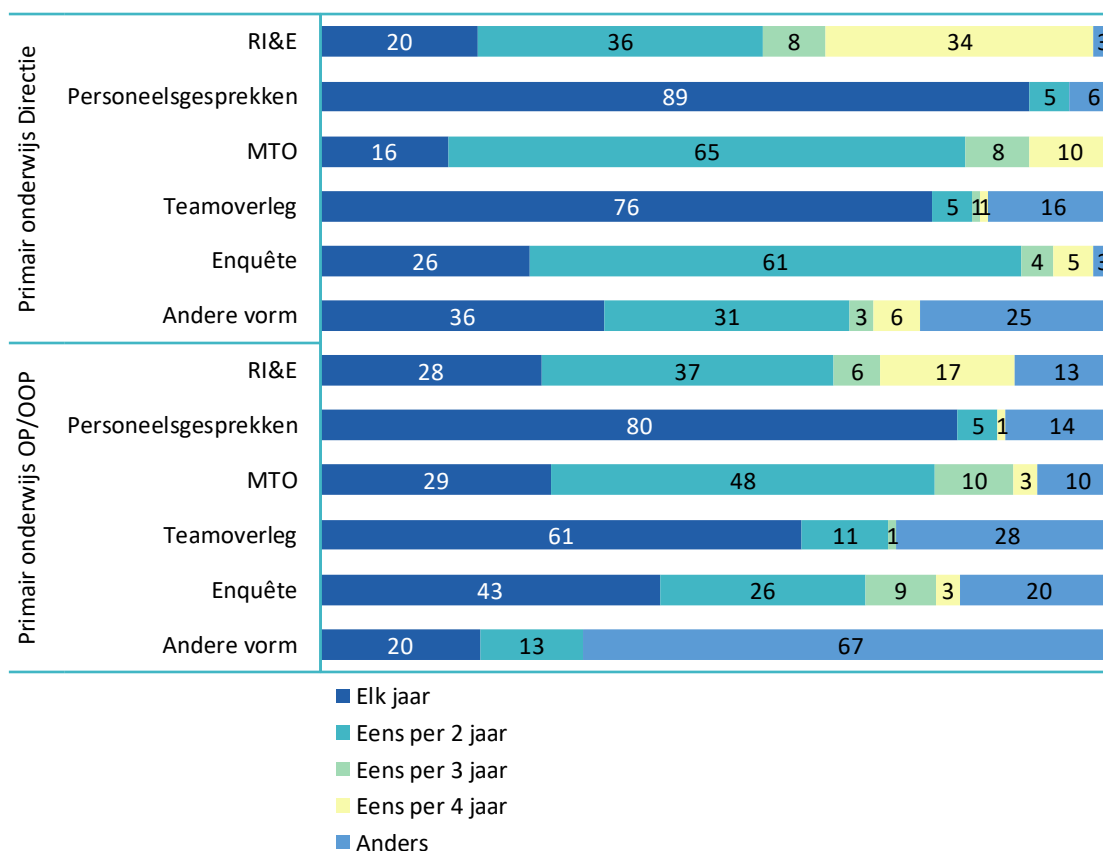
Figuur 6.8 Aantal vormen van monitoring van veiligheid van personeel – naar sector en functie (%)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst directie en onderwijspersoneel, n(vo directie)=116; n(vo op/ooop)=246.

Veiligheid van het personeel in po wordt volgens zowel directieleden als personeelsleden het meest frequent gemonitord (1x per jaar) door middel van personeelsgesprekken en via teamoverleg. Minder frequent, maar toch door ruim de helft van de directieleden en iets minder dan de helft van de personeelsleden aangegeven, is het monitoren van veiligheid van personeel door middel van het medewerkerstevredenheidsonderzoek (mto): zij geven aan dat zij een keer in de twee jaar dit instrument gebruiken voor de meting van veiligheid onder personeel.

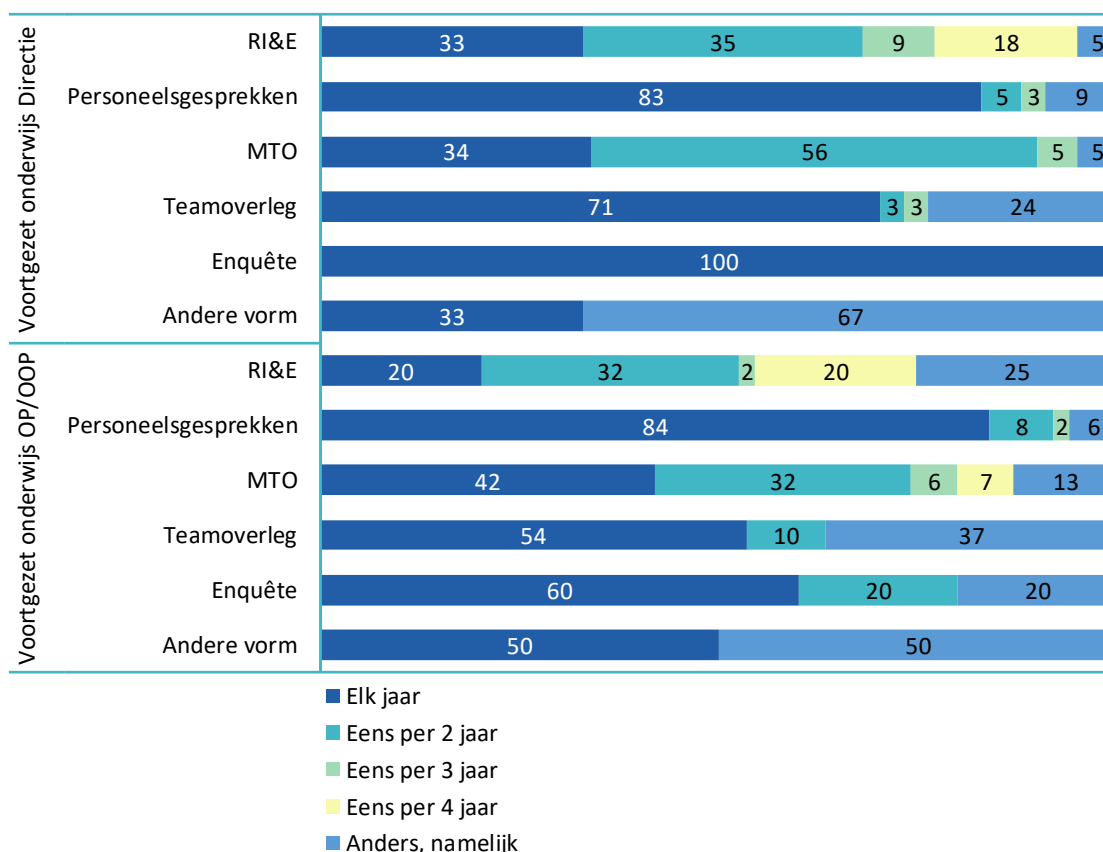
Figuur 6.9 Frequentie van monitoring van veiligheid van personeel in po – naar vorm en functie (%)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst directie en onderwijspersoneel, n(po directie)=varieert; n(po op/ooop)=varieert.

In het vo wordt de veiligheid van personeelsleden volgens directieleden het meest frequent gemonitord via een enquête (directie: 100% geeft aan dat dit jaarlijks gebeurt), via personeelsgesprekken (jaarlijks volgens 83%) en via teamoverleg (jaarlijks volgens 71%). Volgens personeelsleden wordt de veiligheid vooral jaarlijks gemonitord via personeelsgesprekken (83%) en in mindere mate via een enquête (60%), en teamoverleg (54%). In het vo geeft 65 procent van de directieleden aan dat de veiligheid via het mto eens per twee jaar wordt gemonitord. Het aandeel personeelsleden dat aangeeft dat de veiligheid tweejaarlijks met het mto wordt gemeten ligt lager (48%).

Figuur 6.10 Frequentie van monitoring van veiligheid van personeel in vo – naar vorm en functie (%)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst directie en onderwijspersoneel, n(vo directie)=varieert; n(vo op/oop)=varieert.

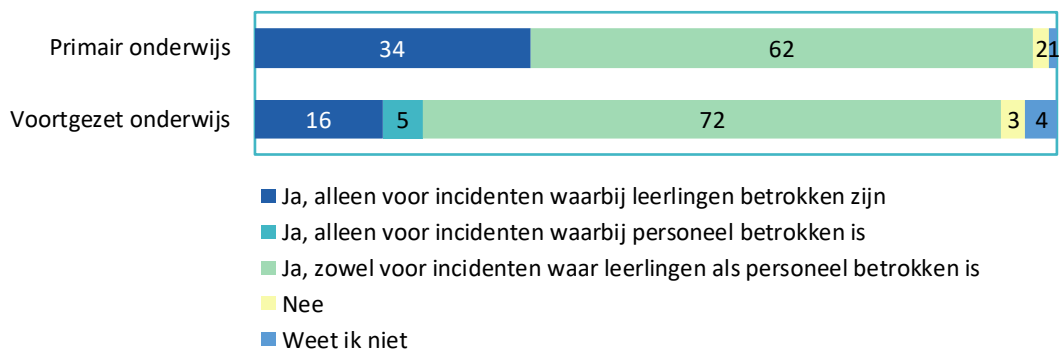
Op de vraag of de directie met de gehanteerde monitoring voldoende zicht heeft op de veiligheidsbeleving van het personeel, antwoordt 95 procent van de directie in po en 94 procent van de directie in vo instemmend (niet in figuur).

6.4 Incidentenregistratie en meldbereidheid

Het merendeel van de scholen geeft aan dat incidenten waar zowel leerlingen als personeelsleden bij betrokken zijn, ook worden geregistreerd (Figuur 6.14). In het vo gebeurt dit significant vaker dan in het po. In het po wordt significant vaker dan in het vo alleen incidenten waarbij alleen leerlingen betrokken zijn geregistreerd.

Slechts een klein deel van de respondenten geeft aan dat zij geen incidentenregistratie voeren. Gevraagd is naar de reden waarom dit niet gebeurt. Twee redenen worden meermaals genoemd. Men geeft aan dat dit nog opgepakt gaat worden (6x), anderen geven aan dat zij hier geen noodzaak toe zien vanwege de beperktheid van het aantal of grootte van de incidenten (5x).

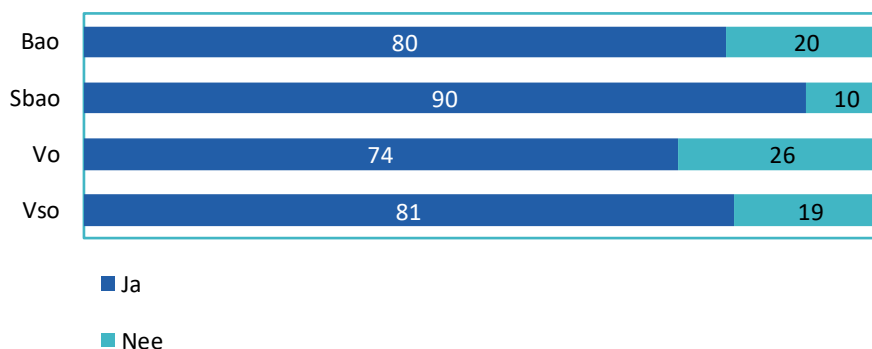
Figuur 6.11 Incidentenregistratie – naar sector (%)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst directie, n(po directie)=817; n(vo directie)=100.

Onder het merendeel van het onderwijspersoneel is bekend waar men zich kan melden als men zich niet sociaal veilig voelt (Figuur 6.12). In het sbao is dit het meest bekend, in het vo het minst. In het vo weet een kwart van het personeel niet waar ze zich kunnen melden wanneer ze zich sociaal onveilig voelen. In het bao en vso weet een op de vijf personeelsleden het meldpunt voor sociale onveiligheid niet te vinden. Hoewel zoals gezegd in het sboa dit meldpunt het meest bekend is, kent een op de tien personeelsleden het meldpunt niet.

Figuur 6.12 Weten waar te melden indien men zich niet sociaal veilig voelt op school – naar sector (%)

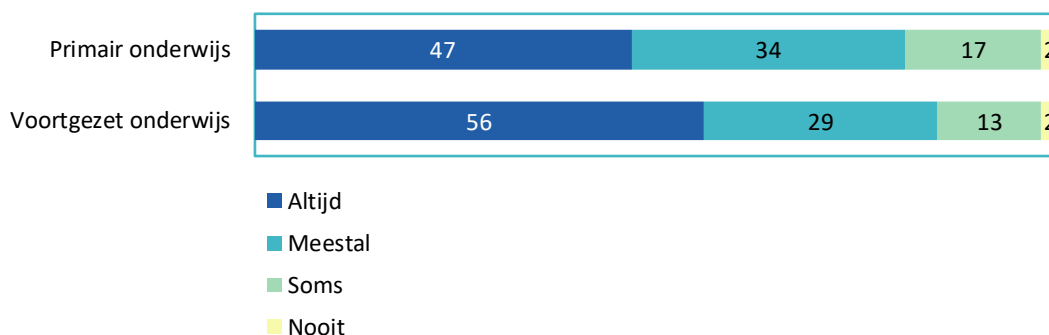

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst onderwijspersoneel, n(bao)=285; n(sbao)=62; n(vo)=236; n(vso)=74.

Ongeveer drie kwart van het onderwijspersoneel kan zich bij meerdere personen melden (po: 73%; vo: 79%, niet in figuur). Dit is niet significant verschillend naar onderwijssector of naar regulier/speciaal onderwijs.

Op de vraag of men het gevoel van onveiligheid naar aanleiding van een incident wil kunnen melden, geeft bijna de helft van het onderwijspersoneel in po en ruim de helft van het onderwijspersoneel in vo hier 'altijd' als antwoord op. In het po geeft 34 procent aan dit meestal te willen melden en in het vo wil 29 procent dit meestal melden. Negentien procent in het po en vijftien in het vo geeft aan dit soort meldingen soms of nooit te willen doen. Zij geven hiervoor als reden dat een melding niet altijd iets toevoegt, dat het ligt aan de intensiteit van een incident, dat de situatie van melden onveilig wordt ervaren of dat het niet goed is voor de verdere samenwerking. De (relatief kleine) groep die aangeeft dat zij nooit melding maken van een onveilig gevoel naar aanleiding van een incident noemt als reden hiervoor dat zij zich niet veilig voelen om dit te melden (4x) of dat er toch niets gedaan wordt met de melding (3x).

Figuur 6.13 Altijd melding van willen kunnen maken bij onveilig gevoel n.a.v. een incident – naar sector (%)

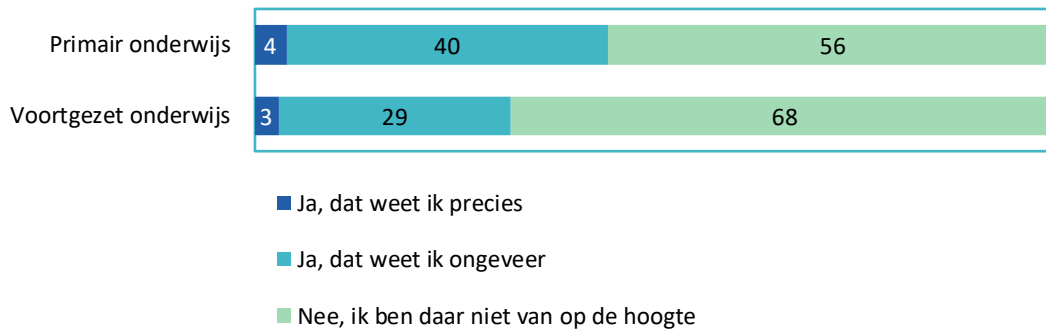
Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst onderwijspersoneel, n(po)=421; n(vo)=233.

6.5 Mogelijke uitbreiding wet

Bij het Algemeen Overleg over Veiligheid in het onderwijs (van 27 april 2019) kwam vanuit de Tweede Kamer de vraag of de wet Veiligheid op school zich naast de veiligheid van leerlingen ook op de veiligheid van het personeel zou moeten richten. Hoewel de sociale veiligheid van docenten wettelijk geborgd is in de Arbeidsomstandighedenwet en de arbocatalogi, rees de vraag of dit op dit moment voldoende is.

Van het feit dat de sociale veiligheid van personeel geborgd is in de Arbeidsomstandighedenwet en de arbocatalogus is het merendeel van het personeel niet op de hoogte (Figuur 6.14). In het po is vier procent precies op de hoogte van deze borging en 40 procent weet het ongeveer. Hiermee ligt dit aandeel hoger dan in het vo waar drie procent precies op de hoogte is van deze borging en 29 procent ongeveer weet hoe de veiligheid geborgd is in de wet en de catalogi.

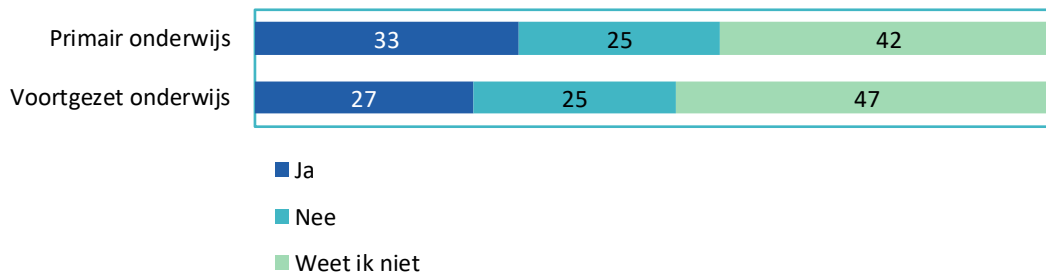
Figuur 6.14 Op de hoogte van vastlegging sociale veiligheid personeel in Arbeidsomstandighedenwet en arbocatalogi – naar sector (%)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst onderwijspersoneel, n(po)=412; n(vo)=230.

Na de uitleg dat in de Arbeidsomstandighedenwet en de arbocatalogi in grote lijnen is vastgelegd dat scholen moeten zorgen voor een veilige werkomgeving en beleid moeten hebben op voorkoming of in elk geval beperking van de psychosociale arbeidsbelasting, is gevraagd of hiermee de veiligheid van personeel voldoende gewaarborgd is. Een kwart van het personeel in po en in vo antwoordt hierop ontkennend. Ongeveer een op de drie geeft aan dat dit wel voldoende gewaarborgd is.

Figuur 6.15 Voldoende waarborging van sociale veiligheid personeel met vastlegging in Arbeidsomstandighedenwet en arbocatalogi – naar sector (%)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst onderwijspersoneel, n(po)=411; n(vo)=228.

Degenen die aangeven deze waarborging niet voldoende te vinden, vinden in meerderheid dat een wet alleen niet voldoende is. Men ziet of merkt niet dat er uitvoering en toetsing van de wet plaatsvindt. Zo geeft een personeelslid aan:

“Er zijn inmiddels heel veel protocollen en zaken die vastgelegd zijn omdat het nou eenmaal moet. Dit op de juiste wijze implementeren, borgen en nakomen is echter een ander verhaal.”

“Het staat op papier, maar dat betekent niet dat het ook uitgevoerd wordt.”

Daarnaast geeft onderwijspersoneel aan dat de cultuur op school een grote rol speelt in de veiligheidsbeleving en dat is niet met een wet vast te leggen. Voorbeelden van uitspraken die hierover zijn gemaakt door personeelsleden zijn als volgt:

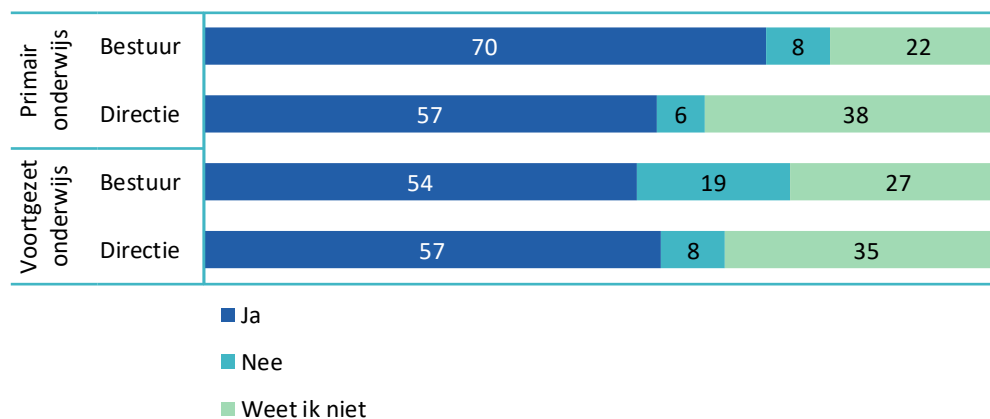
“Beleid waarborgt geen veiligheid. Een goede schoolcultuur waarin dingen besproken kunnen worden waarborgt dat soort zaken wel. Het lijkt me belangrijker dat een inspectie bij bezoeken de cultuur in de school op dit punt onderzoekt.”

“Papier is heel geduldig... onveiligheid houdt veelal verband met onderlinge verhouding met directie, zowel locatieleider als bovenschools gezag. Binnen onze stichting in ieder geval wel.”

“Veiligheid zit niet in een wet maar in het vertrouwen dat je in je collega’s hebt.”

Ook aan bestuurders en directieleden is gevraagd of met de vastlegging van de sociale veiligheid van het personeel in de Arbeidsomstandighedenwet en de arbocatalogi voldoende aandacht is voor deze veiligheid. Vooral bestuursleden in het po zijn het met 70 procent hiermee eens. Ruim de helft van de directieleden in po en een even groot aandeel bestuursleden en directieleden in het vo zijn dezelfde mening toebedeeld. Vooral bestuursleden in het vo (19%) zijn van mening dat dit niet voldoende is. Verschillen tussen regulier en speciaal onderwijs zijn niet significant.

Figuur 6.16 Voldoende aandacht voor sociale veiligheid personeel met vastlegging in Arbeidsomstandighedenwet en arbocatalogi – naar sector en functie (%)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst bestuurders en directie, n(po bestuurders)=101; n(po directie)=816; n(vo bestuurders)=37; n(vo directie)=100.

Bestuurders die aangeven dat er onvoldoende aandacht is voor de sociale veiligheid van personeel in de Arbeidsomstandighedenwet en de arbocatalogi zijn net als het onderwijspersoneel niet zo zeer ontevreden over die aandacht. Ze geven echter aan dat veiligheid daarmee niet geregeld is. Net als het onderwijspersoneel geven ze aan dat het veiligheidsbeleving vooral draait om de uitvoering op de werkvloer van de afspraken en de cultuur in de organisatie.

“Het is aan de school om handen en voeten te geven aan de CAO en wetgeving. Als er slechts wordt verwezen naar een document als veiligheid aan de orde is dan leeft veiligheid niet in de organisatie. Zorgen voor veiligheid is iets anders dan borgen van veiligheid.”

“Sfeer op school en het omgaan met elkaar bepaalt grotendeels de sociale veiligheid op school.”

“Ook hier draait het om de uitvoering op de werkvloer. De teamcultuur, schoolleiding en mate van aandacht/belang zijn bepalend. Niet de formulering van afspraken op papier.”

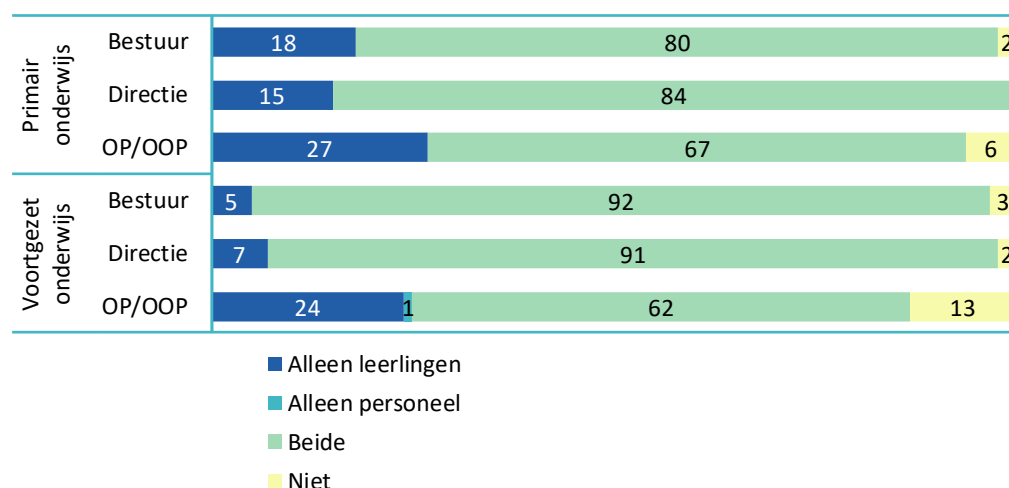
Ook geeft een groot deel van de directieleden aan dat ze eigenlijk niet op de hoogte zijn van wat er in de wetgeving staat over veiligheid van personeel en dat veiligheid een subjectief aspect is wat lastig te meten is.

“Ik zou niet weten of de afspraken in de cao voldoende aandacht voor de veiligheidsbeleving genereren.”

“Ik ken die afspraken niet, kost me teveel tijd. IK vind het zelf heel belangrijk dat alle medewerkers en leerlingen zich veilig voelen bij ons op school en handel vanuit die motivatie.”

Zowel in het po als in het vo is het onderwijspersoneel minder overtuigd dan de bestuurders en directieleden dat het beleid ten aanzien van sociale veiligheid zich zowel op personeel als op leerlingen richt. Ruim een kwart van het onderwijspersoneel in po geeft aan dat er alleen beleid is ten aanzien van leerlingen. Onder bestuurders en directieleden ligt dit aandeel met respectievelijk achttien en vijftien procent lager. In het vo is 24 procent van het onderwijspersoneel van mening dat het sociale veiligheidsbeleid op hun school alleen gericht is op leerlingen, onder bestuursleden en directieleden ligt dit aandeel op vijf procent en zeven procent. Een op de tien personeelsleden in het vo geeft daarnaast aan dat er geen beleid is gericht op de sociale veiligheid op hun school.

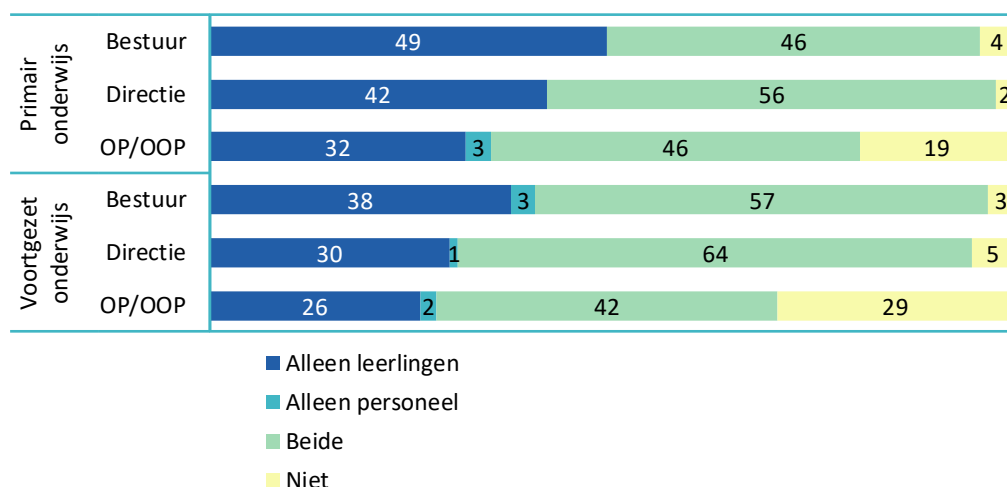
Figuur 6.17 Beleid ten aanzien van sociale veiligheid is geregeld op school – naar sector en functie (%)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst bestuurders, directie en onderwijspersoneel, n(po bestuur)=97; n(po directie)=802; n(po op/ooop)=382; n(vo bestuur)=37; n(vo directie)=96; n(vo op/ooop)=204.

Wat betreft de jaarlijkse monitoring van sociale veiligheidsbeleving zijn bestuurders en directieleden vaker van mening dat dit gebeurt dan onderwijspersoneel (Figuur 6.13). In het po geeft 19 procent aan dat deze monitoring er niet is, in vo is 29 procent van mening dat er überhaupt geen jaarlijkse monitoring op het gebied van sociale veiligheidsbeleving plaats vindt. Bestuurders en directieleden in zowel po als vo zijn daarnaast vaker dan het onderwijspersoneel van mening dat jaarlijkse monitoring van sociale veiligheid alleen onder leerlingen plaatsvindt.

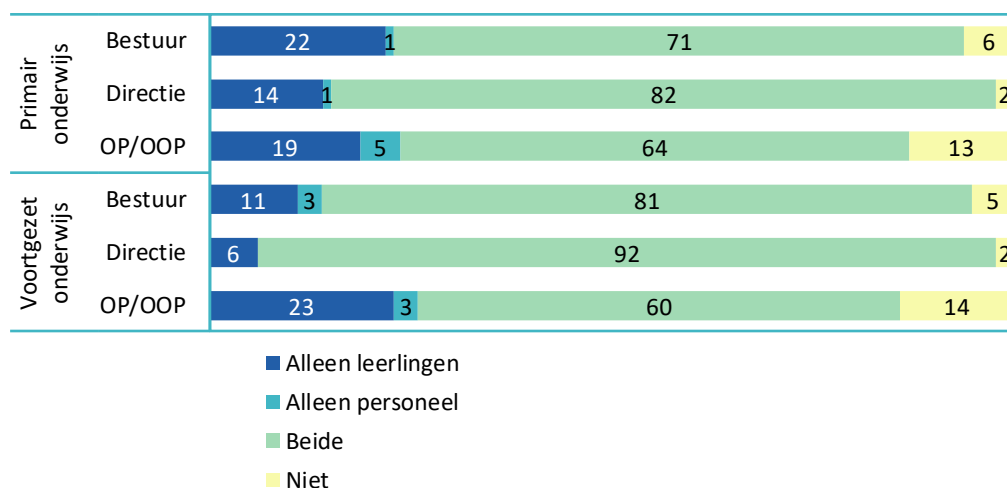
Figuur 6.18 *Beleid ten aanzien van jaarlijkse monitoring van sociale veiligheidsbeleving is geregeld op school – naar sector en functie (%)*

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst bestuurders, directie en onderwijspersoneel, n(po bestuur)=97; n(po directie)=802; n(po op/oop)=382; n(vo bestuur)=37; n(vo directie)=96; n(vo op/oop)=204.

Het merendeel van zowel bestuurders, directieleden als onderwijspersoneel is van mening dat er een aanspreekpunt voor sociale veiligheid geregeld is voor zowel personeel als leerlingen. De verschillen tussen de functies zijn niet significant.

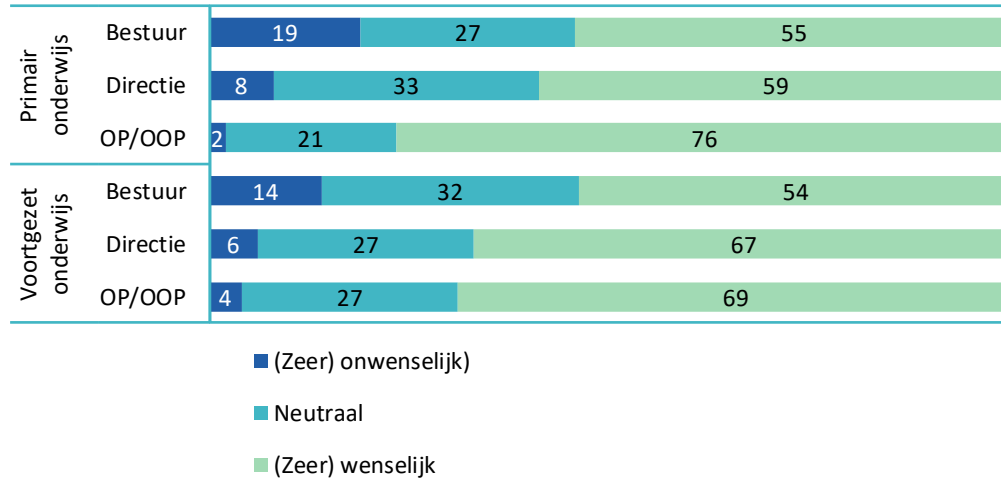
Figuur 6.19 *Aanspreekpunt (coördinator veiligheidsbeleid, pestcoördinator) is geregeld op school – naar sector en functie (%)*

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst bestuurders, directie en onderwijspersoneel, n(po bestuur)=97; n(po directie)=802; n(po op/oop)=382; n(vo bestuur)=37; n(vo directie)=96; n(vo op/oop)=204.

Op de vraag in hoeverre men het wenselijk vindt dat de wet Veiligheid op school uitbreidt naar beleid ten aanzien van de sociale veiligheid van onderwijspersoneel oordeelt ruim de helft van de ondervraagden instemmend. We zien dat vooral onderwijspersoneel in basisonderwijs en voortgezet onderwijs hier de wenselijkheid meer van inzien dan hun bestuurders en directieleden. In het vo en vso zijn hierin geen verschillen naar functie gevonden.

Figuur 6.20 Beleid ten aanzien van sociale veiligheid: wenselijkheid uitbreiding Wet – naar sector en functie (%)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst bestuurders, directie en onderwijspersoneel, n(po bestuur)=97; n(po directie)=788; n(po op/oop)=364; n(vo bestuur)=37; n(vo directie)=96; n(vo op/oop)=192.

Degenen die negatief staan tegenover de uitbreiding van de wet sociale veiligheid met ook de veiligheid van personeel geven aan dat er al genoeg is vastgelegd voor personeel, ze niet zitten te wachten op nog meer bureaucratie en dat veiligheid onder personeel van een andere orde is dan veiligheid onder leerlingen.

“Het beleid is voldoende geborgd via CAO en arbo. Opname in de wet Veiligheid op school zal waarschijnlijk vooral meer administratieve belasting met zich meebrengen. Alle signalen in onze school zijn al uitzonderlijk positief, dus dit zou niet bijdragen.”

“Een wet is voor ons niet nodig om veilig beleid te voeren. Nu doen we wat we doen omdat we dat zelf belangrijk en nodig vinden. Een wet wordt door veel leerkrachten als dwingend en daardoor demotiverend ervaren.”

“Laten we in vredesnaam niet alles bureaucratiseren. Ik vind dat er een verschil is tussen leerlingen en personeel, dat je bij de laatste groep er niet vanuit moet gaan dat ze onmondig zijn. Daar kweek je een verkeerde cultuur mee.”

De respondenten die hebben aangegeven dat ze de wet graag uitgebreid zien naar ook de veiligheid van personeel noemen dat veiligheid van leerlingen en personeel juist onlosmakelijk met elkaar is verbonden en dat voor iedereen het veiligheidsbeleid moet gelden. Bovenal geeft men aan dat er duidelijkheid moet komen en dat zou kunnen door uitbreiding van de wet:

“Duidelijkheid is noodzakelijk in situaties die uit de hand lopen, meestal komt beleid na overschrijding van de grenzen van veiligheid & beleving wenselijke situatie.”

“Het is fijn dat je als werknemer beleid kan lezen en daarop terug kan komen. Wanneer je weet wat het beleid is, durf je ook eerder stappen te ondernemen wanneer dat nodig is.”

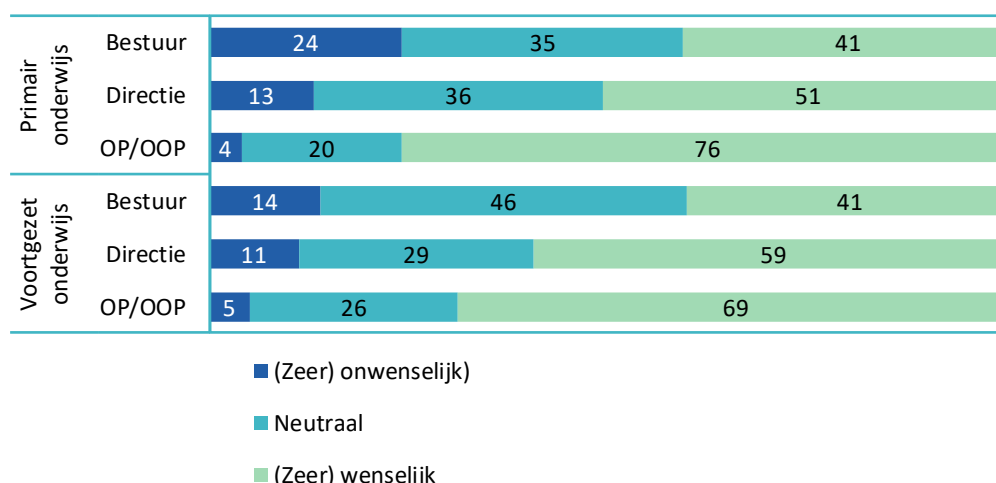
“Voor de leerlingen is het goed vast gelegd. Voor het personeel liggen er ook wel afspraken, maar niet zo duidelijk vast gelegd waardoor er nu door veel wisselingen en interim directeur geen aandacht voor is.”

Maar ook hier geldt dat vastlegging van beleid niet alleen bijdraagt bij de beleving van veiligheid maar de uitvoering ervan wél:

“Integraal beleid maakt dat bespreking, besluitvorming en monitoring meer in samenhang gebeurt.”
“Ik vind het wenselijk maar de vraag blijft of het bij WET regelen, leidt tot een uitvoering in de scholen waarbij die beleving van veiligheid gemeten kan worden.”

Wat betreft de wenselijkheid van de uitbreiding van de wet naar de jaarlijkse monitoring van zowel leerlingen als onderwijspersoneel (Figuur 6.18), is het vooral het onderwijspersoneel die dit (zeer) wenselijk vindt. In het po is 76 procent van het onderwijspersoneel van mening dat deze uitbreiding wenselijk is, significant meer dan directieleden (51%). Bestuursleden in po staan hier significant minder open voor dan directieleden en onderwijspersoneel. In het vo is het vooral het onderwijspersoneel dat het wenselijk vindt dat de wet wordt uitgebreid naar jaarlijkse monitoring van de veiligheidsbeleving van het personeel; bestuursleden en directieleden vinden in mindere mate dat dit (zeer) wenselijk is.

Figuur 6.21 Beleid ten aanzien van jaarlijkse monitoring van sociale veiligheidsbeleving: wenselijkheid uitbreiding Wet – naar sector en functie (%)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst bestuurders, directie en onderwijspersoneel, n(po bestuur)=97; n(po directie)=788; n(po op/oop)=364; n(vo bestuur)=37; n(vo directie)=96; n(vo op/oop)=192.

Tegenstanders van uitbreiding van de wet sociale veiligheid met de jaarlijkse monitoring vinden voornamelijk de jaarlijkse frequentie te vaak en zitten niet te wachten op van boven opgelegde regels voor iets wat al op een andere manier geregeld is.

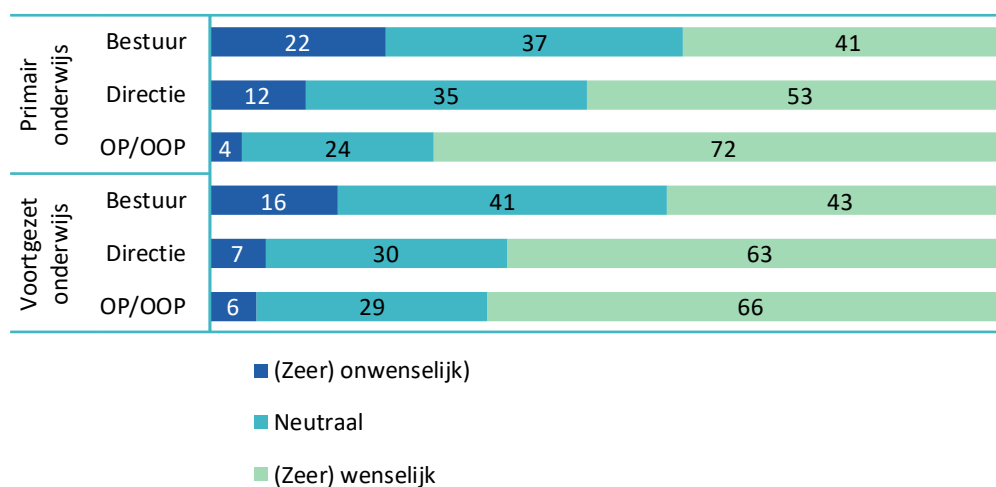
“Jaarlijkse monitoring is teveel van het goede. 1 keer per 3 of 4 jaar is voldoende. Goede toegang tot vertrouwenspersonen helpt überhaupt meer dan monitoring.”

“Ik vind jaarlijks meten iets teveel van het goede. Als je een goede cultuur weet te creëren komen dit soort zaken al eerder aan de orde dan bij een jaarlijkse meting.”

“Ik weet niet of een monitoring bijdraagt aan de veiligheid van personeel. Wij meten eens per twee jaar en dat vind ik uitstekend. Veiligheidsbeleving is ook iets van de medewerker zelf met hierin ook eigen verantwoordelijkheden. Ik geloof niet dat een monitoring hierbij direct helpend is. Op dit moment zijn er via zowel interne- als externe vertrouwenspersonen reeds meerdere mogelijkheden.”

In het po vindt driekwart van het onderwijspersoneel het (zeer) wenselijk dat de wet wordt uitgebreid met een apart aanspreekpunt voor leerlingen en voor personeel. In het bao wijkt dit significant af van de mening van zowel bestuursleden als directieleden. Bestuursleden in deze sector vinden de uitbreiding van de wet op dit vlak het minst wenselijk, gevolgd door directieleden. In het sbao zijn het ook de personeelsleden die graag een uitbreiding van de wet op dit gebied wensen, bestuursleden wensen deze uitbreiding het minst. Ditzelfde zien we in het vo: uitbreiding van de wet met apart aanspreekpunt voor leerlingen en personeel wordt door personeelsleden het meest wenselijk geacht; bestuursleden staan het minst positief tegenover deze uitbreiding.

Figuur 6.22 Aparte aanspreekpunten (coördinator veiligheidsbeleid, pestcoördinator) voor leerlingen en onderwijspersoneel – naar sector en functie (%)

Bron: Evaluatie Wet veiligheid. Vragenlijst bestuurders, directie en onderwijspersoneel, n(po bestuur)=97; n(po directie)=788; n(po op/oop)=364; n(vo bestuur)=37; n(vo directie)=96; n(vo op/oop)=192.

Respondenten die het (zeer) onwenselijk vinden dat de wet sociale veiligheid uitgebreid wordt met ook een apart aanspreekpunt voor personeel geven in meerderheid aan dat er al voldoende geregeld is op dit vlak en ook hier zit men niet te wachten op van boven opgelegde verplichtingen:

“Aanspreekpunten zijn er voor beiden. Overbodig om dit in de wet op te nemen.”

“Als we dat zelf intern niet meer voor elkaar krijgen op de wijze zoals we het nu hebben ingericht, dan is er flink wat aan de hand en moeten er hele andere maatregelen worden genomen.”

“Een aanspreekpunt voor personeel is al geborgd d.m.v. externe vertrouwenspersoon, klachtenregeling/klokkenluidersregeling etc.”

Hoewel uit de antwoorden lijkt alsof een grote groep de wet zou willen uitbreiden met ook een apart aanspreekpunt voor personeel, blijkt uit de toelichting bij deze vraag een meer genuanceerd beeld. Hier spreekt men niet zo zeer de wens uit voor opname van een apart aanspreekpunt voor veiligheid van het personeel, maar meer de wens tot het überhaupt hebben van een apart aanspreekpunt voor het personeel.

“Een onafhankelijk persoon is voor zowel leerlingen als onderwijspersoneel van belang. Deze persoon kan de dialoog bevorderen of organiseren.”

“Het zou heel sterk zijn als er een apart aanspreekpunt voor onderwijspersoneel zou zijn.”

“Leerlingen (en ouders) hebben een aanspreekpunt. Een aanspreekpunt voor personeel is geregeld door het bestuur.”

“Soms kan de veiligheidsbeleving van een kind te maken hebben met een personeelslid en vice versa. Dan moet niet dezelfde persoon verantwoordelijk zijn voor zowel leerling als personeelslid qua sociale veiligheid.”

De overige groep respondenten die aangeeft dat het (zeer) wenselijk is om de wet uit te breiden op dit punt geeft voornamelijk aan dat op hun school al een apart aanspreekpunt voor leerlingen en docenten aanwezig is.

6.6 Samenvatting

De sociale veiligheid onder onderwijspersoneel stond in dit zesde hoofdstuk centraal. We zagen dat de meerderheid van de scholen een beleid voert op sociale veiligheid van zowel leerlingen als personeel en ook afspraken maakt over deze sociale veiligheid. De betrokkenheid van het onderwijspersoneel bij dit beleid is voornamelijk beperkt; in het sbao is men het meest hierbij betrokken en in het vo het minst. In zowel het po als het vo is het onderwijspersoneel het minst tevreden over het op hen gerichte veiligheidsbeleid. Directieleden en bestuurders zijn relatief het meest tevreden over het veiligheidsbeleid gericht op personeel.

Ook wat betreft de monitoring van de veiligheid verschillen directieleden in hun oordeel van dat van het onderwijspersoneel: directieleden zijn meer overtuigd dat deze monitoring plaatsvindt dan het onderwijspersoneel. Dit geldt voor zowel po als vo. Mogelijk heeft dit te maken met de vorm waarin de monitoring plaatsvindt. Directieleden geven vooral aan dat dit een onderdeel is van de risico-inventarisatie en evaluatie (RIE&E) en onderwerp is van de personeelsgesprekken. Het onderwijspersoneel geeft ook aan dat veiligheid hierin terugkomt maar zijn hier in mindere mate van overtuigd. Het meest gebruikelijke moment om de veiligheid van personeel aan te kaarten zijn de personeelsgesprekken. Directieleden vo verschillen hierin van mening van het personeel: alle directieleden die de enquête hebben ingevuld geven aan dat de sociale veiligheid in ieder geval gemonitord wordt via een enquête terwijl onder personeelsleden hier 60 procent van overtuigd is. Mogelijk heeft dit te maken met dat niet iedereen wordt uitgenodigd om een enquête in te vullen.

Wat betreft de registratie van incidenten geeft het merendeel van de scholen aan dat de incidenten waarbij leerlingen en personeel betrokken zijn geregistreerd worden. In het vo vaker dan in het po. In het po worden incidenten waarbij alleen leerlingen betrokken zijn vaker geregistreerd dan in het vo. Als personeel zich niet veilig voelt, weet de meerderheid waar hij of zij dit gevoel van onveiligheid kan melden. De meerderheid geeft aan dat dit bij verschillende personen kan. Niet al het onderwijspersoneel dat zich onveilig voelt, geeft aan dat zij dit ook melden. Twee procent meldt dit nooit en gemiddeld vijftien procent meldt dit soms wel en soms niet.

Uit de resultaten blijkt dat wijziging van wetten niet zo zeer wenselijk is maar dat het meer moet gaan over voorlichting, opleiding en cultuur. Ruim de helft van het personeel is niet op de hoogte van wat voor hen in de arbeidsomstandighedenwet en de arbocatalogi is vastgelegd. Na uitleg wat hierin is opgenomen geeft ongeveer dertig procent aan dat dit wel voldoende is. Een kwart van het onderwijspersoneel is van mening dat dit onvoldoende waarborging biedt. Bij nadere uitvraag blijkt dat het niet zo zeer een beperking van opname in de Arbeidsomstandighedenwet of arbocatalogi is alswel een gebrek aan implementatie van de maatregelen uit de arbocatalogi. Men geeft daarnaast ook aan dat de heersende cultuur op de school medebepalend is voor het gevoel van veiligheid en dat aanpassing van de wet daar maar in beperkte mate wat aan kan doen. Ook wat betreft de uitbreiding van de wet Sociale Veiligheid naar veiligheidsbeleid onder personeel, jaarlijkse monitoring van personeel en het toevoegen van een apart aanspreekpunt voor personeel in de wet lijken de meningen verdeeld. Veelal zijn deze zaken al door de school geregeld en is men van mening dat uitbreiding van de wet meer bureaucratie tot gevolg heeft. Men geeft aan dat een wet veranderen niet nodig is om veilig beleid te voeren maar dat dit vooral te maken heeft met de heersende cultuur op school. Wel vindt men dat er meer duidelijkheid moet komen dat het veiligheidsbeleid voor iedereen moet gelden. Men stuurt voornamelijk op verbetering van de uitvoering van het beleid en minder in het op papier vastleggen van beleid als voorwaarde voor een verbeterde sociale veiligheid onder personeel.

7 CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

In dit laatste hoofdstuk maken we de balans op. Met de evaluatie is antwoord gegeven op drie hoofdvragen. In het eerste deel van dit hoofdstuk lopen we die systematisch na. In het tweede deel formuleren we een aantal aanbevelingen.

7.1 Conclusie

Zorgt de wet voor een schoolklimaat/omgeving waarin leerlingen in het po en vo zich sociaal veilig voelen of zijn?

Met de invoering van de wet is veiligheid op school op het netvlies komen te staan, voor zover het dat al niet stond. Bestuurders en schoolleiders geven aan tevreden te zijn met het beleid dat er is, voor onderwijspersoneel geldt dat in iets mindere mate, maar ook in deze groep overheerst tevredenheid. Verbetering is wel mogelijk: het beleid moet soms meer van het papier af en meer in de school gaan leven, minder aandacht voor protocollen en meer aandacht voor het grotere geheel en samenhang: waarom doe je wat je doet, wat wil je met elkaar bereiken?

Het percentage leerlingen dat zich (zeer) veilig voelt op school was ook voor de invoering van de wet al relatief hoog en blijft nagenoeg stabiel in de jaren na de invoering. In het voortgezet onderwijs doet zich wel een sterke daling voor in het aantal leerlingen dat gepest wordt. Desgevraagd ziet men de wet niet als verantwoordelijk voor een veiliger schoolklimaat, wel helpt het om het onderwerp op scholen waar dit niet vanzelfsprekend het geval is, op de agenda te krijgen.

Wordt de wet door po- en vo-scholen geïmplementeerd en op welke wijze gebeurt dit?

Deze vraag kent meerdere aspecten.

Veiligheidsbeleid | De meerderheid van de scholen had ook voordat de wet van kracht werd al beleid geformuleerd ten aanzien van veiligheid. Met de invoering van de wet is dat percentage verder gestegen naar nagenoeg alle scholen. Het veiligheidsplan is bij de meerderheid van de scholen tot stand gekomen na gesprekken met een aantal betrokken partijen. In het primair onderwijs is het plan relatief vaak door het schoolbestuur opgesteld. Het voorbeeldplan van Stichting School & Veiligheid is in het voortgezet onderwijs vaker gebruikt dan in het primair onderwijs (po: 26%; vo: 45%).

Communicatie | Communiceren over het veiligheidsbeleid gebeurt op tweederde van de po-scholen (en de helft van die in het vo) met een verwijzing naar het veiligheidsplan in de schoolgids. Op ongeveer de helft van de vo-scholen wordt naar eigen zeggen het veiligheidsplan (ook) op de website genoemd, al is dat in de webinventarisatie maar ten dele terug te zien: op ruim tweederde van de websites van de vo-scholen (en 43% van die in het po) werd het veiligheidsbeleid niet gevonden. Het veiligheidsbeleid wordt op meer dan de helft van de scholen besproken in de MR/OR.

Inhoud, pestprotocol en gedragsregels | In het veiligheidsbeleid is doorgaans in elk geval opgenomen wie intern vertrouwenspersoon is en (een verwijzing naar) een pestprotocol en het meten van de sociale veiligheid. In het vo worden bovendien op de meeste scholen ook de gedragsregels vermeld. Volgens de enquête beschikt de overgrote meerderheid van scholen over een pestprotocol (po: 90%, vo: 92%). Dit is echter niet altijd op de websites van scholen te vinden: in het primair onderwijs vonden we het protocol bij 74 procent van de scholen en in het vo bij 83 procent. Gedragsregels voor leerlingen maken op de meeste scholen deel uit van het veiligheidsbeleid, gedragsregels voor personeel op ongeveer ruim twee derde van de scholen. Op de meeste scholen wordt het beleid intern in gezamenlijkheid opgesteld, waarbij ten minste management, vaak MR en leraren betrokken zijn. Op maar weinig scholen worden leerlingen (al dan niet via de leerlingenraad) betrokken bij het opstellen van veiligheidsbeleid. De vraag is of dit niet breder moet worden ingestoken en ook de ‘gewone’ leerling en de ‘gewone’ docent deelgenoot moet worden van dit beleid.

Samenwerking met externe partijen | Op ongeveer 20 procent van de scholen in het voortgezet onderwijs en een kleine tien procent in het primair onderwijs worden ook externe partijen bij het veiligheidsplan betrokken. Op de websites van scholen wordt in het voortgezet onderwijs vaker melding gemaakt van samenwerking met externe partijen (zoals politie, gemeenten, bureau jeugdzorg) dan in het primair onderwijs.

Evaluatie | Op de meeste scholen wordt het veiligheidsbeleid minimaal eens per drie jaar geëvalueerd en waar nodig bijgesteld. Rond één op de tien scholen geeft aan het beleid tot dusver nog niet geëvalueerd te hebben.

Vindbaarheid voor ouders en leerlingen | In de webinventarisatie is gekeken of de informatie voor ouders makkelijk op de websites van scholen te vinden is. Het veiligheidsbeleid is niet altijd (makkelijk) vindbaar op de websites. Dat wil uiteraard niet zeggen dat het er niet is. De gegevens van de coördinator veiligheidsbeleid en/of het aanspreekpunt voor pesten is op 70 procent van de vo-websites en 57 procent van de po-websites gevonden. De vraag is of dit met de huidige digitalisering en het gemak waarin men zich tegenwoordig online wil informeren voldoende is. Vrijwel altijd is de klachtenregeling vindbaar op de website. In de gesprekken met leerlingen blijkt dat zij ook zonder een formeel vindbare contactpersoon vaak hun weg wel weten te vinden: voor hen is de directe juf, meester of mentor het eerste aanspreekpunt als ze met iets zitten.

Jaarlijks monitoren veiligheidsbeleving | In het regulier basisonderwijs en het speciaal basisonderwijs slaagt 95 procent van de scholen erin de leerlingen minstens één keer per jaar te bevragen op hun ervaren veiligheid. In het regulier en speciaal voortgezet onderwijs geldt dat voor zo’n driekwart van de scholen. Als reden om de veiligheid van leerlingen helemaal nog niet te monitoren (3% van de vo-scholen) wordt meestal genoemd dat er nog geen geschikt instrument is gevonden. Meest gebruikt instrument in het primair onderwijs is Zien!, gevolgd door WMKPO, KanVAS en SCOL. VenstersPO wordt door ongeveer één op tien po-scholen gebruikt. In het voortgezet onderwijs zijn de vragenlijsten van Kwaliteitscholen, VensterVO en de enquête van ProZo! het meest gebruikt. Overigens blijken de instrumenten in de ervaring van de schooldirecteuren niet altijd geschikt om bij alle leerlingen goed in beeld te brengen hoe zij hun veiligheid ervaren “als je de woordenschat niet hebt, dan is het lastig om dingen onder woorden te brengen”. Dat geldt voor zowel een deel van de leerlingen in het speciaal onderwijs, maar ook voor leerlingen in bijvoorbeeld schakelklassen die nog maar kort in Nederland zijn.

Jaarlijks rapporteren aan de inspectie | Een toenemend aantal scholen levert monitorgegevens aan de inspectie aan: aan het eind van schooljaar 2018-2019 gold dat voor 80 procent van de scholen in het primair onderwijs en 84 procent van die in het voortgezet onderwijs. Naarmate de wet langer van kracht is, controleert de Onderwijsinspectie strenger en neemt het percentage scholen dat de monitorgegevens aanlevert elk jaar verder toe. Vanwege de COVID19-maatregelen op de scholen kwam de verplichte monitoring voor 2019/2020 echter te vervallen en leverden iets meer dan een kwart van de vo-scholen en de helft van de po-scholen gegevens aan de inspectie aan. De inspectie merkt op dat de bruikbaarheid van de gegevens verschilt. Sommige instrumenten zijn zo globaal dat er te weinig handvatten zijn voor verbetering. Ook kan er bij scholen een vertekening ontstaan doordat ervoor gekozen wordt een deel van de leerlingen in het onderzoek te betrekken in plaats van de leerlingpopulatie integraal te bevragen.

Handhaving door de inspectie | Een kleine 15 procent van de besturen en iets meer dan vijf procent van de schooldirecteuren in zowel het primair als het voortgezet onderwijs geeft aan wel eens door te inspectie te zijn aangesproken over het veiligheidsbeleid, veelal vanwege incidenten of het niet (op tijd) aanleveren van de gegevens. Dat niet aanleveren wil niet altijd zeggen dat er geen monitor is afgenomen: soms moet er bij de aanbieder van de monitor nog een vinkje voor doorlevering aan de inspectie worden gezet.

Genereren de gemaakte afspraken in cao en arbowetgeving voldoende aandacht voor de veiligheidsbeleving van personeel?

Ook de beantwoording van deze vraag kent verschillende aspecten.

Wet- en regelgeving ten aanzien van veiligheid onderwijspersoneel | In principe is het meeste dat voor leerlingen is geregeld in de wet Veiligheid op school voor onderwijspersoneel vastgelegd in de Arbeidsomstandighedenwet (en bijbehorende arbocatalogi) en de cao's in po en vo. Het enige dat daarin ontbreekt is de verplichting jaarlijks de veiligheidsbeleving bij het personeel te meten. Wel dient het beleid volgens de arbowet 'regelmatig getoetst te worden'. Ook wordt in de vragenlijst duidelijk dat onderwijspersoneel zelf slecht zicht heeft op wat er rondom hun veiligheid is vastgelegd: rond tweederde van de personeelsleden is er niet van op de hoogte.

Huidige veiligheid van onderwijspersoneel | Kijken we naar de ervaren veiligheid van onderwijspersoneel binnen de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden dan valt op dat de verschillen met andere bedrijfstakken doorgaans niet groot zijn. Een uitzondering is het lichamelijke geweld en pesten door 'klanten': hiermee hebben personeelsleden in het onderwijs vaker te maken dan de meeste andere bedrijfstakken (met uitzondering van de zorg die op deze punten nog slechter scoort).

Integraal beleid in de praktijk | Op vrijwel alle scholen is het veiligheidsbeleid gericht op de sociale veiligheid van zowel leerlingen als personeel. Ook de meerderheid van de personeelsleden zelf geeft aan dat de afspraken die ten aanzien van sociale veiligheid worden gemaakt zowel leerlingen als personeel betreffen. Hoewel men aangeeft dat voor beide groepen beleid wordt gemaakt, hebben wij geen duidelijke aanwijzingen gevonden dat dit ook integraal gebeurt door het vaak ontbreken van openbaar in te zien personeelsbeleid ten aanzien van sociale veiligheid.

Monitoring veiligheid onderwijspersoneel | Bestuurders en schooldirecteuren geven in overgrote meerderheid aan dat ze de veiligheid van onderwijspersoneel monitoren. Personeel zelf herkent dat aanzienlijk minder. Dat verschil is mogelijk te verklaren vanuit de vorm waarin de monitoring plaats vindt: in de meeste gevallen gebeurt dat met behulp van een RI&E en komt het tijdens personeelsgesprekken en het teamoverleg aan bod. Op een aanzienlijk deel van de scholen komt het bovendien aan de orde in het medewerkerstevredenheidsonderzoek. De meeste van deze monitoringsvormen worden minder dan eens per jaar ingezet op de scholen. Op de vraag of de directie met de gehanteerde monitoring voldoende zicht heeft op de veiligheidsbeleving van het personeel, antwoordt 95 procent van de directie in po en 94 procent van de directie in vo instemmend. Opmerkelijk in dit onderzoek is overigens wel dat personeelsleden niet altijd weten bij wie ze terecht kunnen als ze zich niet veilig voelen. Ook geeft de helft aan niet altijd melding te willen maken als zich een incident voordoet. Als redenen daarvoor geven de personeelsleden dat ze het weinig vinden toevoegen of dat het afhangt van de intensiteit en de situatie van het incident. Een relatief kleine groep geeft aan per definitie geen melding te doen, omdat ze zich of niet veilig voelen of omdat ze het idee hebben dat er toch niets met de melding gedaan wordt.

Wenselijkheid uitbreiding wet | Ruim de helft van de personeelsleden vindt het wenselijk om de wet Veiligheid op school uit te breiden naar onderwijspersoneel. Als reden daarvoor wordt gegeven dat het niet los van elkaar te zien is. Als tegengeluid van de tegenstanders is dat er angst is voor meer bureaucratie en alles feitelijk al in andere wetten is vastgelegd. Het verplicht jaarlijks monitoren van de veiligheid van onderwijspersoneel wordt door zo'n driekwart van de personeelsleden als (zeer) wenselijk benoemt. Tegenstanders vinden jaarlijks echter te veel van het goede. Ook noemen anderen dat je niet op een monitor moet wachten om een gevoel van onveiligheid aan de kaak te stellen. Het grootste gemis in de huidige wetgeving gericht op de veiligheid van onderwijspersoneel is duidelijkheid en bekendheid over wat er precies geregeld is. De wet Veiligheid op school heeft ervoor gezorgd dat het veiligheidsbeleid ten aanzien van leerlingen op het netvlies is gekomen, ook op scholen waar daar nog geen aandacht voor was. De roep om diezelfde aandacht te creëren voor onderwijspersoneel is in de ogen van veel respondenten volstrekt logisch: immers de twee zijn onlosmakelijk verbonden: voelt één van beide groepen zich op school niet veilig, dan is er op de hele school geen sprake van een veilige cultuur. In het reflectiepanel ontstond voorzichtig de conclusie dat er meer dan aan een wetwijziging behoefte is aan betere voorlichting over wat er geregeld is en in alle communicatie en trainingen daaromheen de onlosmakelijkheid te benadrukken en ook het onderwijspersoneel meer nadrukkelijk te benoemen. Mocht er toch besloten worden de wet aan te passen en daarmee het toezicht te verleggen van de Inspectie SZW (als handhaver van de arbowetgeving) naar de onderwijsinspectie (als handhaver van de wet Veiligheid op school), dan vraagt dat vooral een investering in capaciteit (qua bemensing en kennis).

7.2 Aanbevelingen

Vanuit de bevindingen in deze evaluatie en in het bijzonder tijdens de reflectiepanels hebben we de volgende aanbevelingen geformuleerd ten aanzien van het veiligheidsbeleid op scholen.

- De vindbaarheid van informatie voor zowel leerlingen, ouders als personeelsleden die niet actief betrokken zijn bij het veiligheidsbeleid kan beter. Als het al op de website staat, is het niet altijd eenvoudig te vinden (en ook niet altijd actueel). Door het veiligheidsbeleid actief te delen met leerlingen en personeel, door hen te laten reflecteren op het beleid en zo deelgenoot te maken van het beleid, zal het beleid meer gaan leven onder de doelgroep waar het betrekking op heeft. Van hieruit volgt de aanbeveling scholen ten minste te verplichten het veiligheidsbeleid in de schoolgids te beschrijven en via de schoolwebsite beschikbaar te maken.
- Leerlingen worden te weinig betrokken bij het formuleren en evalueren van het veiligheidsbeleid op school. Het is belangrijk dat scholen actief met leerlingen in gesprek gaan (bijvoorbeeld in leerlingpanels) over het veiligheidsbeleid op school. Om te zorgen dat het veiligheidsbeleid actief aandacht krijgt in de MR, is het aan te bevelen het veiligheidsbeleid inclusief de jaarlijkse monitorresultaten toe te voegen aan de documenten die genoemd worden onder “Informatieplicht” in de Wet op de medezeggenschap (art. 8.2).
- Het monitoren van de veiligheidsbeleving van leerlingen kan beter. Om een goed beeld te krijgen van wat er verbeterd moet worden is het belangrijk dat scholen een instrument gebruiken dat hen zo praktisch mogelijke handvatten geeft. Daarnaast is het belangrijk dat het instrument geschikt is voor alle leerlingen. Ook volstaat het niet om een deel van de leerlingen te bevragen. Vanwege de recent verder toegenomen mogelijkheden voor digitale informatieverzameling is het aan te bevelen monitoring die op steekproeven is gebaseerd uit te breiden tot bevraging van de gehele leerlingenpopulatie. Enerzijds zijn aanbieders van monitorinstrumenten aan zet door hun gebruikte terminologie in de vragenlijsten onder de loep te nemen. Anderzijds zouden de PO-Raad en VO-raad scholen kunnen helpen in het naast elkaar leggen van de instrumenten van de verschillende aanbieders: waar richten de instrumenten op (alleen veiligheid of breder), hoe is de terugkoppeling vanuit de aanbieders (wordt men bij de hand genomen bij de interpretatie of moeten scholen dit zelf uitzoeken), worden aanbevelingen tot verbetering gedaan, etc.
- Scholen moeten bovendien geprikkeld en getraind worden om zelf aan de slag te gaan met de resultaten. In het trainen in het juist interpreteren en analyseren van de resultaten kan bijvoorbeeld de VO-academie een rol spelen. Daarnaast is het belangrijk dat scholen zichzelf doelen stellen en door bijvoorbeeld in gesprek met leerlingen kleur en context te geven aan de uitkomsten. Ook hier zouden de raden een handreiking voor kunnen opstellen.
- In de wet is nu vastgelegd dat een school onder andere verplicht is veiligheidsbeleid te hebben. Dat alleen is niet voldoende. Om te zorgen dat het beleid niet papier blijft, is het belangrijk dat het eveneens verplicht wordt het beleid periodiek (bijvoorbeeld eens per 2 á 3 jaar, maar feitelijk bij voorkeur elk jaar na het bespreken van de monitorresultaten) te evalueren en waar nodig bij te stellen.
- Zonder inhoudelijk eisen te stellen aan de invulling van het beleid (uit angst dat minimaal maximaal wordt), is het wel belangrijk dat scholen gestimuleerd worden om op school meer met elkaar in gesprek te gaan over wat er nodig is om van school een veilige leer- en werkomgeving te maken. Hierin zijn scholen (MR & OR) als eerst aan zet, zij moeten intern het gesprek gaan voeren over wat er op school aan regels geldt. Er is ook een rol weggelegd voor de sectorraden en Stichting School & Veiligheid: hoe kunnen scholen dit het beste aanpakken, hoe kom je samen tot een eenduidig doel?
- Het verplicht jaarlijks monitoren van onderwijspersoneel wat betreft hun veiligheidsbeleving is sterk aan te bevelen, zo mogelijk integraal met de monitoring van leerlingen. Net als bij leerlingen geeft het de mogelijkheid om jaarlijks laagdrempelig in beeld te krijgen waar het goed gaat en beter kan. Op deze manier komt het veiligheidsbeleid elk jaar ter sprake en worden mogelijke aanpassingen bespreekbaar gemaakt.

- De wens dan wel noodzaak om de wet Veiligheid op school aan te passen ten aanzien van onderwijspersoneel komt niet eenduidig uit de evaluatie naar voren. De wens lijkt vooral gebaseerd op de terechte behoefte aan meer expliciete aandacht voor veiligheid van personeel, bijvoorbeeld door in de wetten over en weer naar elkaar te verwijzen. Ook blijft het belangrijk dat in de communicatie met scholen beide aspecten genoemd worden. Hierin is een belangrijke taak weggelegd voor Stichting School & Veiligheid om de communicatie op te pakken.
- Meer dan een wettelijke verandering is er behoefte aan een cultuuromslag en de implementatie van een integrale aanpak van leerlingen én onderwijspersoneel. Men moet intrinsiek gemotiveerd zijn om met veiligheid aan de slag te gaan. Het moet een onderwerp van alle lagen worden, een gezamenlijk gedragen goed. Hierin zijn de scholen (o.a. MR en OR) en de sectorraden aan zet: spreek met elkaar af wat de norm op school is, maak het een onderwerp van gesprek van de gehele school. Alleen op die manier creëer je draagvlak en bekendheid van de afspraken. De sectorraden en Stichting School & Veiligheid kunnen hierin een faciliterende rol spelen door handreikingen te maken om het gesprek te vergemakkelijken. Ook OCW kan hieraan bijdragen door deze visie in haar uitingen (bijv. nieuwsbrieven) te delen en benoemen.
- Goed veiligheidsbeleid op school start met een goed gesprek over de ervaren agressie en het gezamenlijk vaststellen van de normen voor agressie en ongewenst gedrag tegen zowel leerlingen als docenten. Hier is het belangrijk om een gezamenlijk beeld te creëren wat recht doet aan de sociale veiligheid voor docenten, leerlingen en het pedagogisch klimaat. Daarnaast is het uiteraard belangrijk dat de gezamenlijk vastgestelde norm ook echt nageleefd wordt.

BIJLAGE A VERSLAGEN REFLECTIEPANELS

Reflectie op de veiligheid van leerlingen

In het panel waar de focus lag op de resultaten van de veiligheid onder de leerlingen namen twee beleidsmedewerkers van het LAKS, een beleidsmedewerker van de PO-Raad en een lid van Stichting School & Veiligheid deel.

Bekendheid van veiligheidsbeleid gericht op leerlingen kan beter

Hoewel leerlingen een mening hebben over het veiligheidsbeleid, zijn ze niet altijd op de hoogte wat het bestaande beleid op hun school inhoudt. Het LAKS geeft aan dat ook voor leerlingen het veiligheidsbeleid niet altijd te vinden is en bij navraag ze regelmatig doorverwezen worden naar een beveiligde intranet-site. Daarnaast gaat volgens het LAKS een gemiddelde leerling niet een website afspeuren op zoek naar het veiligheidsbeleid op hun school. Hoe zorg je ervoor dat de informatie bij de leerling terecht komt? LAKS geeft aan dat één mogelijkheid kan zijn om het veiligheidsbeleid in de leerlingenpanels in te brengen. Door leerlingen inspraak te geven op het officiële document, kan de koppeling tussen beleid en praktijk beter worden gemaakt, zo redeneert men. “Dit kan in wetgeving worden vastgelegd. Bijvoorbeeld dat leerlingen op schoolniveau met het veiligheidsbeleid moeten instemmen. Nu is het zo dat alleen de MR-leden instemmingsrecht hebben bij vaststelling en wijziging van regels op het gebied van onder andere veiligheidsbeleid. Dan kan ook het gesprek worden gevoerd over hoe je het beleid met elkaar gaat uitvoeren. Wat betekenen de regels voor de leerlingen?”. Ook Stichting School & Veiligheid merkt op dat bestuurders wel op de hoogte zijn van de wet sociale veiligheid en aangeven dat het goed is dat die wet er is. De uitvoering daarentegen (leerlingen, docenten) is volgens de Stichting niet op de hoogte.

Wet alleen biedt niet voldoende waarborg voor een veiliger leerklimaat

Besturen hebben het gevoel dat ze het redelijk goed hebben gedaan in het ontwikkelen van veiligheidsbeleid op scholen, maar uit de praktijk blijkt dit niet. Zoals gezegd is de uitvoerende partij, de docenten en leerlingen, niet altijd op de hoogte van het veiligheidsbeleid. Hieruit blijkt volgens het reflectiepanel dat op schoolniveau beleid papierwerk blijft en niet aansluit bij de praktijk. Het reflectiepanel geeft aan dat in de praktijk leerkrachten proberen een veilig klimaat te creëren op basis van wat zij het beste met de leerlingen voor hebben, niet op basis van een geformuleerd veiligheidsbeleid. Het kan bijna niet volledig in de wet worden geregeld dat scholen veiligheidsbeleid implementeren, zo redeneert men. Er moet worden gezocht naar een incentive in de wet die scholen ertoe aanzet om op organisatieniveau (bestuur en schoolleiding) na te denken over het implementeren van veiligheidsbeleid, door bijvoorbeeld gesprekken tussen leerlingen en docenten te laten plaatsvinden. Men geeft aan dat de wet dwingend genoeg moet zijn om aanleiding te geven voor scholen om een veiligheidsplan te gaan ontwikkelen en implementeren. Die druk moet ook van onderaf komen (leerkrachten en docenten). Er kan volgens het panel bijvoorbeeld een handreiking ter ondersteuning worden gemaakt.

Uitbreiding van wet met inhoudelijke aspecten niet wenselijk

Tijdens het panelgesprek is gesproken over mogelijke oplossingen om het beleid meer praktijkgericht te maken. Een mogelijkheid is om ertoe te besluiten om in de wet op te nemen dat het protocol minimaal moet voldoen aan een x aantal inhoudelijke punten, maar zo geven de panelleden aan dat brengt ook het risico met zich mee dat scholen alleen het minimale gaan doen. Beter is om per school in gesprek te gaan met leerlingen en leerkrachten om het protocol inhoudelijk te vullen. De PO-Raad is ook voorstander van een minimaal veiligheidsbeleid en niet het volledig vaststellen van beleid. De raad geeft aan dat elke school een eigen populatie en vraagstukken kent en zelf kleur moet kunnen geven aan wetgeving. De vraag is wel op welke manier handhaving strenger kan worden gemonitord. Het panel geeft aan dat de inspectie van het onderwijs hierin misschien een rol kan spelen. De PO-Raad kan naar eigen zeggen een rol spelen in het creëren van bewustzijn bij scholen. Op dit moment wordt dit gedaan door bij scholen aan te geven dat voorkomen beter is dan genezen. Bijvoorbeeld als scholen aangeven geen pestgevallen te hebben, adviseert de PO-Raad om hier actief beleid en gesprekken over te voeren. Ook houdt de PO-Raad zich bezig met het verspreiden van informatie onder schoolbesturen over beleid en wetgeving. Dit kan een tandje meer, maar in de huidige COVID-19-tijd is ook te merken dat scholen andere prioriteiten hebben.

Handvatten nodig bij omzetting beleid naar praktijk

De PO-Raad geeft aan dat het leraren op dit moment veel moeite kost om in contact te komen en te blijven met leerlingen. Elke keer vraagt het om nadenken wat docenten kunnen doen en vinden vaak zelf het wiel uit. Het zou goed zijn als zij meer handvatten krijgen in hoe je in de huidige periode moet omgaan met leerlingen. Sociale veiligheid gaat over het in gesprek gaan en een relatie opbouwen. Het startpunt moet zijn dat je in een normale situatie zit om een relatie goed op te kunnen bouwen en hiervan te kunnen profiteren in moeilijkere tijden.

Gereflecteerd wordt verder op de huidige COVID-19 situatie in combinatie met veiligheid. Er wordt door de panelleden aangegeven dat online lesgeven voordelen geeft. Kinderen worden minder gepest, maar online pesten gebeurt ook en of het de oplossing is dat kinderen pesters niet meer tegenkomen is ook iets wat afgevraagd kan worden. Daarnaast hebben volgens de panelleden leerkrachten geen zicht op wie er online worden gepest. Er ontstaan grote verschillen tussen scholen en hoe leerkrachten ermee omgaan. Het komt voor dat scholen digitaal geen lesgeven. Of hybride vormen van lesgeven. Er zijn scholen waar het bestuur en de schoolleider geen leiderschap vertonen, geen richting geven aan docenten hoe ze moeten omgaan met de nieuwe omstandigheden. Volgens de panelleden zorgt dit ervoor dat leerkrachten het zelf moeten uitzoeken. Leerlingen zijn daar de dupe van, omdat zij het bij elke leerkracht anders moeten doen.

Monitoring gaat verder dan alleen online bevragen van veiligheidsbeleving

Jaarlijkse monitoring is belangrijk volgens de panelleden. Het geeft alleen niet volledig weer hoe de situatie echt is. Er moet kleur en context aan cijfers worden gegeven door met leerlingen in gesprek te gaan. Op basis van een jaarlijkse monitor kunnen aanpassingen aan het beleid worden gemaakt. Dit leidt tot een cultuur waarin leerlingen en leerkrachten beter op de hoogte zijn van wat er speelt en sneller met elkaar in gesprek gaan. Er moet volgens de panelleden op verschillende niveaus een gesprek worden gevoerd naar aanleiding van de cijfers. Een ander aandachtspunt van de huidige systematiek rondom jaarlijkse monitoring is dat het nu enkel een selectie van de leerlingen is, dat wordt ondervraagd. Selectief monitoren betekent dat niet iedereen een mening kan geven en zich wellicht gehoord voelt. Het kan volgens de panelleden een goed idee zijn om alle leerlingen te bevragen voor meer draagvlak.

Cultuuromslag harder nodig dan aanpassing wetgeving

Hoewel bepaalde kleine wijzigingen in wetgeving gewenst zijn door de panelleden, bijvoorbeeld de eis opnemen dat het veiligheidsbeleid op een school elke 2, 3 jaar moet worden geëvalueerd, zien de panelleden meer heil in een cultuuromslag. Het bewerkstelligen en faciliteren van een cultuuromslag kan ertoe bijdragen dat er serieus werk wordt gemaakt van het veiligheidsbeleid. De basis moet in de wet zitten om te zorgen dat het gesprek meer plaatsvindt, zo vinden de panelleden. Het veiligheidsbeleid laten goedkeuren door de MR (leerlingen, leerkrachten) leidt er wellicht toe dat het een stuk wordt waar iedereen een aandeel in heeft.

Reflectie op de veiligheid van onderwijspersoneel

Aan het panel waarin gereflecteerd is op de veiligheid van onderwijspersoneel, namen leden van de Inspectie SZW, VO-raad, AOB, Stichting School & Veiligheid en VOION deel. Twee inspecteurs van de inspectie van het onderwijs en twee beleidsmedewerkers van de PO-Raad hebben hun reactie in een apart gesprek gegeven.

Afspreken wat sociale veiligheid is binnen school

Allereerst is gereflecteerd op de uitkomsten van de manier van monitoring van de veiligheidsbeleving van het onderwijspersoneel. De panelleden geven aan dat er geen uniforme wijze bestaat waarop de veiligheid van onderwijspersoneel gemonitord wordt. Het medewerkerstevredenheidsonderzoek (MTO) is hiervoor niet geschikt aangezien de uitvoering hiervan in verschillende vormen voorkomt. Daarnaast verwachten de panelleden dat de 'akkefietjes' die het onderwijspersoneel op de werkvloer mee maakt niet in het MTO terugkomen. Ook is de veiligheidsbeleving bij iedereen anders, er is niet bekend wat iemand als ankerpunt hanteert bij het geven van een antwoord op de vraag of iemand zich veilig voelt of dat er incidenten zijn geweest. De panelleden komen tot de conclusie dat er eigenlijk te weinig monitoring plaatsvindt naar de ervaringen van onderwijspersoneel op dit gebied. En dat er nog te weinig voorlichting wordt gegeven over wat sociale veiligheid nou precies inhoudt. Scholen hebben handvatten nodig om de sociale veiligheid onder het personeel in beeld te brengen. Daarbij is het dan volgens de panelleden ook nodig om met elkaar, als school, een norm af te spreken als het gaat om sociale veiligheid en ongewenst gedrag. Wat versta je onder agressie en geweld gegeven de doelgroep aan wie je lesgeeft? Hier moet het gesprek over worden gevoerd: wat is de norm op school en hoe spreek je elkaar aan op de norm. Wat de norm is, verschilt per school. Ook binnen dezelfde school zie je dat kinderen grenzen overgaan bij de ene leraar, maar niet bij de andere leraar. Het gaat volgens de panelleden om de bewustwording over hoe je omgaat met grensoverschrijdend gedrag.

Doelbewust monitoren

Tijdsinvestering wordt genoemd als belemmering voor bepaalde scholen om aan de slag te gaan met de veiligheid van het personeel. Scholen waar men de zaken goed op orde heeft, daar waar er voldoende personeel is en die een professionele houding hebben, hebben volgens de panelleden tijd om zich bezig te houden met het veiligheidsbeleid. Scholen met grote tekorten zijn alleen bezig met lesgeven en die hebben geen tijd over. Bij hen moet je bij de basis beginnen, zo geven de panelleden aan. Het is wel op te merken dat een groot gedeelte van de scholen met dezelfde vragen zitten. Als je ze daarmee op voorhand al kan helpen, scheelt dat volgens de panelleden een enorme tijdsinvestering. Daarnaast kan ook verbetering worden aangebracht in de monitoring. Weten scholen hoe ze met de resultaten moeten omgaan? En willen scholen ook echt leren of doen ze dit omdat het moet? Je moet wel ergens naartoe willen gaan, vinden de panelleden. En dan moet de methode van monitoring kloppen, de analyse en moet je weten hoe je met de resultaten moet omgaan. De VO-academie speelt hierbij volgens de panelleden ook een rol in het aantonen van de noodzaak van evaluatie, hoe met de resultaten van evaluatie aan de slag gegaan kan worden zodat het niet alleen gedaan wordt als verplichting vanuit een wet of vanuit de inspectie. Ook de inspectie geeft aan dat scholen over het algemeen het lastig vinden om cijfers te analyseren en daarop gebaseerd activiteiten of acties uit te zetten voor de school zelf. Er is behoefte aan meer scholing op dit gebied en bij de aanbieders van monitoringsinstrumenten is ook aangegeven dat interpretatie nodig is.

Wettelijke verankering van veiligheid van het onderwijspersoneel

Hoewel er in de Arbeidsomstandighedenwet en de arbocatalogi de borging van de veiligheid van onderwijspersoneel is opgenomen, is de bekendheid van deze afspraken onder het onderwijspersoneel geen gemeengoed. Erkend wordt dat deze wet niet leeft. Als oplossing hiervoor wordt door de panelleden genoemd dat er een integraal beleid moet komen dat zich richt op de leraar en de leerling en zo als goed startpunt kan dienen om het in de praktijk goed te kunnen organiseren. De inspectie van het onderwijs zou een rol kunnen krijgen in de monitoring van de veiligheid van leraren en leerlingen, omdat de onderwijsinspectie met enige regelmaat langskomt op scholen. Meer dan de Inspectie SZW, aangezien die incident-gestuurd werkt en daarnaast risico-gestuurd sectoren onder de loep neemt. Vanuit de PO-Raad wordt aangegeven dat er meer bekendheid moet komen wat er al is vastgelegd in wetgeving om de veiligheid van het personeel te borgen. Mogelijk ligt daar ook wel een deel van de oorsprong van de roep om verandering van wetgeving. Nu de informatievoorziening nog niet voldoende is, wordt het door de PO-Raad lastig gevonden om van het integreren van wetten prioriteit te maken. Hoewel vanuit de PO-Raad de wens voor overzichtelijkheid in wet- en regelgeving wordt begrepen, zien zij ook wel een zorg hierbij. Het zou betekenen dat het op andere plekken uit de wet gehaald moet worden, wat zorgt voor een andere status voor onderwijssector versus de rest. Wat de PO-Raad betreft zou de sociale veiligheid in fabriek, kantoor of school op dezelfde manier benaderd moeten worden en onderwijspersoneel niet in een uitzonderingspositie moeten plaatsen. De vraag is dan of het dan wel voldoende wordt gewaarborgd. Ook bij het opnemen van de veiligheid voor personeel in meerdere wetten zet de PO-Raad vraagtekens: is het dan overzichtelijker, is meer beter, wordt het dan veiliger? Wat wel als mogelijkheid gezien wordt is dat veiligheid van het personeel én leerlingen opgenomen wordt in de arbocatalogi. Maar voorkomen moet worden dat het een breed pallet wordt, zo geven de panelleden aan. Aandacht moet vooral geschonken worden aan de voorkant: hoe zorg je voor een cultuuromslag? Het handhavingsstuk komt wat de PO-Raad betreft achteraan. Voor de raden ligt hier wel een taak, om meer te communiceren over wat is vastgelegd en waar je als personeel op kan rekenen. Door bijvoorbeeld voorbeelden te delen of instrumenten op te zetten om het gesprek makkelijker te maken.

Als reactie op het voorstel van de panelleden om het toezicht op de veiligheid van het personeel bij de inspectie van het onderwijs te leggen, geeft de inspectie van het onderwijs aan dat de focus van het onderwijstoezicht de toezicht op het onderwijs is: wat leerlingen leren en de randvoorwaarden die daarbij van belang zijn. In het onderwijstoezicht is de veiligheid van het personeel van belang voor goed onderwijsleerproces, als voorwaarde. De inspectie geeft aan dat als zij uitspraken doet, dan is de norm daarbij in hoeverre dit een factor is voor goed onderwijsbeleid. Het onderwijsleerproces staat centraal en de kern hierbij is leerresultaten van leerlingen. De wettelijke basis van de arbeidsomstandigheden ligt in de arbo-wetgeving vast, waar het toezicht ligt bij de Inspectie SZW. Daarnaast geeft de inspectie van het onderwijs aan dat het beeld wat lijkt te bestaan van hun toezicht, gedetailleerd beeld houden van scholen, vertekend. Het toezicht is risico gericht, dus wanneer monitoring aanleiding geeft komt er toezicht. Het incident of probleem is er dan al. Het beleven van veiligheidsbeleid ligt bij de school en inspectie van het onderwijs ligt in de lijn daarom heen. De inspectie van het onderwijs geeft verder aan dat zij controleert of scholen aan randvoorwaarden voldoen; bij te veel incidenten, lage veiligheidsbeleving en dat over een periode zonder verandering, dan komt er toezicht. Volgens de inspectie van het onderwijs beschikt zij niet over de wettelijke basis om zich te richten op de veiligheidsbeleving van het personeel, zij hier de kennis niet over heeft en ook gebrek heeft aan capaciteit om deze rol op zich te nemen. Een logischere route volgens de inspectie van het onderwijs zou zijn om het onderdeel te maken van de arbo-wet. Worden er signalen van onveiligheid gegeven, dan wettelijke verplichting om dit op te volgen en de Inspectie SZW een onderzoek te laten doen naar de situatie. Het is volgens de inspectie van het onderwijs dus niet nodig om het hele systeem hiervoor om te gooien. Ook de Inspectie SZW geeft aan dat nu al een OR of een vakbond een klacht in kan dienen, die de Inspectie SZW altijd onderzoekt. Ook werknemers kunnen een klacht indienen bij de Inspectie SZW. Deze worden beoordeeld of er een inspectie plaats gaat vinden en gebruikt voor analyse en selectie van te inspecteren organisaties. Daarnaast geeft de Inspectie SZW aan dat in een arbocatalogus werkgevers- en werknemersorganisaties gezamenlijke afspraken beschrijven over de wijze waarop zij (gaan) voldoen aan de doelvoorschriften van de overheid voor gezond en veilig werken. Een doelvoorschrift is een norm in de wet (arbowet of arbobestluit) waaraan bedrijven zich moeten houden.

Daarnaast kun je ook voorstellen (aanbevelen) dat IvHO een signaal door geeft die de inspectie SZW dan op kan pakken.

Stichting School & Veiligheid geeft aan dat zij een flankerende taak kan krijgen in het integreren van het sociale veiligheidsbeleid voor leerlingen en onderwijspersoneel. Dit kan zijn door in hetzelfde artikel naast leerlingen ook onderwijspersoneel toe te voegen of een apart artikel voor onderwijspersoneel op te stellen. School en veiligheid heeft altijd al gezegd dat scholen voor zowel leerlingen als onderwijspersoneel veiligheidsbeleid moet opstellen, dat het én én is. Maar mogelijk moet dit meer gedaan worden.

Cultuuromslag nodig

Uit de resultaten van de enquête onder onderwijspersoneel, bestuurders en directieleden bleek ook een tweedeling. Een deel geeft aan dat uitbreiding van de wet niet nodig is, een ander deel geeft aan dat het wel zou helpen om de veiligheidsbeleving van het personeel op de agenda te zetten. Ook de panelleden erkennen dat de veiligheid van het personeel op prominenter op de agenda moet komen. Daarnaast geven zij ook aan dat een wet niet kan zorgdragen voor een cultuuromslag op scholen maar wel een basis kan vormen. Er moet een visie op alle lagen van de organisatie worden ontwikkeld. En wat het verschil maakt is dat je door een handhaver wordt aangesproken als je niet voldoet aan de wettelijke vereisten. Het netwerk om scholen heen, zoals school en veiligheid, onderwijsbonden en de raden, spelen volgens de panelleden ook een belangrijk rol. Aangegeven wordt dat leraren de behoefte hebben om met elkaar in gesprek te gaan en intervisie met het team te hebben, maar beperkt de tijd hebben. En op sommige scholen is het taboe om te spreken over hoe je je voelt. Daarnaast delen leraren hun kwetsbaarheden niet snel, omdat de vraag wordt gesteld: heeft een incident ook iets te maken met de leerkracht in kwestie? Hoe heeft hij het incident aangepakt? Leraren kunnen onderling veel meer een team worden is de mening van de panelleden. De vakbonden en de sectorraden kunnen een rol spelen in het aanwakken hiervan. Zodat op teamniveau afspraken gemaakt worden en dat iedereen toeziet op het nakomen van die afspraken. De schoolorganisatie is aan zet bij het op gang brengen van de discussie over veiligheid binnen de school Tegelijkertijd erkennen de panelleden dat hiervoor niet altijd tijd is en dat dit niet elke directeur is gegeven. Men ziet soms ook niet dat het beleid werkt, kennis over hoe ver beleid is geïmplementeerd ontbreekt vaak. Ondersteuning hierin moet klaarliggen.

Docenten ook zelf een rol in verbeteren sociale veiligheid

De panelleden geven aan dat de docenten ook moeten een rol krijgen in het verbeteren van hun eigen sociale veiligheid. Sociale veiligheid voor docenten creëren gaat ook om dat zij weten hoe ze moeten overleggen, hoe ze feedback moeten geven en ontvangen. Soms hebben leraren het gevoel 'klaar' te zijn nadat ze een opleiding hebben afgerond, zo geven de panelleden aan. Terwijl het voor leraren van belang is om te blijven ontwikkelen, en te leren van anderen, in staat te zijn om te reflecteren op de eigen werkwijze en om te leren kritiek te ontvangen. De panelleden zien een duidelijke link naar de VO-academie waar men cursussen geeft op gebied van persoonlijke ontwikkeling in het beroep. Leer een betere collega te worden en leer je rol als lid van een gemeenschap te versterken waarbij ook handhaven en uitvoeren hoort. Opgemerkt wordt dat hierbij wel een verschil zit in beginnende en al gevorderde leraren. Als beginnende leraar is het volgens de panelleden ook nodig om eerst ervaring op te doen in het vak om ook het pedagogische aspect in het werk aan te kunnen. Er moet in de beginfase (op de opleiding en als ze starten met werken) meer aandacht voor veiligheid zijn, maar het moet ook wel kunnen landen en dat kost tijd. Buddy-/peer-support kan hierbij helpen.